

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI SİYASET AÇISINDAN DAİMÎ
TARAFSIZLIK İLKESİNİN BÖLGESEL BARIŞ VE
İSTİKRARIN SAĞLANMASINDAKİ ROLÜ:
TÜRKMENİSTAN ÖRNEĞİ

Agamyrat BORYYEV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2024

©2024 - Agamyrat BORYYEV

T.C.

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI SİYASET AÇISINDAN DAIMÎ
TARAFSIZLIK İLKESİNİN BÖLGESEL BARIŞ VE
İSTİKRARIN SAĞLANMASINDAKİ ROLÜ:
TÜRKMENİSTAN ÖRNEĞİ

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF PERMANENT
IMPARTIALITY UNDER INTERNATIONAL POLITICS IN
ENSURING REGIONAL PEACE AND STABILITY:
THE CASE OF TURKMENISTAN

Hazırlayan

Agamyrat BORYYEV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışman

Doç. Dr. Burak GÜNEŞ

KIRŞEHİR-2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Agamyrat BORYYEV tarafından hazırlanan “Uluslararası Siyaset Açısından Daimî Tarafsızlık İlkesinin Bölgesel Barış ve İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü: Türkmenistan Örneği” adlı tez çalışması tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Doç. Dr. Burak GÜNEŞ

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Bengü ÇELENK

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Haydar KARAMAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2024

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2024

Agamyrat BORYYEV

İmza

ÖZET

ULUSLARARASI SİYASET AÇISINDAN DAİMÎ TARAFSIZLIK İLKESİNİN BÖLGESEL BARIŞ VE İSTİKRARIN SAĞLANMASINDAKİ ROLÜ: TÜRKMENİSTAN ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Agamyrat BORYYEV

Danışman: Doç. Dr. Burak GÜNEŞ

2024 – (IX+82)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Burak GÜNEŞ

Doç. Dr. Haydar KARAMAN

Dr. Öğr. Üyesi Bengü ÇELENK

Uluslararası ilişkilerde barış ve istikrar her zaman ön planda olan konuların başında gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası örgütlerin artan bir hızla ortaya çıkmaları devletler arası münasebetlerin derinliğini etkilemiştir. Yüzölçümü daha küçük olan ülkelerdeki problemler bazı noktalarda uluslararası çatışmalara dönüşebilir. Uluslararası hukuk, devletlere bazı yükümlülükler getirmektedir fakat bu durumun yetersiz kaldığı durumlarda devletler kendi çıkarlarını korumak için alternatif yöntemlere başvurmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası hukuk kurallarına uygun bir şekilde bağımsız politika belirleme bu tarz çatışmaların önüne geçmek için çok önemlidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde yaşanan Soğuk Savaş, çok taraflı diplomasiyi etkileyerek NATO ve Varşova Paktı gibi örgütlerin kurulmasına sebep olmuştur. Bu dönemde bazı devletler bağımsızlığını ilan etmiş ve uluslararası örgütlere dahil olmuştur. S.S.C.Birliğinin dağılması ile birlikte 1991 senesinde bağımsızlığını ilan eden Türkmenistan, 1995 senesinde barışa dayalı uluslararası iş birlikleri ve ekonomik hedefler doğrultusunda diplomaside “daimî tarafsızlık” politikasını benimsemiştir. 12 Aralık 1995 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından Türkmenistan’a “Daimî Tarafsız Ülke” statüsü tanınmıştır. Bu süreçte temelini uluslararası hukukun ilkelerine dayandıran Türkmenistan, çeşitli ülkeler ile güvenli ilişkiler kurmuş ve ekonomik anlamda olumlu sonuçlar elde etmiştir. Bu tez çalışmasında, tarafsızlığın uluslararası ilişkilerde barış ve istikrar sağlama rolünü Türkmenistan örneği ile incelenmiştir. Ayrıca, bu çalışma, tarafsızlık politikasının uluslararası alanda ne denli etkiye sahip olduğu, tarafsızlık politikasının uluslararası sorunların çözümünde büyük etkiye sahip olması sebebiyle diğer devletlerin de bu politikaya yönelmesinin yerinde olup olmayacağı konularını ve Türkmenistan’ı bölgesel anlamda daha güçlü bir konuma getirip getirmediği ile ilgili konuları ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Barış, İstikrar, Tarafsızlık, Türkmenistan, Uluslararası Hukuk,

ABSTRACT

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF PERMANENT IMPARTIALITY UNDER INTERNATIONAL POLITICS IN ENSURING REGIONAL PEACE AND STABILITY:

THE CASE OF TURKMENISTAN

M.A.Thesis

Preparer: Agamyrat BORYYEV

Program Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Burak GÜNEŞ

2024 – (IX+82)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department of International Relations

Jury

Assoc. Prof. Dr. Burak GÜNEŞ

Assoc. Prof. Dr. Haydar KARAMAN

Assist. Prof. Dr. Bengü ÇELENK

Peace and stability have always been among the foremost topics in international relations. The emergence of international organizations at an increasing pace after World War II has affected the depth of relations between states. Problems in countries with smaller land areas can, at certain points, turn into international conflicts. International law imposes certain obligations on states, but when these are insufficient, states resort to alternative methods to protect their interests. In this context, formulating an independent policy in accordance with international law is crucial to prevent such conflicts. The Cold War period following World War II influenced multilateral diplomacy and led to the formation of organizations such as NATO and the Warsaw Pact. During this time, some states declared their independence and joined international organizations. With the dissolution of the Soviet Union, Turkmenistan declared its independence in 1991 and adopted a policy of “permanent neutrality” in diplomacy in 1995, in line with its goals of international cooperation and economic objectives based on peace. On December 12, 1995, the United Nations recognized Turkmenistan as a “Permanently Neutral Country.” In this process, Turkmenistan, basing its approach on the principles of international law, established secure relationships with various countries and achieved positive economic outcomes. This thesis examines the role of neutrality in ensuring peace and stability in international relations through the example of Turkmenistan. Furthermore, it addresses the extent of the impact of the neutrality policy on the international stage, whether it is appropriate for other states to adopt this policy given its significant role in resolving international issues, and whether it has strengthened Turkmenistan’s position regionally.

Keywords: Peace, Stability, Neutrality, Turkmenistan, International Law,

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, Türkmenistan'ın "Daimî Tarafsızlık" politikasını Uluslararası Siyaset ilkeleri çerçevesinde değerlendirerek ve bu politikanın bölgede uluslararası barış ve istikrarı sağlamadaki rolünü incelemektedir. Çalışmada, tarafsızlık kavramının tanımlanması ve uluslararası siyaset açısından incelenmesi, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının gelişimi ve uygulanması ile bölgesel barış ve istikrara katkıları ele alınmıştır. Araştırmada, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının bölgesel barışa ve istikrara katkıları ile uluslararası ilişkilerdeki önemi değerlendirilecektir.

Ana hatlarda, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının tarihsel gelişimi ve uygulanması, ülkenin jeopolitik ve jeoekonomik konumu ile sahip olduğu enerji kaynaklarının bu politikayı nasıl şekillendirdiği ele alınacaktır. Ayrıca, bu politikanın uluslararası toplum ve bölge ülkeleri tarafından nasıl algılandığı ve uluslararası siyaset perspektifinde nasıl değerlendirildiği incelenecektir. Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının, Orta Asya'daki ve uluslararası ilişkilerdeki etkileri analiz edilip çözümlenecektir. Bu tez çalışması, literatüre önemli katkılar sağlamayı amaçlamaktadır. Tez sürecinde karşılaşılan sorunlar ve elde edilen başarılar da bilimsel araştırmanın önemini vurgulamaktadır.

En başta, bu süreçte bana her konuda yardımcı olan, çalışmanın planlanması ve yürütülmesinde yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Burak Güneş'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca özellikle kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ahmet Gökbel ve Doç. Dr. Erman Akıllı olmak üzere enstitüdeki tüm hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen sevgili aileme ayrıca müteşekkirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	İ
BİLDİRİM.....	İİ
ÖZET	İİİ
ABSTRACT	İV
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLO DİZİNİ	Vİİİ
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	9
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	9
1.2. ARAŞTIRMANIN SORUSU	9
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	9
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	11
1.5. ÇALIŞMA YÖNTEMİ.....	11
1.6. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ/ÇALIŞMA GRUBU	12
1.7. LİTERATÜR TARAMASI VE VERİ TOPLAMA ARACI	12
1.8. TEZİN METODOLOJİSİ	13
BÖLÜM II	13
2. TARAFSIZLIK KAVRAMI, TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ.....	13
2.1 GEÇİCİ TARAFSIZLIK.....	14
2.2. DAİMÎ (KALICI) TARAFSIZLIK.....	16
2.3. BAĞLANTISIZLIK.....	20
2.4. İZOLASYONİZM (YALNIZCILIK)	21
2.5. İTTİFAK OLUŞTURMA	23

2.6. ULUSLARARASI ALANDA TARAFSIZLIK STATÜSÜ ÖRNEKLERİ.....	23
2.7. DEVLETLERİN ULUSLARARASI TARAFSIZLIK POLİTİKASI NEDENLERİ.....	27
2.8. ULUSLARARASI HUKUK VE TARAFSIZLIK.....	29
2.9. TARAFSIZLIĞIN HUKUKİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE ETKİLERİ	32
BÖLÜM III.....	37
3. TÜRKMENİSTAN'IN ULUSLARARASI DAİMİ TARAFSIZLIK STATÜSÜ	37
3.1. TÜRKMENİSTAN'IN TARİHİ YOLCULUĞU	38
3.2. TÜRKMENİSTAN'IN KOMŞULARI İLE TARİHSEL İLİŞKİLERİ.....	39
3.2.1. <i>Türkmenistan'ın RSFSR ve SB Dönemindeki Stratejik Pozisyonu.....</i>	<i>41</i>
3.2.2. <i>Bağımsızlık Sonrası Dönem</i>	<i>42</i>
3.2.3. <i>Türkmenistan'in Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar:.....</i>	<i>43</i>
3.3. TÜRKMENİSTAN'IN DAİMİ TARAFSIZLIĞININ TARİHİ SÜRECİ	45
3.4. TÜRKMENİSTAN'IN DAİMİ TARAFSIZLIK STATÜSÜ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ	49
3.5. HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER.....	52
3.6. TÜRKMENİSTAN'IN TARAFSIZLIK POLİTİKASININ ETKİSİ	55
3.7. BARIŞ VE İSTİKRARIN SAĞLANMASINDA TARAFSIZLIĞIN ROLÜ.....	61
3.8. TÜRKMENİSTAN'IN TARAFSIZLIK POLİTİKASININ BÖLGESEL ETKİLERİ.....	65
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA	73
ÖZGEÇMİŞ.....	82

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Türkmenistan'ın Üyesi ve Gözlemcisi Olduğu Kuruluşlar	44
---	----

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devleti
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
NAM	Bağlantısızlar Hareketi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
MFA	Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı
MİT	Türkmenistan İçişleri Bakanlığı
ECO	Ekonomik İş birliği Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
ICC	Uluslararası Ceza Mahkemesi
ICJ	Uluslararası Adalet Divanı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TDT	Türk Devletler Teşkilatı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜRKSÖY	Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Barış, istikrar ve tarafsızlık kavramları uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde etkili önemli bir faktörlerdendir. Tarafsızlık kavramının tarihsel kökenlerine baktığımızda ilk olarak 16. yüzyılda ortaya çıktığı görülmektedir (Bonjour, 1948). Uluslararası hukukun şekillenmesi ve uluslararası arenada barış ortamının oluşması için devletlerin attığı adımlar doğrultusunda tarafsızlık ilkesi de ön plana çıkmaktadır. Dünya iki büyük savaşı geride bırakmış ve uluslararası alandaki sorunların barışçıl yollar ile çözülmesi yenilikçi çözümler üretmiştir. Tarafsızlık ilkesi devletlerin bu sistem dahilinde benimsedikleri bir ilke olmuştur. Tarafsızlık ilkesi mekân ve zamana bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Özellikle, tarafsızlığı, küçük ve büyük devletler kendilerinden kaynaklanan nedenlere bağlı bir politika olarak benimsemişlerdir. Bulunduğu konuma bağlı olarak devletlerin dış politikasının sürekliliği için iç dinamikler kadar dış dinamiklerin de önemi esastır (Sümer, 2010).

Savaş durumunda olan bir devlet, herhangi bir tarafa mensup olmanın, kendi ulusal çıkarlarına faydası olmayacağını anlaması üzerine ve savaşta taraf olmanın kendi güvenliğini tehdit edebileceği düşüncesi ile tarafsız kalarak varlığını sürdürme kararı almıştır. Başka bir deyişle, savaşta taraf olmak yeni bir düşman edinmeyi telkin ettiği için bunu göze alamayan devlet, savaşta tarafsız kalmayı tercih etmektedir. Özellikle tarafsızlığın durumu hukuken savaşın resmi olarak ilan edilmesiyle başlar. Bu durumun sona ermesi ise savaşın bitişini düzenleyen hukuki düzenlemelerin uygulanmaya başlamasıyla gerçekleşir (Genç, 1985). Sadece savaş dönemlerinde devletlerin uyguladıkları tarafsızlık politikası da geçici bir tarafsızlık olarak anlam kazanmıştır. Bu kısa süreli tarafsızlık, uluslararası teamüllerin getirdiği yükümlülükler dışında herhangi bir bağlayıcılığa sahip değildir. Bu tarafsızlık, bunu bir politika olarak benimseyen devletlere savaş dönemlerinde geçici yükümlülükler vermektedir. Bu tür bir tarafsızlığın ihlali söz konusu olduğunda, genel uluslararası hukuk kuralları dışında herhangi bir hukuki yaptırımın mevcudiyetinden söz edilemeyebilir.

Tüm bunlar savaşın son bulmasıyla ortadan kalkabilmektedir. Savaş döneminin ardından devletler, barış zamanında da tarafsızlık politikasını dış politika çıktısı olarak tercih edebilmekte ve tarafsızlık politikasının ne gibi yükümlülükler doğurabileceği konusunda analizler yapmaktadırlar. Devletler, tarafsızlık hukukunun bazı normlarına, yalnızca diğer devletlerin çıkarlarına uygun düştüğü durumlarda nadiren başvurduklarını belirtmektedirler (Arsava, 2007). Devletlerin davranışlarına göre tercih ettikleri tarafsızlıklar türlere ayrılırken, bu tarafsızlıkların türlerine göre ise yükümlülükler bulunmaktadır. II. Dünya savaşı sonrası dönemde, uluslararası ilişkilerin ve uluslararası hukukun değişime maruz kalmış ve yeni nitelikler kazanmıştır. Tarihi süreç içerisinde, tarafsızlık, farklı bakış açılarıyla analiz

edilirken modern olarak yeni uluslararası sistemle entegre bir şekilde uluslararası hukukta yerini almıştır. Modern uluslararası sistem, uluslararası ilişkilerdeki sorunları barışçıl yollarla çözülmesi konusunda prensipler belirlerken, bu prensiplerin arasına tarafsızlığı da eklemiştir. Özellikle, uluslararası ilişkilerde, barış inşası ve barışı koruma gibi eylemlerde tarafsızlık önemini göstermektedir. Tarafsızlık politikası, devletler için uluslararası ilişkilerde ve komşuluk ilişkilerinde önem arz etmektedir. Bu tez çalışması, yazılması ve odaklandığı konu itibarıyla özgünlük kazanırken literatüre de katkı sağlamaktadır.

II. Dünya Savaşı sonrası dünyada oluşan güç ve denge stratejilerine karşı barış diplomasisi ön plana çıkmıştır. Bu dönemde, uluslararası sistemde istikrar ve güvenliğin sağlanması için çeşitli diplomatik ve stratejik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Barış diplomasisi, çatışmaların önlenmesi ve çözümü noktasında kritik bir rol üstlenmiş ve devletlerarası ilişkilerin şekillendirilmesinde etkin olmuştur. Bu bağlamda, daimî tarafsızlık ilkesi, gücünü toplum üzerinde sergileyen merkezi olmayan bir barış yolu olarak önem kazanmıştır (H. Reginbogin & Lottaz, 2020). Bu noktada, tarafsızlık politikasının bu ilişkilerin neresinde yer aldığı ve bu politikanın getirilerinin ne olduğu ile ilgili detaylı bilgilere çalışmamızda yer verilmiştir. Konu ile ilgili detaylar, başlıklar altında okuyuculara aktarılmaya çalışılmıştır. Buna karşılık, iç politikalarındaki tarafsızlıkları, devletlerin kendi iç hukuklarına dayanırken, dış politika, uluslararası ilişkileri, uluslararası hukuku ve bölgesel ilişkileri etkilemektedir. Bu sebep ile Türkmenistan'ın dış politikası örnek alırken, ülkenin tarafsızlık politikasının uluslararası ilişkilerine etkileri incelenmiştir.

Bu tez çalışmasında, tarafsızlık politikası, uluslararası siyaset ilkesi olarak değerlendirilmiş, barış ve istikrarı sağlamadaki önemine değinilmiş ve örnek olması açısından Türkmenistan örneği üzerinden detaylıca incelenmiştir. Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde metodolojik ve kavramsal değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bölüm, çalışmamızın konusu, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları, yöntemi ve deseni gibi genel değerlendirmelerin bulunduğu bir bölüm olarak hazırlanmıştır. Kavramsal çerçeve içerisinde, tarafsızlık kavramı ile ilgili olarak genel bir bilgilendirme yer almaktadır. Buna göre, tarafsızlık, savaş zamanında ve barış zamanında herhangi bir tarafa taraf olmamak şeklinde tanımlanmaktadır. Daimî tarafsızlık kavramı, tarihsel olarak belirli dönemlere ve olaylara dayanmakla birlikte, genellikle 19. ve 20. yüzyılda daha belirgin bir şekilde gelişmiştir. Antik Yunan döneminde tarafsızlık sadece savaş zamanı ilan edilmiş olup, savaşan tarafa katılmama durumunu benimsemiştir (Karayew, 2019). Savaş zamanı ve barış zamanı olarak iki ayrı dönemde ele aldığımızda, tarafsızlık, geçici, daimî (kalıcı) ve zoraki tarafsızlık olarak üç ayrı şekilde uygulanabilmektedir. Geçici tarafsızlık, savaşa taraf olan

herhangi bir devletin tarafında olmayarak, savaşın seyrinde tarafsız bir tutum sergilemektir. Savaşın başlaması ile geçici tarafsızlık statüsü başlarken, savaşın bitmesi bu tarafsızlık statüsünü ortadan kaldırmaktadır. Zoraki tarafsızlık, temel bir çeşit olarak nitelendirilmese de, savaş zamanında veya barış zamanında kendisi açısından uluslararası alanda sorun teşkil edecek bir konumda olan devlete diğer devletler tarafından tanınan tarafsızlık statüsüdür ve bu statü diğer devletlerin verdiği teminatlara dayanmaktadır (Genç, 1985).

Daimî tarafsızlık ise barış dönemlerinde devletlerin kendi iradeleri ile tek taraflı olarak benimsedikleri bir politikadır. Bu devletler milletlerarası ilişkilerini ve iş birliklerini tarafsızlık politikasına dayanarak yürütmektedir. Daimî tarafsızlık teminata dayalı veya teminata dayalı olmayan tarafsızlık olarak kendi içinde ayrılmaktadır. Teminata dayalı kavramından kasıt, bir devletin tarafsızlığı teminatçı devletlerin koruması altındadır. Bu tarafsızlık teminatçı devletin koruma sözü üzerine bunu benimseyen devlet tarafından beyan edilmektedir. Teminata dayalı olmayan tarafsızlık ise tek taraflı olarak herhangi bir devletin koruma sözü olmadan, devletin kendi iradesi ile tek taraflı olarak ilan ettiği tarafsızlık statüsüdür. Teminata dayalı tarafsızlık statüsünde, tarafsızlığını ilan etmiş devletin teminatçı devletlerle olan ilişkileri daha farklıyken, teminatçı olmayan devletlerle olan ilişkileri farklıdır. Başka bir ifadeyle, bir devletin kendi başına ilan ettiği tarafsızlık, ahlaki bir duruş gibi görünse de, aslında bu duruşun gönüllü bir siyasi tercih olduğu öne sürülmektedir (Terzioğlu, 2012).

Bu bölümün diğer başlıkları arasında tarafsızlık kavramının uluslararası alandaki örnekleri yer almaktadır. Bunlar arasında Avusturya İsviçre, Malta, Moldova, Kamboçya, Laos ve Lüksemburg gibi ülkelerin daimî tarafsızlık statüleri ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmektedir. Bu politikanın dışında da tarafsızlıkla benzerlik gösteren farklı dış politika şekilleri yer almaktadır. Bu konu, uluslararası alanda devletlerin tarafsızlığa dayalı diğer alternatifleri olarak yer almaktadır. Bunlar arasında; bağlantısızlık, izolasyonizm ve ittifak oluşturma yer almaktadır. Bağlantısızlık, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkımının ardından ortaya çıkan taraflardan bağımsız kalmayı ve siyasi-ideolojik bloklara katılmamayı reddeden bir politikadır (Nurlayev, 2022). Bağlantısızlık hareketi üçüncü dünya ülkelerinin bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini korumak ve bölgede ekonomi, güvenlik, kalkınma ve silahsızlaşmaya çerçevesinde kararlar almayı amaç edinmiştir. Bağlantısızlık, özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri tarafından benimsenen bir politikadır. Herhangi bir siyasi veya ideolojik bloğa taraf olmamayı amaçlamaktadır. Uluslararası ilişkilerde izolasyonizm, bir devletin diğer devletlerin iç işlerine karışmaktan kaçınmasıdır (Çakır, 2020). Bu bölümün son başlığı ise uluslararası alanda devletlerin tarafsızlık politikası

yürütmelerinin nedenleridir. Buna göre, bu başlık altında küçük ve büyük devletler olarak ayrı ayrı değerlendirmeler bulunmaktadır. Küçük devletlerin, tarafsızlık politikasını benimsemelerinin nedeni, genellikle bağımsızlıklarını ve egemenliklerini korumanın yanında, sahip oldukları kaynakları ve mevcut ilişkilerini koruma altına almak yatmaktadır. Büyük devletlerin tarafsızlık politikasını benimsemelerinin nedenleri ise genellikle çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Küçük devletler savaş zamanında ve barış zamanında bu statüyü daimî olarak sürdürürken, büyük devletler genellikle geçici tarafsızlık politikasını benimsemektedirler. Bu bölümde yer alan bilgiler doğrultusunda, okuyucular, bu çalışmanın konusu, amacı ve yazım süreci hakkında bilgi edinirken, konunun kavramsal bölümüne de vakıf olabilmektedirler.

Çalışmanın ikinci bölümü tarafsızlığı, uluslararası siyaset bağlamında değerlendirmektedir. Buna göre, öncelikle uluslararası siyaset bağlamında tarafsızlık başlığı yer almaktadır. Tarafsızlık, uluslararası hukukta bir karara ve kurala bağlıdır. Devletlerin daimî tarafsızlık statüsüne sahip olmaları ile birlikte doğan yükümlülükleri mevcuttur. Bu bölümün ikinci başlığında ise tarafsızlık statüsünün hukuki yükümlülükleri hakkında bilgiler yer almaktadır ve geçici tarafsızlığın karşılıklı olarak getirdiği yükümlülükler yer verilmiştir. Savaş zamanında tercih edilen tarafsızlık politikası, bu politikayı benimseyen devletlere ve savaşta taraf olan diğer devletlere karşılıklı yükümlülükler doğurmaktadır. Bunlar arasında, tarafsız devletin savunma hakkının varlığı, beşerî hakların detayları, tarafsız ülkenin vatandaşlarının hakları konusunda yükümlülükler ve askeri alandaki yükümlülükler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bunun yanı sıra, savaş sonrasında tarafsızlığını daimî olarak devam ettirecek olan devletin sahip olduğu yükümlülükler hakkında da bilgi verilmektedir. Bu bölüm, genel çerçevesiyle, uluslararası hukukta tarafsızlığın getirdiği yükümlülükler hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Bu bölümün devamında örnek olarak ele aldığımız Türkmenistan hakkında bilgiler yer almaktadır. Bağımsızlık, bir ulusun kimliğinin ve özgürlüğünün sembolüdür. Türkmenistan 27 Haziran 1991’de kazandığı bağımsızlık, ülke tarihinde dönüm noktası olmuştur. Bu gelişme, halkın siyasi süreçlere katılımını teşvik etmekte ve demokratik değerlerin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Çaryýewa, 2010).

Ayrıca diğer Türk devletleri de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Bunlar arasında, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan’dır. Türkmenistan, bölgede coğrafi, jeopolitik ve jeoekonomik olarak önemli bir konumdadır. Hazar denizi ile olan kıyıdaşlığı, sahip olduğu enerji kaynakları ve Orta Asya bölgesinde orta noktada konumlanması, Türkmenistan’ın hem bölgesel hem de uluslararası alanda önemini gösteren unsurlardır. Bu başlık altında, ülkenin coğrafyası, tarihi geçmişi, siyasi geçmişi ve bağımsızlığından bugüne Türkmenistan’ın gelişimi ile ilgili bilgiler

yer almaktadır. Ayrıca, Türkmenistan'ın uluslararası alanda üyesi olduğu kuruluşlar listesinde bu başlıkta okuyuculara sunulmuştur. İkinci bölümün diğer ana başlığı ise Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının tarihi sürecidir. Türkmenistan, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte bölgede temeli hukuki ilişkilere dayalı ticari, ekonomik ve diplomatik ilişkileri güçlendirerek dostane ilişkiler sağlamıştır. Türkmenistan'ın İlk Devlet Başkanı merhum Saparmyrat Niyazov, ülkenin hem uluslararası alanda hem de bölgesel ilişkilerinde tarafsızlığı bir politika olarak benimseyeceğini katıldığı tüm uluslararası platformlarda devletlere beyan etmiştir. Bunun karşılığında, devletlerden destek talebinde bulunmuş ve bu talebine karşılık olumlu dönüşler almıştır. Türkmenistan, 2 Mart 1992 yılında Birleşmiş Milletlere üye olmuştur.¹ Bu üyeliği Türkmenistan'ı daimî tarafsızlık statüsüne ulaştıran bir yol olmuştur. Öyle ki Niyazov, Birleşmiş Milletlerin 50. kuruluş yıl dönümü toplantısında Birleşmiş Milletler üyelerinin huzurunda tarafsızlığını ilan etmiş ve dış politikasında bu tarafsızlığına daimî olarak sürdüreceği hakkında konuşmayı gerçekleştirmiştir (General Assembly Official Records, 50th Session, 1995).

Birleşmiş Milletler, Türkmenistan'ın bu tarafsızlığını bir statü olarak tanımadan önce, Türkmenistan'ın tarafsızlığının getirdiği yükümlülükleri yerine getirmesi konusunda tüm süreci gözlemlemiştir. Buna karşılık Birleşmiş Milletler, 12 Aralık 1995 tarihinde üye ülkelerin oylamasıyla Türkmenistan'a "Daimî Tarafsız Ülke" statüsü tanımıştır (Çakanow, 2010). Bu çerçevede uluslararası hukuk ilkelerine bağlı Türkmenistan'ın stratejisi bölgelerde ortaya çıkan durumları analiz ederek diğer devletler ile insani, ticari, siyasi, kültürel ve ekonomik işbirliklerini genişletmektedir (Karaýew vd., 2017).

Diğer ana başlık ise Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün getirdiği hukuki yükümlülüklerdir. Türkmenistan'ın 12 Aralık 1995 yılında daimî tarafsız ülke statüsüne sahip olması ile birlikte dış politikasında, bu tarafsızlık politikasına bağlı hukuki yükümlülükler doğmuştur. Bu hukuki yükümlülükler siyasi alanda, iktisadi alanda ve beşerî alanda olmak üzere ayrı ayrı yükümlülüklerdir. Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü anayasasında yer almakta ve tüm bu yükümlülükler de anayasal düzenleme içerisinde halka beyan edilmiştir. Beşerî alandan doğan hak ve yükümlülükler ise Türkmenistan'ın vatandaşları açısından ve insan hakları açısından yükümlülükler içermektedir. Bu bölümün diğer ana başlığı ise

¹ Uluslararası hukuk ve ilişkiler perspektifinden, Türkmenistan'a "Daimî Tarafsız Ülke" statüsü, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 12 Aralık 1995 tarihinde A/RES/50/80 numaralı kararla kabul edilmiştir. Amangeldi, R. (2022). *Turkmenistan's neutral foreign policy: Peace, security and sustainable development*. Institute of International Relations of the Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1995). *Resolution adopted by the General Assembly: A/RES/50/80*. Erişim adresi: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/n96/761/23/img/n9676123.pdf>. Erişim tarihi: 03.06.2024

Türkmenistan'ın dış politikası ve tarafsızlık politikasının bu dış politikasına etkileridir. Türkmenistan bir hukuk Devleti'dir (Rahimov, 2020). Türkmenistan, eski S.S.C. Birliğinden bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte, öncelikle dış politikasında tarafsızlık politikasını benimsemiştir. Bu tarafsızlık, Türkmenistan'ı ülkenin bağımsızlığı konusunda koruyacak, mevcut enerji kaynaklarını dengeli dağılımı konusunda da etki sağlayacaktır ve bu durum ayrıca uluslararası ilişkileri ve komşuluk ilişkilerini de barışçıl bir şekilde sürdürmesine katkı sağlayacaktır. Eski Devlet Başkanı Saparmyrat Niyazov ve Türkmenistan'ın ikinci Devlet Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov dış politikasını tarafsızlık politikası çerçevesinde şekillendirmişlerdir. Niyazov, Türkmenistan'ın dış politikasını ilk dönemlerde dışa kapalı bir şekilde şekillendirirken, Berdimuhamedov döneminde Türkmenistan, tarafsızlığının getirdiği yenilikler doğrultusunda dış politikasını şekillendirerek Türkmenistan'ın dünyaya açılmasını sağlamıştır. Yabancı yatırımcılarında ilgi odağı merkezi halinde gelmiştir (Matyakobov, 2019).

Ekonomik, siyasi, sosyal ve askeri alanlarda yeni politikalar benimseyerek, Türkmenistan'ın dış politikasını oluşturmuşlardır. Niyazov'un Türkmenistan'a kazandırdığı en önemli şey daimî tarafsızlık statüsüdür. Türkmenistan dış politikada üç temel prensibi benimsemektedir. Bunlar Türkmenistan'ın güvenliğinin sağlanması, bağımsızlığının ve egemenliğinin korunması, Türkmenistan'ın dünyaya açılma çabaları ve komşu ülkelerle olan ilişkilerinin barışçıl bir şekilde sağlanmasıdır. Bu prensipler ve tarafsızlık politikası ile Türkmenistan'ın dış politikası mevcut düzenine hâkim olmuştur. 2022 yılında yapılan seçimlerle Serdar Berdimuhamedov, halkın çoğunluk oyuyla Devlet Başkanı görevine gelmiştir. Devlet Başkanı Serdar Berdimuhamedov, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasını sürdürerek, ülkenin uluslararası ilişkilerdeki istikrarını koruyan yeni düzenini şekillendirmektedir. Türkmenistan Devlet Başkanı "2022-2028 yılı Tarafsız Türkmenistan'ın Dış Siyaseti"² konseptini kabul etmiş ve onaylamıştır (Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Ministrler Kabinetiniň giňişleýin mejlisindäki çykyşy, 2022). Bu çalışmanın üçüncü bölümünde tarafsızlık statüsünün bölgesel ve uluslararası alandaki önemine değinilmiştir. Bu bölüm iki ana başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak barış ve istikrarın sağlanmasında tarafsızlığın rolü hakkında bilimsel ve yorumsal bilgilere yer verilmiştir. Barış ve istikrar kavramları hakkında terimsel açıklamalarda bulunulmuştur. Barış kavramı bir

² Türkmenistan'ın dış politikasının öncelikli hedefleri arasında istikrar ve güvenliği sağlamak, BM'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uygulamak, bölgesel iş birliğini güçlendirmek, silahsızlanma süreçlerini desteklemek, çatışmaları barışçıl yollarla çözmek ve enerji güvenliğini temin etmek yer almaktadır. Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. *Daşary işler ministrliginiň işiniň esaslary*. <https://www.mfa.gov.tm/tk/articles/62?breadcrumbs=no> Erişim tarihi: 23.03.2024

çatışma durumunun son bulması ile ortaya çıkan bir kavramdır. Uluslararası ilişkilerde, barış kavramı barış inşası ve barışı koruma kavramları üzerinden incelenmektedir. Bu bağlamda, barış inşası kavramı bir çatışma durumu söz konusu olduğunda bu çatışmanın ortadan kaldırılması ve çatışmaya sebep olan durumların çözüme kavuşmasını ifade eder. Bu kavramın ortaya çıkmasını sağlayan kişi Johan Galtung'tur (Dizdaroğlu, 2021). Barış inşası kavramının yanında, barışı koruma kavramı da tanımlanmaktadır. Buna göre barışı koruma kavramı, mevcut barış ortamının sürdürülebilirliği olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali tarafından ortaya atılmıştır.³

Bu iki kavramın dışında, istikrar kavramı ile ilgili tanımlamalar da yer almaktadır. İstikrar, savaş ortamının yokluğu ve mevcut sistemlerinin sürdürülebilirliği olarak tanımlanmıştır. Uluslararası ilişkilerde tarafsızlığın barışı ve istikrarı sağlamadaki rolü hakkında bilgi vermeden önce barış ve istikrar kavramının uluslararası ilişkilerdeki yerini anlama açısından kavramsal bir tanımlama yapılmıştır. Barışı ve istikrarı sağlamada, tarafsızlığın önemi hakkında bilgiler verilmiştir. Tarafsızlık, mevcut uluslararası alanda, sorunların çözümünde ve barışçıl yolların bulunması noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda tarafsızlık, bölgesel devletlerin ortaya çıkışından bu yana küçük ve savunmasız devletlerin güvenliğini ve bağımsızlığını korumak için daimî tarafsızlık politikası dönem dönem uygulanmıştır (Nasir, 2020).

Tarafsızlık, Birleşmiş Milletler'in barışı koruma prensipleri arasında temel bir yer tutmaktadır. BM, barışı koruma operasyonlarında tarafsızlık ilkesine büyük önem vermekte ve bu ilkeyi operasyonlarının merkezine yerleştirmektedir. Tarafsızlık, BM barış güçlerinin çatışan taraflar arasında güven tesis etmelerini, tarafsız bir arabulucu olarak hareket etmelerini ve insani yardım faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, BM'nin tarafsızlık ilkesine dayanan operasyonları, uzun vadeli barış ve istikrarın sağlanmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu bağlamda, BM raporları ve araştırmaları, tarafsızlığın barışı ve istikrarı destekleyen etkilerini detaylı bir şekilde ortaya koymakta, çatışma bölgelerinde şiddetin azalmasına ve sivil toplumun korunmasına nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. BM'nin tarafsızlık prensibi, birçok ülkede barış süreçlerinin başarıyla yürütülmesinde ve sürdürülebilir barışın tesis edilmesinde hayati bir rol oynamıştır. Ayrıca,

³ Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin sunduğu raporda, BM'nin barışı koruma operasyonlarının etkinliğini artırmak amacıyla önleyici diplomasiye odaklanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, BM'nin uluslararası krizleri engellemek için daha aktif bir şekilde diplomasi ve barışı koruma çalışmalarına katılması gerektiği vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Boutros Boutros-Ghali'nin "*Barışı korumak ve önleyici diplomasi ilgili sunduğu rapor*". Erişim Tarihi: 16.03.2024, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n92/259/61/pdf/n9225961.pdf?token=upgqatD6cy7x0Ksmt8&fe=true>

uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden çatışmalarda şiddeti azaltarak, hükümetlerin barışçıl çözümleri rahatça tartışabileceği bir ortam oluşturmanın, BM'nin barışı koruma faaliyetlerindeki temel rolüne dair detaylı bilgiler yer almaktadır (Candemir vd., 2007). Üçüncü bölümün diğer ana başlığı ise Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının bölgesel etkileridir. Bu son başlık içerisinde bir önceki başlığa bağlı olarak örnek olarak ele aldığımız Türkmenistan'ın tarafsızlığının özellikle Orta Asya bölgesindeki etkileri incelenmiştir. Türkmenistan, tarafsızlık politikasıyla özellikle Orta Asyadaki komşuluk ilişkilerinde istikrara sahiptir. Bu politika sayesinde Orta Asyada Türkmenistan'a karşı olan güvenilirlik artmış ve ülkenin ilişkileri ve işbirliklerini olumlu yönde etkilemiştir.

Mevcut bölgesel sorunlara karşı barışçıl çözümlerin bulunması noktasında Türkmenistan önemli bir faktör olarak yer almıştır. Günümüzde, Türkmenistan, tarafsızlık politikasının olumlu getirilerini ve sonuçlarını ilişkilerinde ve işbirliklerinde görmektedir. Bu çalışmada son başlık ile birlikte, tarafsızlık politikasının evreni incelenmiş olup örneklem olarak alınan Türkmenistan'ın tarafsızlığı hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Bu tezin amacı, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık politikasının uluslararası ilişkilerdeki öneminin anlaşılmasına katkıda bulunmak ve bölgesel barış ve istikrar perspektifinden değerlendirmektir.

Derinlemesine bir analizle, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık politikası çerçevesinde bölgede barış ve istikrarı nasıl desteklediği ve uluslararası barış süreçlerinde nasıl bir rol oynadığı ortaya konulacaktır. Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının belirli siyasi ve diplomatik önlemlerinin ayrıntılı bir analizi yoluyla, tarafsızlık politikasının bir çatışma önleme ve barış yapma stratejisi olarak nasıl kullanılabileceğine dair durum ortaya konulacaktır. Ayrıca bu çalışma, uluslararası bağlamda tarafsızlık politikasının teorik ve pratik yönlerini aydınlatmayı ve gelecekteki siyasi stratejileri şekillendirmedeki önemini taşımayı amaçlamaktadır. Bu tez çalışmasının bulgularının tarafsızlık politikasının uluslararası ve bölgesel alandaki katkılarını anlamak ve bunu bir örnek çerçevesinde değerlendirerek uluslararası barış süreçlerinin analizleri için bir rehber olması ve akademi ve uygulamalı çalışmalarda kullanılmasını umut ediyoruz.

BÖLÜM I

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu tez çalışmasında daimî tarafsızlık kavramının kapsamı, tarihsel evrimi ve uygulama alanı incelenmektedir. Daimî tarafsızlık, bir devletin çatışan taraflardan herhangi birine destek vermemesi ve bu nedenle uluslararası anlaşmazlıklarda tarafsızlığını koruması anlamına gelen bir statüdür. Bu statü, uluslararası hukukta belirli bir konuma sahiptir ve bazı ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca, daimî tarafsızlık statüsünün, bir antlaşma olmaksızın tek taraflı beyanlarla da elde edilebileceği ifade edilmektedir. Buna ek olarak, teminatın daimî tarafsızlığın temel unsuru olup olmadığı konusu da tartışılmaktadır. Bu tez çalışmasında, teminatın daimî tarafsızlığın temel bir unsuru olmadığı, ancak teminatsız bir daimî tarafsızlık ilanının hukuki sonuçlarının farklılık göstereceği vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, çalışmada daimî tarafsızlık statüsünün BM'nin kolektif güvenlik sistemi ile uyumlu olmadığı yönündeki iddialar da incelenmektedir. Ancak, İsviçre ve Avusturya gibi daimî tarafsızlıklarını ilan eden ülkelerin BM barışı koruma görevlerine katılmalarının, bu iddiaları destekler nitelikte olduğu belirtilmektedir. Son olarak, Türkmenistan'ın pozitif daimî tarafsızlık statüsüne tek taraflı ve gönüllü olarak sahip olduğu, BM Genel Kurulu tarafından tanındığı ancak teminat altına alınmadığı ifade edilmektedir.

1.2. Araştırmanın Sorusu

Bu araştırma, uluslararası siyaset açısından daimî tarafsızlık ilkesinin bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasındaki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Özel olarak, Türkmenistan örneği üzerinden bu ilkenin etkileri değerlendirilecektir. Araştırma, aşağıdaki sorulara odaklanacaktır:

- Daimî tarafsızlık ilkesinin, Birleşmiş Milletler'in kolektif güvenlik sistemiyle uyumsuzluk yaratma riski var mıdır?
- Türkmenistan'ın tek taraflı tarafsızlık beyanının uluslararası hukukta ne gibi hukuki sonuçları vardır?
- Daimî tarafsızlık statüsüne sahip bir ülkenin barışı koruma operasyonlarına katılımı, bu statünün geçerliliği üzerinde nasıl bir etki yaratır?
- Türkmenistan'ın pozitif tarafsızlık statüsünün uluslararası toplumda nasıl bir yeri vardır?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu tez çalışmasının hedefi, daimî tarafsızlık kavramını ve daimî tarafsız devletlerin niteliklerini inceleyerek Türkmenistan'ın tek taraflı olarak ilan ettiği daimî tarafsızlık statüsü

ile bölgede yürüttüğü ve geliştirdiği barışçıl dış politikanın uluslararası hukuk içerisindeki yerini ve önemini değerlendirmektir. Bu tez çalışmasının amacı, daimî tarafsızlık kavramını ve daimî tarafsız devletlerin özelliklerini ele alarak, Türkmenistan'ın tek taraflı olarak ilan ettiği daimî tarafsızlık statüsünün, uluslararası siyaset açısından geçerliliğini ve önemini değerlendirmektir. Çalışma, Türkmenistan'ın savaşan taraflardan bağımsız kalmayı tercih ettiği ve askeri ittifaklara katılmadığı dış politikasının, uluslararası hukukla uyumluluğunu ve bu statünün uluslararası ilişkilerdeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık ilânının uluslararası hukuk kurallarına uygun olup olmadığı ve bu durumun uluslararası ilişkilerdeki yeri üzerine derinlemesine bir analiz sunmayı hedeflemektedir. Daimî tarafsızlık kavramı, uluslararası ilişkilerde tarafsız bir duruş sergilemeyi ve çatışan taraflara destek vermekten kaçınmayı tercih eden devletlerin aldığı bir siyasi tutumdur. Daimî tarafsız devletler ise bu stratejiyi benimseyerek, savaş durumları dahil olmak üzere bu politikayı uygulayan ülkelerdir. Bu devletler, uluslararası hukuk kurallarına uymak zorundadırlar ve genellikle askeri paktlara veya ittifaklara katılmazlar. Uluslararası hukukun evrimiyle birlikte, daimî tarafsızlık statüsünün antlaşmaya dayanmayan tek taraflı ilanlarla sağlanıp sağlanamayacağı ve uluslararası hukukla uyumlu olup olmadığı konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Bu nedenle, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık ilanının uluslararası hukuk bakımından geçerliliği, uluslararası hukuk kurallarına uyup uymadığı ve bu statünün Türkmenistan'ın dış politikası üzerindeki etkileri, bu tez çalışmasının ana odak noktalarından bazılarını oluşturmaktadır. Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık statüsünün uluslararası hukuk açısından nasıl bir yer tuttuğu ve bu statünün antlaşmaya dayalı olmayan tek taraflı beyanlarla sağlanıp sağlanamayacağı, önemli bir tartışma konusudur. Bu çalışmada, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık ilânının uluslararası hukuk kurallarına uygun olup olmadığı incelenecek ve bu durumun uluslararası ilişkilerdeki yeri üzerine derinlemesine bir analiz sunulacaktır. Araştırmada öne çıkan hipotezler şunlardır:

- Daimî tarafsızlık ilkesi, uluslararası hukukta tek taraflı beyanlarla da kazanılabilir; ancak, bu yaklaşımın geçerliliği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.
- Türkmenistan'ın tek taraflı daimi tarafsızlık statüsü, uluslararası hukukla uyumludur ve barışçıl dış politika stratejisi olarak etkili bir şekilde uygulanmaktadır.
- Birleşmiş Milletler kolektif güvenlik sistemi, daimi tarafsızlık ilkesini benimseyen devletlerin uluslararası barışa katkısını engellemez; aksine, bazı durumlarda bu ilke desteklenebilir.
- Daimî tarafsızlık ilkesinin bölgesel güvenlik ve barış üzerindeki etkileri, Türkmenistan örneğinde olduğu gibi olumlu sonuçlar doğurabilir.

Bu hipotezler ışığında, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikası stratejileri, siyaset, barış ve güvenlik açısından değerlendirilerek, etkileri kapsamlı bir şekilde incelenecektir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu tez çalışması, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının önemini incelemek amacıyla, daimî tarafsızlık statüsünün uluslararası hukukta tartışılmaya başlandığı dönemden itibaren sınırlanarak, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü kazandığı tarihsel dönemden günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu tez çalışmasında, Türkmenistan'ın siyasi, ekonomik, hukuki, kültürel ve sosyal alanlarda refah seviyesine ulaşmak amacıyla benimsediği tarafsızlık politikasını, eski Devlet Başkanı Saparmyrat Nyyazov döneminde uluslararası arenada tanıtmasından başlayarak, daimî tarafsız ülke statüsüne sahip olmasından, sonraki Devlet Başkanı Gurbanguly Berdimuhamedov'un Türkmenistan'ın dış politikasını şekillendirmesine kadar olan süreci kapsamaktadır. Özellikle Türkmenistan'ın dış politikasına değinerek tercih ettiği politikanın olumlu sonuçlarını gözler önüne sermektedir. Sınırlılıklarını Türkmenistan'ın dış politikası ile yapmaktadır. Bunun temel nedeni, Uluslararası ilişkilerin, devletlerin dış politikaları ile yönlendirilmekte olmasıdır. Uluslararası Hukuk boyutunda tarafsızlık kavramının incelenebilmesi için uluslararası alandaki tarafsızlık statüsüne sahip örnekler değerlendirilecektir. Ardından, uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler çerçevesinde tarafsızlığı kabul edilmiş olan Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsüne ulaşma süreci ile bu tarafsızlık politikasının uluslararası hukukta ve küresel barış ve istikrarın sağlanmasındaki rolü, ilgili kaynaklar üzerinden analiz edilecektir. Bu tez çalışması, belirli örnekler ve konularla sınırlandırılmıştır. Ele alınan tüm hususlar doğrultusunda, bu çalışmanın önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.5. Çalışma Yöntemi

Tüm araştırmalar, bilgi üretme amacı güderek yapılmaktadır. Ancak, tartışılan konu üzerine yeni bir bilgi üretilmediği durumlarda, mevcut bilgilere katkı sağlamak hedeflenir. Ayrıca, var olan bilgiye karşı bir hipotez sunarak o bilgiye itiraz etmek de mümkündür. Konu belirlendikten sonra, bu konunun hangi yöntemle ve nasıl araştırılacağı dikkatlice seçilmelidir, çünkü literatüre katkı sağlanması ancak doğru yöntemle mümkün olacaktır. Bu tez çalışmasında nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmanın amacı, belirli bir olay ya da konunun bireylerin veya grupların bakış açılarına göre nasıl deneyimlendiğini, algılandığını ve anlamlandırıldığını derinlemesine anlamaktır. Bu bağlamda, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikasının uluslararası siyaset çerçevesinde barış ve istikrar üzerindeki etkilerini analiz etmek, nitel veri toplama yöntemlerini kullanarak yapılabilir. Örneğin, bu çalışmada doküman incelemesi, tarihsel analizler ve uzman görüşleri gibi yöntemler uygulanarak, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının uluslararası ilişkilerdeki yeri üzerine

kapsamlı ve derinlemesine bilgiler elde edilebilir. Bu tür bir analiz, politikanın hem ulusal hem de küresel düzeydeki etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Bu yaklaşım, araştırmanın konusu açısından verimli sonuçlar elde edilmesi için kritik öneme sahiptir. Araştırmanın önemi, kapsamı ve anlamının ortaya konulabilmesi için en uygun yöntem nitel araştırma yöntemidir. Nitel araştırma yöntemi, araştırmaların farklı esneklikler sunmasına olanak tanır ve bu yöntemin, çalışmalara esneklik sağladığı gözlemlenmektedir.

1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi/Çalışma Grubu

Bu tez çalışmasında, evren olarak tarafsızlık statüsünün uluslararası siyaset açısından bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasındaki rolü ele alınmaktadır. Bu evrenin içinde, uluslararası alanda tarafsızlık politikası izleyen pek çok ülke bulunmaktadır. Ancak bu evrenin örnekleme, daimî tarafsızlık statüsüne sahip, iç ve dış hukukunda tarafsızlık politikası uygulayan Türkmenistan'dır. Tarafsızlık statüsünü evren olarak değerlendirerek, uluslararası alanda tarafsızlık benimsemiş ülkeler arasında Türkmenistan, bu çalışmada örneklem olarak seçilmiştir.

1.7. Literatür Taraması ve Veri Toplama Aracı

Bu tez çalışmasında veri toplamak için ilk olarak uygulanacak yöntem literatür taramasıdır. Konu belirlendikten sonra, bu konu ile ilgili tüm araştırmalar üzerine literatür taraması yapılacaktır. Literatür taraması, konuya ilişkin makale, tez, dergi, gazete yayınları, kitap bölümleri, sözlü ve yazılı tüm kaynaklardan derlenmiştir. Birçok araştırma, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikasının uluslararası ilişkilerdeki önemini vurgulamaktadır. Özellikle Doç. Dr. Süleyman Sırrı Terzioğlu (2012) ve Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol (2001), bu politikanın uluslararası hukukla uyumlu ve barışçıl dış politikalar açısından ne kadar etkili olduğunu detaylı bir şekilde ele almışlardır. Terzioğlu (2012), Türkmenistan'ın tek taraflı beyanlarla daimi tarafsızlık statüsünü kazanmasının, bu statünün uluslararası ilişkilerdeki anlamı ve özellikleri hakkında uluslararası toplumu bilgilendirdiğini belirtmiştir. Erol (2001) ise, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık kavramının bölgesel ve küresel oluşumlarla ilişkilendirerek, iktisadi kalkınma ve milli çıkarlarıyla da uyumlu bir şekilde ele aldığını vurgulamıştır. Bu literatür, Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikasının uluslararası hukukla ne denli uyumlu olduğuna dair değerli bilgiler sunmakta olup, bu çalışma mevcut literatüre katkı sağlamak ve daha derinlemesine bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, araştırma, Türkmenistan'ın dış politika stratejilerini uluslararası ilişkilerdeki yeri ile birlikte derinlemesine analiz etmeyi hedeflemektedir.

1.8. Tezin Metodolojisi

Bu çalışmada, uluslararası siyaset kuramı çerçevesinde devletlerin tarafsızlık politikalarını incelemek amacıyla, realist ve liberal yaklaşımlardan faydalanılmıştır. Bu bağlamda, devletlerin egemenlik hakları, ulusal çıkarlar ve uluslararası güvenlik gibi faktörler dikkate alınarak Türkmenistan'ın daimi tarafsızlık politikasının uluslararası ilişkilerdeki yeri analiz edilmiştir. Realist yaklaşıma göre, devletler uluslararası sisteme egemenlik ve güvenlik odaklı çıkarlarını en üst düzeyde tutarak yaklaşırken, liberal teoriler devletler arası işbirliği ve barışçıl çözümleri vurgular. Türkmenistan'ın tarafsızlık politikası, bu iki yaklaşımın etkileşimiyle şekillenen bir dış politika stratejisi olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada, bu teoriler ışığında Türkmenistan'ın tarafsızlık statüsünün uluslararası ilişkilerde nasıl bir etki yarattığı ve bölgesel barışa katkı sağladığı irdelenecektir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler teorileri ve devletlerin dış politika stratejilerinin etkileşimi üzerine yapılan teorik tartışmalar da incelenmiş olup, Türkmenistan'ın tarafsızlık ilkesi, bölgesel ve küresel düzeydeki siyasal ilişkilerde önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

BÖLÜM II

2. TARAFSIZLIK KAVRAMI, TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Tarafsızlık, bir devletin savaş durumunda diğer devletler arasında fiili ve hukuki olarak tarafsız kalmasıdır ve uluslararası hukukta önemli bir yere sahiptir. Bu statüye baktığımız zaman, savaşan devletler ve tarafsız devletler arasında bazı hak ve yükümlülükler getirir (Erol, 2001). Bu sebeple, tarafsızlık sadece savaş durumuyla sınırlı bir kavram olmayıp, uluslararası ilişkilerde önemli bir stratejik yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Tarafsızlık kavramı yaygın düşüncenin perspektifinden bakıldığında ya da bir devletin dış politika tutumu ve davranışı olarak incelendiğinde hem teorik hem de pratikte aralarında oldukça belirgin farklılıklar olduğu, literatürde yer alan bazı kavramlar ile karıştırılırken bu kavramların yerine de kullanıldığı söylenebilir.

Bir devlet, tarafsızlığı iç ve dış politikasında bir tutum ve davranış olarak yansıttığında bu tutum ve davranışın kendi iradesinden kaynaklanmasının yanında o devletin dış politika stratejisi olarak benimsemiş olması gerekmektedir. Bu durum söz konusu olmadığında, bir devletin tarafsızlık kavramını bir tutum ve davranış olarak benimsemesinin uluslararası sistemdeki büyük güçler tarafından bir statü olarak kendisine tevdi edilmesi de söz konusu olabilir ve buna “tarafsızlaştırılmış” devlet denilebilir. Tarafsızlık kavramı pozitif hukuk kapsamında değerlendirildiğinde, uluslararası hukukun bir parçası olarak ele alındığını

görmekteyiz. Tarafsızlık kavramı bir politika olarak devletlerin egemenlik yetkisi ve uluslararası hukuk normları doğrultusunda şekillenirken, politika olarak benimsendiğinde bu kavram devletlerin kendi iradeleri doğrultusunda belirledikleri bir hukuki statü olarak tanımlanır. Ayrıca tarafsızlık, savaşan ve savaşa taraf olamayan devletlerin çatışan çıkarları arasında bir uzlaşma da sağlamaktadır (Bernhardt, 1982). Birleşmiş Milletler, tarafsızlığı kavramını bir devletin diğer devletler arasındaki çatışmalara katılmadan, taraflara karşı objektif bir tutum sergileyerek ve savaşan tarafların bu tutumu tanıyıp kabul etmesiyle kazanılan hukuki statü olarak tanımlamaktadır.⁴

2.1 Geçici Tarafsızlık

Geçici tarafsızlık, savaşan taraflar ve üçüncü devletlerce kabul edilen bir tarafsızlık tutumudur ve taraf tutmayan devletler ile savaşan devletler arasında hak ve yükümlülükler doğurur. Bu tür tarafsızlık, herhangi bir devletin belli bir savaşa katılmamasını ifade eder. Süreli veya basit tarafsızlık olarak da adlandırılan bu statü, bir çatışmanın veya gerginliğin ortaya çıkmasından sonra ilan edilebileceği gibi, savaşın başlamasından sonra da duyurulabilir. Geçici tarafsızlık statüsünden bahsedebilmemiz için bir savaşın varlığı şarttır ve bu statü yalnızca devam eden savaş süresince geçerlidir. Yani, bir devletin savaş zamanında tarafsızlığını ilan etmesi, bu tarafsızlığın geçici olduğunu gösterir. Geçici tarafsızlık, devletin kendi iradesiyle seçtiği ve sonrasında değiştirebileceği hukuki bir statüdür; bu nedenle, tarafsızlığı ilan eden devlet bu statüsünü geri alabilir (Genç, 1985). Ayrıca, geçici tarafsızlık statüsünün devletler arasında ve uluslararası hukuk bağlamında hukuki yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu nedenle, bir devletin geçici tarafsızlığını ilan etmesinden sonra barış zamanında, tarafsız devlet ile savaşan ve tarafsızlığını ilan etmiş diğer devletler arasında uluslararası hukuk kuralları geçerlidir.

Uluslararası hukukta tarafsızlık statüsü bağlamında tarafsızlığını ilan etmiş devlete belli yükümlülükler getiren iki temel ilke vardır. Birincisi, “çekimsizlik” ilkesidir. Bu ilke, tarafsız devletin savaşa katılmamasını ifade etmektedir. İkinci ilke ise “fark gözetmeme” ilkesidir (Terzioğlu, 2012). Bu ilkeye göre tarafsızlık statüsüne sahip devlet, savaşan devletler arasında taraf tutmamaktadır ve savaş zamanında tarafsız davranmak zorundadır. Bu iki ilke

⁴ Birleşmiş Milletler için tarafsızlık, bağımsızlık ve etkinlik için kritik öneme sahiptir. tarafsızlığın, devletlerin diğer devletler arasındaki çatışmalara katılmadan, taraflara karşı objektif tutum sergileyerek ve çatışan tarafların bunu kabul etmesiyle kazanılan hukuki bir statü olduğunu belirtmektedir. United Nations. (2018). *Neutrality Day*. (UN). Erişim adresi: <https://www.un.org/en/observances/neutrality-day#:~:text=Neutrality%20—%20defined%20as%20the%20legal,is%20critically%20important%20for%20the>.

geçici tarafsızlık statüsüne sahip olan devlete yükümlülükler vermektedir. Bu bağlamda, geçici tarafsızlık hukuku uluslararası sözleşmelerde yer alan hükümlere dayanmaktadır. Bunlardan ilki 18 Ekim 1907 tarihli V Nolu Lahey sözleşmesi⁵ ve XIII Nolu Lahey sözleşmesi⁶ tarafından düzenlenmiş olan Kara Savaşında Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hakları ve Görevleri ile Deniz Savaşında Tarafsız Güçlerin Hakları ve Görevleri gibi Lahey Barış Konferansında sunulmuş sözleşmelerdir.

Yine 1949 Cenevre Sözleşmeleri⁷ ve 1977 tarihli I Nolu ek protokolde⁸ geçici tarafsızlık statüsünün tarafsız devletlere ilişkin hükümleri yer almaktadır. Ancak bu hükümlerin olmasına rağmen tarafsızlık hukuku hükümleri yenilenmemiştir. 1975 tarihli AGİK Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Helsinki Nihai Senedi⁹ ve 1983 Tarihli Madrid Toplantısı¹⁰ tarafından tarafsızlık hakkı yeniden teyit edilmiştir. Günümüzde ise Birleşmiş Milletler şartı ile devletlere verilen savaş yetkisi kaldırılmış ve kuvvet kullanımı yasaklanmış, bu sebepten dolayı da tarafsızlık kavramı önemini bir nebze yitirmiştir. Savaşın ve saldırganlığın farklı türlerde ortaya çıkması ile birlikte iç savaş, terör saldırıları ve silahlı saldırılar gibi durumlarda tarafsızlık hukuku uygulanamamaktadır.

Tarafsızlık hukukunun önemli olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Buna göre, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen şartlara karşı kararlar alarak hareket eden devletlerin tarafında olmak ve bu devletlere yardım etmek yasaklanırken, kuvvet kullanma

⁵ Schindler, D., & Toman, J. (2004). "Convention (V) Respecting the Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land." The Laws of Armed Conflicts (pp. 1399-1406).

⁶ Yale Law School. (n.d.). *The Hague Convention of 1904*. The Avalon Project. Erişim tarihi:06.10.2024, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp

⁷ International Committee of the Red Cross. (1949). *The Geneva Conventions of 12 August 1949*. Erişim tarihi: 3.06.2024, <https://shop.icrc.org/the-geneva-conventions-of-12-august-1949-pdf-en.html>

⁸ International Committee of the Red Cross. (1977). *Actes de la Conférence diplomatique de 1974-1977*. Erişim tarihi: 03.07.2024, https://library.icrc.org/library/docs/CD/CD_1977_ACTES_ENG_03.pdf

⁹ 1 Ağustos 1975'te, 35 devletin katılımıyla imzalanan Helsinki Nihai Senedi Avrupa'da karşılıklı güvenin artırılması, barışın tesis edilmesi ve demokrasi ile insan haklarının güçlendirilmesi amaçlarıyla oluşturulmuştur. Helsinki Nihai Senedi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİK) temelini atmış ve Doğu-Batı ilişkilerinde dönüm noktası olmuştur. "Conference On Security and Co-Operation In Europe Final Act" (pp. 4)., 1975, Helsinki. Erişim tarihi: 1.03.2024. <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>

¹⁰ Madrid Toplantısı, Helsinki Nihai Senedi'nin uygulanmasını gözden geçirmek ve Avrupa'daki güvenlik ile işbirliğini ilerletmek için yapılan müzakereler sonucunda, insan hakları ve silahsızlanma gibi konulara odaklanmıştır. European Parliament. (2005). *The EU and the world: a history of the European Union's external relations* (pp. 5). Erişim tarihi: 2.04.2018. https://www.cvce.eu/content/publication/2005/10/6/3303eb93-69f6-4f37-aa1c-dadac0ad6f11/publishable_en.pdf

zorunluluğu bu durumlarda öngörülmemiştir.¹¹ Bundan dolayı, kuvvet kullanmayı tercih etmeyen devletler tarafsızlık hukukuna yönelmişlerdir. Bu görüşe göre tarafsızlık hukukunun uluslararası problemleri çözmede önemli bir yeri vardır. Tarafsızlığın uygulanabilirliği açısından baktığımızda Avusturya uluslararası alanda daimî tarafsızlığını ilan eden bir ülkedir. Avusturya'nın tarafsızlığını ilan etmesinden sonra Birleşmiş Milletler üyeliğinin kabul edildiği de görülmektedir.¹² Daimî tarafsızlık statüsüne sahip ülkelere bir diğer örnek ise Türkmenistan'dır. Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığının Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı ile tanındığı görülmektedir.¹³ Tarafsızlık hukukunun önemini uygulama açısından görmemizi sağlayan bir başka durum ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin bir devlete karşı yapılan saldırının kim tarafından yapıldığını belirleyemediği durumlarda ve konsey üyelerinin bu durumda uzlaşamamaları halinde tarafsızlık statüsü önem kazanmaktadır (Terzioğlu, 2012).

2.2. Daimî (Kalıcı) Tarafsızlık

Tarafsızlık türlerinden bir diğeri ise “daimî tarafsızlık” olarak kabul edilmektedir. Bu konu ile ilgili Efraim Karsh şunları ifade etmiştir:

“Daimî tarafsızlık açıkça savaş zamanında tarafsızlık için zemin hazırlamayı amaçlayan barış zamanında tutarlı bir uyumsuzluk politikası olarak tanımlanabilir”(Karsh, 1988).

Her bir egemen devletin “daimî tarafsızlık” ilan etmesi mümkündür, ancak bu ilan, yalnızca uluslararası toplumun kabul etmesiyle uluslararası hukuki geçerlilik kazanır. Daimî tarafsızlık statüsünü ilan eden devlet, uluslararası hukukun belirlediği yükümlülükleri kabul ederek bu yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır. Daimî tarafsızlık statüsünün geçici tarafsızlık statüsünden farkı ise bu statünün belirlenmesinde uluslararası alandaki diğer ülkelerin onayının gerekmesidir. Bir devletin kendi iradesiyle ilan ettiği tarafsızlık, resmi olarak tanınmadan uluslararası hukukta bağlayıcı bir statü oluşturmaz. Daimî tarafsızlık

¹¹ BM Güvenlik Konseyi'nin BM Şartının VII. Bölümü çerçevesinde alacağı zorlama tedbirler dahilinde devletlere kuvvet kullanma yetkilendirmesi yapılabilir.

¹² Avusturya, 8 Aralık 1955'te Birleşmiş Milletler'in 552. Genel Kurul toplantısında 995 (X) numaralı karar ile BM üyeliğine kabul edilmiştir. United Nations. (1955). *Yearbook of the United Nations 1955* (s. 25). Erişim tarihi: 26.04.2024. https://cdn.un.org/unyearbook/yun/chapter_pdf/1955YUN/1955_P1_SECI_CH3.pdf

¹³ Türkmenistan'ın daimî tarafsızlığı, 12 Aralık 1995 tarihinde Birleşmiş Milletler 50. Genel Kurulu'nun toplantısında 50/80 sayılı kararıyla tanınmıştır. Bu kararlar Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü uluslararası düzeyde kabul edilmiştir. United Nations General Assembly. (1995). *Permanent neutrality of Turkmenistan (A/50/601, s. 5)*. Erişim tarihi: 1.04.2024. <https://digitallibrary.un.org/record/201516?ln=en&v=pdf>

statüsüne sahip bir devlet, bu statüyü tek taraflı olarak değiştirme yetkisine sahip olması mümkün değildir (Erol, 2001). Bu statü yalnızca savaş dönemlerinde değil, barış zamanlarında da uluslararası hukuk çerçevesinde çeşitli yükümlülükler gerektirir. Daimî tarafsızlık politikası, uluslararası güvenliğe katkıda bulunmak ve barışçıl ilişkileri sürdürmek amacıyla barış döneminde de aktif olarak uygulanması gereken sorumluluklar içerir. Bu kapsamda, daimî tarafsızlığın sürdürülebilmesi, tarafsız devletin bağımsızlığını ve güvenliğini korurken diğer devletlerin de bu statüyü tanınmasını ve saygı göstermesini gerektirir. Özünde, bireysel devletlerin çevrelerindeki siyasi ve askeri kargaşalardan kendilerini koruma iradesi yatar; bu irade, çatışmalar ortaya çıktığında tarafsız kalma tutumunu kararlılıkla benimsemeyi gerektirir (H. R. Reginbogin & Lottaz, 2020). Aslında, daimî tarafsızlığın bir kısıtlama değil, özgürlük olduğu ve bu çerçevede devletlerin daha büyük bir serbestlikle, ulusal hedefleri ve kurumlarının geliştirilmesi doğrultusunda çevredeki ulusların hareketleri arasında faaliyet gösterebilecekleri kanıtlanmak istenmektedir (Wicker, 1911).

Daimî tarafsızlık statüsü, tarafsızlığını ilan eden ülkelerin uluslararası alanda belirli düzenlemelere ve kurallara riayet etmeyi kabul ettikleri ve bu durumu sürdürmek için belirli anlaşmalar imzaladıkları bir dış politika tercihi olarak tanımlanabilir. Bu dış politika tarafsızlık stratejisi, yalnızca savaş durumlarında değil, barış dönemlerinde de devletler tarafından uygulanmaktadır (Тэжибаев & Абдуназаров, 2021). Daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan devletler bu politikayla dış politikalarını belirli yükümlülükler çerçevesinde yönetmektedirler. Daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan bir devlet, ekonomik ilişkileri olmasına rağmen komşusu olan bir ülkedeki çatışmaya müdahale edemez. Bunun yanı sıra, daimî tarafsızlık statüsünü ikili ve çok taraflı ilişkilerinde benimseyen bir devlet, belirli kısıtlamaların karşısında yapılan anlaşmalardan vazgeçmeye veya bu anlaşmalarda belirli çerçevede değişikliğe gitmeyi teklif edebilir. Yani, bir devlet uluslararası ilişkilerinde tarafsız olmayı tercih edebilir. Ancak daimî tarafsızlık statüsünden vazgeçmek için diğer ülkelerin de onayını almak zorundadır.

Net bir tanımlama yapacak olursak daimî tarafsızlık statüsünü benimsemiş bir devlet yetkileri sınırlandırılmış bağımsız bir devlet olarak tanımlanabilir. Ayrıca daimî tarafsızlık statüsü hukuki ve siyasi alanlarda savaşa katılmayı yasaklamaktadır (Çakanow, 2010). Daimî tarafsızlık statüsünün özellikleri arasında askeri alanda tarafsızlık, diğer devletler arasında çıkan çatışmaya müdahale etmemek veya savaşa katılmamak, bundan ötürü barış zamanında yapılan ittifak anlaşmalarında taraf olmamak, kendi iç ve dış güvenliğini sağlamak için sahip olduğu silahlı kuvvetleri savunma ittifaklarına üye olmak koşuluyla silahlandırmamak ve

sahip olduğu askeri üsleri başka bir devlete askeri amaçlarla vermemek gibi bazı kurallar vardır (Neuhold, 1979). Kısacası, barış zamanında ve savaş zamanında daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan bir devlet, tarafsızlık statüsü gereği dolaylı veya dolaysız bir savaşa taraf olmama yükümlülüğüne uymak zorundadır (Genç, 1985).

Avrupa’da yer alan büyük güçler olarak adlandırdığımız ülkeler, savaş riski taşıyan bazı ülkelere daimî tarafsızlık statüsü vermiştir. Böylelikle daimî tarafsızlık statüsünün sahip olduğu hak ve yükümlülükler neticesinde savaş riski taşıyan ülkelerin savaşa girmesinin önüne geçilmiştir. Büyük güçler olarak kabul edilen bu ülkeler Avrupa’da böyle bir yöntemle çok taraflı anlaşmalar yaparak bu ülkeleri çağdaş güç dengesini korumaya yükümlü tutmuşlardır.

Büyük güçler tarafından daimî tarafsızlık statüsü verilen ülkeler arasında 1815 Viyana Kongresi’nde tarafsızlığı ilan edilen ülke İsviçre,¹⁴ 1831 Londra Antlaşması’nda Belçika,¹⁵ 1867 Milletler Konferansı’nda Lüksemburg,¹⁶ 1955 Viyana Muhtırasın’da Avusturya,¹⁷ 1962 Cenevre Konferansı’nda Laos daimî tarafsızlık statüsünü kazanmışlardır.¹⁸ 1914 tarihinde

¹⁴ İsviçre, 1815 Viyana Kongresi’nde tarafsızlık statüsünü benimsemiş ve bu ilke uluslararası alanda tanınmıştır. O tarihten bu yana askeri çatışmalara katılmamakta ve tarafsızlık ilkesini korumaktadır. Sherman, G. E. (1918). *The neutrality of Switzerland* (s. 246)

¹⁵ 1831 Londra Antlaşması ile Belçika’nın bağımsızlığı ve tarafsızlık statüsü, İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya ve Rusya tarafından tanınmıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşında bu tarafsızlık ihlal edilmiş ve Belçika, İkinci Dünya Savaşı sonrasında NATO’ya katılarak resmi tarafsızlık statüsünü sona erdirmiştir. Lingelbach, W. E. (1933). *Belgian neutrality: Its origin and interpretation* (s. 49)

¹⁶ 1867 Milletler Konferansı’nda, Lüksemburg’un bağımsızlığı ve tarafsızlık statüsü büyük Avrupa devletleri tarafından resmen tanınmıştır. Bu konferansta alınan kararlar uyarınca, Lüksemburg’un askeri açıdan tarafsız kalması ve Avrupa’daki çatışmalarda taraf olmaması garanti altına alınmıştır. Bu statü, Lüksemburg’un uluslararası ilişkilerde tarafsız bir pozisyon benimsemesine zemin hazırlamıştır. *The occupation of Luxembourg in World War I* (t.y.). Erişim tarihi: 6.05.2024, <https://ww1.lu/themes/the-occupation-2/chapters/chapter-2/modules/1?lang=en>

¹⁷ 1955 Viyana Muhtırası, Avusturya’nın bağımsızlığını ve tarafsızlık statüsünü güvence altına almıştır. Bu antlaşma, Avusturya’nın II. Dünya Savaşı sonrası işgal güçlerinden kurtulmasını sağlamış ve askeri ittifaklara katılmama taahhüdünü içermiştir. Böylece, Avusturya uluslararası alanda tarafsız bir ülke olarak tanınmıştır. Kunz, T. L. (1956). *Austria’s permanent neutrality* (s. 419)

¹⁸ Laos’un daimî tarafsızlık statüsü, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1961 yılında aldığı 1625 sayılı karar ile kabul edilmiştir. Bu karar, Laos’un bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına almış ve uluslararası alanda bu statünün tanınmasını sağlamıştır. JFK Library. *Laos*. Erişim tarihi: 05.06.2024, <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/laos>

Almanya'nın Belçika¹⁹ ve Lüksemburg'a²⁰ askeri harekâtı sonucu filen tarafsızlık statülerini kaybetmişlerdir. Tarafsızlık statüsüne dünya üzerinden birçok örnek verilebilir. Orta Asya bölgesinde yer alan ve soğuk savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bağımsızlığını ilan eden Türkmenistan da 1995 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararıyla daimî tarafsızlık statüsü kazanmıştır.²¹

Türkmenistan'ın iç ve dış politikasının temelini oluşturan daimî tarafsızlık statüsü, ülkenin anayasasında hak ve yükümlülükleri ile yer almaktadır. Türkmenistan soğuk savaştan sonra tarafsızlığı bir politika olarak benimseyen ilk ve tek ülke olmuştur. Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü belirlemesindeki en temel amacı zengin petrol ve gaz rezervlerinin korunması, stratejik konumunun önemi ve çevresinde tehlike arz eden sınırların olmasıdır. Tarafsızlık modeli bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasında önemli bir faktördür (Demirel, 2019).

Tarafsızlık, devletlerin dış ilişkilerindeki tarafsız tutumlarını yalnızca savaş durumlarıyla sınırlı tutar. Bununla birlikte, daha geniş bir perspektiften, devletlerin uluslararası arenada kendilerini şekillendiren dış politika stratejilerinden biri de bağlantısızlık ilkesidir. Bağlantısızlık, bir devletin büyük güçlerle askeri veya stratejik ittifaklara katılmama kararını ifade eder ve dış politikasını bağımsız bir şekilde sürdürmeyi amaçlar.

Bu ilke, genellikle tarafsızlıkla benzer değerleri taşısa da, daha kapsamlı bir strateji olarak, devletlerin bloklar arasında sıkışmadan kendi yolunu belirlemelerine olanak tanır. Bağlantısızlık ilkesinin detayları, bir sonraki başlık altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

¹⁹ Almanya Fransa'ya saldırmak için Belçika topraklarını geçiş koridoru olarak kullanma istemiştir. Belçika Hükümeti bu talebi reddettiğinde, Alman hükümeti 4 Ağustos 1914'te Belçika'ya savaş ilan etmiştir. Preeta Nilesh, (2015). *Belgian Neutrality and The First World War: Some Insights*. Indian History Congress, 22(1), 1-17. Erişim tarihi: 06.06.2024: <https://www.jstor.org/stable/pdf/44158486.pdf>

²⁰ Lüksemburg, uluslararası antlaşmalarla tanınan tarafsız bir devlettir. Ancak Almanya, 2 Ağustos 1914'te Fransa'ya saldırmak amacıyla bu ülkeye asker göndermiştir; bu durum, Lüksemburg'un tarafsızlığının ihlali olarak değerlendirilmiştir. Encyclopedia of the First World War. (1914-1918), *Occupation of Luxembourg*. Erişim tarihi: 06.06.2024, <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/occupation-of-luxembourg/>

²¹ Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 50/80 sayılı kararı ile 12 Aralık 1995 tarihinde kabul edilmiştir. United Nations General Assembly. (1995). Resolution 50/80: *Permanent Neutrality of Turkmenistan*. Erişim tarihi: 1 Ocak 2024, <https://press.un.org/en/2010/sgsm13316.doc.htm>

2.3. Bağlantısızlık

Bağlantısızlık, siyasi bir akım ve politikadır. Bu politikanın II. Dünya Savaşından sonra Asya, Afrika ve Latin Amerika lkelerinde görülmeye başlandığı bilinmektedir. Bu lkeler sömürgecilik dönemini geride bıraktıkları ve bağımsızlıklarını kazandıkları dönemde bu politikayı benimsemişlerdir. Bağlantısızlık politikası, soğuk savaş döneminde mevcut ittifaklara tepki olarak ortaya çıkmasının yanı sıra, rekabet halinde olan siyasi ve ideolojik bloklara taraf olmamayı hedeflemektedir (Nurlayev, 2022). Bu dönemlerde, ülkeler bu politikayı bağımsızlıklarını kazanma yolunda önemli bir araç olarak görmektedir. Çünkü, bu dönemde bağlantısızlık politikasını belirleyen ülkeler büyük güçler tarafından dayatılan anlaşmaların diğer devletler için savaşmak anlamına geldiğini dşnmekteydiler. Bağımsızlıklarını kazanan devletler bağlantısızlık politikası ile kendi iç ve dış politikalarında bağımsız bir tutum sergilemişlerdir. Bunun yanında, mevcut çatışmalara dahil olmayarak bu rekabet ortamından faydalanarak kendi ekonomik gelişmelerini sağlamayı amaçlamışlardır.

Bu politikayı benimseyerek kendilerini dış dünyanın problemlerinden soyutlamışlardır. Bağlantısızlık hareketının orataya çıkış nedenlerinden bir tanesi sömürgeci güçlerin ve blokların etkisi altına girmemektir (Tekin & Dolu, 2020). Bu hareket, uluslararası ilişkilerde bağımsızlık arayışının bir yansıması olarak, özgürlük, eşitlik ve “self-determinasyon”²² gibi liberal idealleri hedef alır. Bu idealler, bağlantısızlık hareketinin belirli bir amaca yönelik çabalarını güçlendiren temel unsurlardır (Sander, 1994). Ancak dış dünyanın rekabetinden faydalanarak uluslararası ilişkilerde bağımsız bir duruş da sergilemişlerdir. Kendi iç işlerine odaklanarak ekonomik kalkınma ve refahlarını artırmaya odaklanmışlardır. Bağlantısızlık politikalarını fırsata çevirmişlerdir.

Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru, Yugoslavya Devlet Başkanı Josip Biroz Tito, Endonezya Cumhurbaşkanı Sukarno, Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdl Nasır ve Gana Başbakanı Kwame Nkrumah bağlantısızlık hareketinin öncüleri arasındadırlar. Bağlantısızlık hareketinin ilk konferansı 1955 yılında Endonezya’nın Bandung kentinde düzenlenmiş ve Asya’dan 27 bağımsız ülke katılımıdır. Bandung Konferansı, bağlantısızlık hareketinin ilk temellerini atmıştır (Tekin & Dolu, 2020). Bağlantısızlık hareketi, devletlerin askeri ve ekonomik güce sahip düzenlerden bağımsızlaşarak uluslararası alanda kendi konumlarını

²² Self-determinasyon, Birleşmiş Milletler’in uluslararası ilişkilerdeki önemli bir ilkesidir. Bu ilke, halkların kendi siyasi statülerini belirleme ve kaderlerini tayin etme hakkını tanır. BM, bu hakkı bağımsızlık veya özerklik gibi yollarla destekler ve uluslararası barış ile güvenliğin sağlanmasında kritik bir rol oynar. *Self-determinasyon ilkesi*. Erişim tarihi: 6.06.2024. https://cdn.un.org/unyearbook/yun/pdf/2014/2014_826.pdf.

güçlendirmeyi hedefledikleri bir süreçtir. Bu hareket, rekabet ortamında zayıf kalan devletler için bir denge mekanizması işlevi görmüştür. Böylece, bağımsızlıklarını tehdit eden durumlarla karşılaştıklarında hangi blokla işbirliği yapacaklarına dair karar verme konusunda daha fazla esneklik kazanmışlardır. 1 Eylül 1961 tarihinde Bağlantısızlık hareketinin ikinci konferansı Eski Yugoslavyanın Belgrad şehrinde 24 devletin katılımıyla gerçekleşmiştir (Jack, 1961). Bu konferansa katılan tarafsız devletlerin amacı, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyanın bloklara bölünmesine ve Soğuk Savaş politikalarının yoğunlaştırılmasına karşı durmaktır. Bu ülkeler, uluslararası alanda güven ve barışın güçlendirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bağlantısızlık Hareketi, bu çerçevede, uluslararası işbirliğini teşvik ederek bağımsız bir dış politika izleme hedefine odaklanmıştır. Bu çeşitli ulusların bir araya gelmesini sağlayan temel unsur, öncelikle Soğuk Savaş bloklarına ve nükleer tehditlere karşı Üçüncü Dünya'nın tepkisi olarak ortaya çıkan uyumsuzluk çağrısıyla önemli dış politika meselelerinde sağlanan mutabakatlardır (Ancic, 2017). Halihazırda günümüzde bağlantısızlık hareketine üye olan 120'den²³ fazla Birleşmiş Milletler üye ülkesi bulunmaktadır. Uluslararası ilişkilerde bağlantısızlık hareketi ülkelerin bir dış politika tercihi olmasının yanı sıra bu hareketin yanlısı olan devletler arasındaki ekonomik iş birliğini sağlamayı teşvik etmektedir. Bağlantısızlık, ülkelerin uluslararası sistemde egemenliklerini ve özgürlüklerini koruyabilmelerini sağlamak amacıyla kolektif direniş ve özyönetimi içeren belirli stratejileri benimseyen bir koalisyon siyaseti modelini geliştirmeyi hedeflemektedir (Singham & Hune, 1987).

2.4. İzolasyonizm (Yalnızcılık)

Bir dış politika stratejisi olan izolasyonizm, bir devletin uluslararası alanda meydana gelen sorunlardan uzak durması ve ilişkiler açısından sorun yaratabilecek devletler ile diplomatik ve ticari ilişkiler kurmaktan kaçınmasını amaçlamaktadır. Bu stratejinin temelinde yatan düşünce ise “tek başına hareket etme” fikridir. Bu stratejiyi benimseyen ülkeler, kendi güvenlik ve bağımsızlıklarını koruyabilmek amacıyla başka devletlerle ya da uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurmaktan kaçınmakta ve uluslararası sorunlara müdahil olmamayı tercih etmektedir. İzolasyonculuk her zaman ilk ve en önemli olarak bir güvenlik stratejisi olmuştur (Nordlinger, 1996). Diyebiliriz ki izolasyonizm, bir devletin ulusal çıkarlarını koruma amacı doğrultusunda dış ilişkilerinde sınırlı bir yaklaşım sergileyerek bağımsız hareket etme eğilimini ifade eder (Braumoeller, 2010). Tarihte Amerika Birleşik

²³ Namibia Ministry of Foreign Affairs. (2024). *Non-Aligned Movement Member States in Asia and Pacific*. Non-Aligned Movement. Erişim tarihi: 4.04.2024, <https://nam.go.ug/member-states/Asia-and-Pacific>

Devletleri'nde izolasyonizm, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda belirgin bir dış politika stratejisi olarak benimsenmiştir.²⁴ Bu politika, ABD'nin daimî ittifaklardan uzak durarak, kendi iç gelişimine ve güvenliğine odaklanmasını sağlamıştır (Washington, 2015). Amerika Birleşik Devletleri'nin izolasyonist politikası, 1823 yılında ilan edilen Monroe Doktrini ile resmiyet kazanmıştır (Renehan Jr, 2007). Monroe Doktrini, dönemin Başkanı James Monroe tarafından Amerikan Kongresi'ne sunulan yıllık mesajda ifade edilmiş olup, Amerika kıtasının Avrupa güçlerinden bağımsızlığını vurgulayan bir dış politika prensibi olarak öne çıkmıştır. Bu doktrine göre, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa devletlerinin Yeni Dünya üzerindeki herhangi bir müdahalesini bir tehdit olarak algılayacak ve kendisini bu kıtanın dış etkenlerden bağımsız bir güvenlik alanı olarak tanımlayacaktır. Monroe Doktrini, yalnızca Amerika kıtasının Avrupalı güçlerden bağımsızlığını değil, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa'nın iç işlerine müdahale etmeme taahhüdünü de içermektedir (Kasturi, 1941). Böylece ABD, 19. yüzyıl boyunca uluslararası krizlerden uzak durarak kendi iç meselelerine odaklanmayı tercih etmiştir. Bu izolasyonist yaklaşım, 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. Ancak, Avrupa'da giderek artan siyasi istikrarsızlık ve küresel savaşların etkisiyle, bu politikanın sürdürülebilirliği sorgulanmaya başlanmıştır. Nihayetinde, 7 Aralık 1941 tarihinde Japonya'nın Pearl Harbor'a saldırı düzenlenmiştir (Bell, 1984).

Bu girişim ABD'yi izolasyonist politikasını terk etmeye zorlamış ve İkinci Dünya Savaşı'na aktif olarak katılmasına yol açmıştır. Bu olay, Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası ilişkilerdeki izolasyoncu döneminin sonunu işaret ederek ülkenin küresel bir güç olarak sahneye çıkmasının başlangıcı olmuştur. Sovyetler Birliği (SSCB), 1917'deki Ekim Devrimi'nin ardından devrimci ideolojisini korumak ve kapitalist ülkelerden gelen tehditlere karşı güvenliğini sağlamak amacıyla izole bir dış politika izlemiştir. Bu dönemde, uluslararası sistemin güvenilmez olarak algılanması ve kapitalist devletlerin Sovyet rejimine karşı olası müdahalelerinden duyulan kaygı, SSCB'nin dış politikada mesafeli ve ihtiyatlı bir strateji benimsemesine neden olmuştur. 1930'larda ise Avrupa'da faşizmin yükselmesi ve Nazi Almanyası'nın güç kazanması, SSCB'nin güvenlik kaygılarını artırmış ve uluslararası sistemde daha aktif bir konuma geçme ihtiyacını doğurmuştur. Bu çerçevede, Sovyetler Birliği Batı Avrupa devletleriyle diplomatik ilişkiler kurarak kolektif güvenliği artırmayı amaçlayan politikalar geliştirmiştir. 1934'te Milletler Cemiyeti'ne katılması, SSCB'nin izolasyon politikasından uzaklaşarak uluslararası sistemde iş birliğine dayalı bir güvenlik

²⁴ National Museum of American Diplomacy. (n.d.). *Isolationism*. U.S. Department of State. Erişim tarihi: 27.04.2024, <https://diplomacy.state.gov/encyclopedia/isolationism/>

stratejisine yöneldiğinin açık bir göstergesidir. Bu adım, Sovyetler Birliği'nin küresel sistemde artan tehditleri gözeterek stratejik bir yeniden konumlanmaya giriştiği dönemin başlangıcını temsil eder. İzolasyonizm politikası, belirli koşullara sahip ülkeler için ideal bir strateji olarak görülmüştür. Özellikle coğrafi ve topografik koşulların uygun olduğu ülkeler bu politikayı benimsemişlerdir. Ancak günümüzde uluslararası ilişkiler, siyasal ve ekonomik olarak birbirine bağlı bir hale geldiği için izolasyonizm politikası önemini yitirmiştir. Aslında izolasyonculuk stratejik bir mantıktan türemiştir (Kupchan, 2020).

2.5. İttifak Oluşturma

Günümüzde uluslararası sistemde önemli bir yere sahip olan “ittifak oluşturma” stratejisi, iki kutuplu sistemin çöküşüyle birlikte daha fazla önem kazanmıştır (Nurlyayev, 2022). İttifak oluşturma, devletlerin uluslararası alanda kendi iç ve dış ilişkilerinde belirli konularda diğer ülkelerle birlikte hareket etmelerini ifade etmektedir. Devletler arasında ittifak oluşturmada önemli faktörler bulunmaktadır. Bunlar arasında devletlerin sahip oldukları jeopolitik ve stratejik konumlarının önemi, ekonomik güçleri ve yeraltı kaynakları gibi konular yer alırken, devletler arasındaki ilişkilerde kaynakların kullanımının yetersizliği, maliyetin azaltılması ve sürenin kısaltılması önem arz etmektedir. Diğer bir yandan, dış politikada ittifak oluşturma stratejik olarak nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; iç ve dış nedenler, saygınlık kazanma, ortak değerler, güç dengesinin oluşturulması, meşruiyet arayışı, güvenlik kaygıları ve diğer devletlerle mevcut ilişkileri denetim altında tutmaktır. Devletler, bu hedeflerine ulaşmak için çeşitli yollarla güç biriktirir; en belirgin yöntemler ise silahlanma, toprak genişletme ve ittifak kurmadır (Snyder, 1984). Soğuk Savaş sonrası dönem, iki kutuplu sistemin sona ermesiyle birlikte ittifaklar sisteminde önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Öncelikle, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla oluşan yeni güç dengeleri, ittifak kavramını klasik güvenlik iş birliğinden çok yönlü, ekonomik, diplomatik ve kültürel iş birliği modellerine doğru genişletmiştir. Bu yeni ittifaklar, uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılığın artışı ve bölgesel iş birliğine dayalı yapılar şeklinde yeniden şekillenmiştir.

2.6. Uluslararası Alanda Tarafsızlık Statüsü Örnekleri

Bu başlık teminata dayalı tarafsızlık statüsüne sahip olan devletler ve teminata dayalı olmayan tarafsızlık statüsüne sahip olan devletler olarak ele alınacaktır. Teminata dayalı tarafsızlık statüsü, bir devletin kendi öz iradesi ile tercih ettiği bir durum değildir. Bir devletin tarafsızlığı bir veya birkaç ülkenin teminatı ile mümkündür. Teminatçı devletlerin de onayı ile benimsenir ve değiştirilebilir. Teminata dayalı olmayan daimî tarafsızlık statüsü ise bir devletin kendi iradesiyle tek taraflı olarak ilan ettiği ve herhangi bir devletin teminatına ihtiyaç

duymadığı bir statüdür. Bu statü, tıpkı teminata dayalı tarafsızlık statüsü gibi hukuki olarak diğer devletler tarafınca tanınan bir statüdür (Terzioğlu, 2012). Teminata dayalı daimî tarafsızlık statüsü örnekleri arasında *Belçika ve Lüksemburg* yer almaktadır. 15 Kasım 1831 tarihinde İngiltere, Avusturya, Fransa, Prusya, Rusya ve Belçika arasında yapılan London Protokolü²⁵ ile Belçika'nın daimî tarafsızlığı kabul edilmiştir ve bu devletler arasında Belçika'nın bu tarafsızlığı teminat altına alınmıştır ("Germany and the Neutrality of Belgium", 1914). Ancak bu protokol I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesindeki rolü açısından önemli bir belge olmuştur. Almanya, Ağustos 1914'te antlaşmayı ihlal ederek Belçika'yı işgal ettiğinde, İngiltere de Almanya'ya savaş ilan etmiştir (Nilesh, 2014).

Bu ihlal, Almanya'nın I. Dünya Savaşı'na katılmasının gerekçelerinden biri olarak, uluslararası hukukta tarafsızlık kavramının ihlaline dair ciddi bir emsal teşkil etmiştir. Ayrıca, Belçika'nın tarafsızlığının ihlali, devletlerin egemenliğine saygı ve uluslararası anlaşmalara uyum prensiplerinin tartışıldığı bir dönemde, savaşın kapsamını ve meşruiyetini genişleten bir etken olarak değerlendirilmiştir. Diğer, bir örnek 11 Mayıs 1867 tarihli Londra Antlaşması ile Lüksemburg'un daimî tarafsızlığı büyük Avrupa devletleri tarafından kabul edilip teminat altına alınmıştır. Bu anlaşma, Lüksemburg'un bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına alarak, Avrupa güç dengesi içinde önemli bir istikrar unsuru oluşturmayı amaçlamıştır. 1648 Westphalia Antlaşmaları²⁶ sonrasında *İsviçre* tarafsızlık politikası izlemekteydi. Bu sürecin ardından 20 Mart 1815 tarihinde Viyana Kongresinde bir beyanname yayımlayan devletler, 27 Mayıs 1815²⁷ tarihinde İsviçre'nin bu beyannameyi imzalamasıyla birlikte daimî tarafsızlığını kabul ederek teminat altına almışlardır. İsviçre'nin daimî tarafsızlık statüsü üçüncü devletlerden gelecek olan tüm ihlallere karşı teminat altına alınmış ve ülkenin dokunulmazlığına zarar verme ihtimali olan herhangi bir girişimde İsviçre'ye yardım edilmesi kararına varılmıştır. İlerleyen süreçlerde İsviçre, daimî tarafsızlık statüsünde liberal bir harekete geçmiştir. Bu durum karşısında İsviçre'nin daimî tarafsızlık statüsü devletler

²⁵ 15 Kasım 1831 tarihli Londra Protokolü Belçika'nın bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına alan önemli bir uluslararası belge olmuştur. Anlaşma, Belçika'nın uluslararası ilişkilerde tarafsız bir konumda kalmasını sağlamak amacıyla büyük güçler arasında imzalanmıştır. Nilesh, P. (2014). *Belgian Neutrality and The First World War: Some Insights*. Indian History Congress, Cilt(75), (s.1012-1013)

²⁶ 1648 Westphalia Antlaşmaları, Otuz Yıl Savaşları'nı sona erdiren ve modern uluslararası sistemin temelini atan barış anlaşmalarıdır. Devletlerin egemenliği ve iç işlerine karışmama ilkesi bu antlaşmalarla tanındı; Avrupa'da siyasi sınırlar yeniden düzenlendi ve dini hoşgörü artırıldı. Croxton, D. (1999). *The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty*. The International History Review, Cilt(3), (ss. 569).

²⁷ Sherman, E. H. (1918). "The Neutrality of Switzerland", *The American Journal of International Law*, Cilt (75). (ss. 241-250)

tarafından eleştiri yağmuruna tutulmuştur (Bondolfi, 2022). Milletler Cemiyetinin de dahil olmak üzere farklı silahlı koruma operasyonlarında yer almıştır. Ancak İsviçre, tarafsızlık statüsünden vazgeçmek istemediği için İsviçre Federal Konseyi daimî tarafsızlık statüsünü esnekletmiştir. Sonuç itibariyle İsviçre, yalnızca BM'nin barışı koruma operasyonlarına katılmıştır (Terzioğlu, 2012). Avusturya'nın daimî tarafsızlık statüsü dört büyük güç olan ülkeler tarafından teminat altına alınıncaya kadar herhangi bir şekilde ilan edilmemiştir. Avusturya Meclisi dört büyük güç olan ülkelerle yapılan görüşmeler sonucunda bu teminatın sağlanacağı sözünün alınması ile birlikte ilk olarak 26 ekim 1955 tarihinde düzenlenen Avusturya'nın Tarafsızlığı Hakkında Federal Anayasal Kanun ile birlikte Avusturya'nın Daimî tarafsızlığı kendi iradesiyle ilan edilmiştir.²⁸ Buna göre Avusturya herhangi bir askeri müdahaleye katılmayacak, ülkesi sınırları içerisinde herhangi bir yabancı devletin askeri tesislerinin kurulmasına izin vermeyecektir.

Avusturya'nın daimî tarafsızlık statüsü'nün dört büyük güç olan devletler tarafından teminat altına alınmasıyla birlikte bu tarafsızlığın diplomatik ilişkilerde tanınması için diğer devletlere davet gönderilmiştir (Kunz, 1956). Bunun üzerine, 1957 yılından itibaren dört büyük güç olan devletlerde dahil olmak üzere 61 devlet Avusturya'nın daimî tarafsızlığını tanımıştır. Ancak Avusturya'nın daimî tarafsızlık statüsü tıpkı İsviçre gibi uluslararası alanda yaşanan sorunlar nedeniyle esnetilmiştir (Terzioğlu, 2012). Fransa'nın Hindiçini bölgesindeki sömürgeleri Laos, Fransa'ya karşı başlayan bağımsızlık ayaklanmaları sonrasında doğu ve batı blokları arasında yaşanan sorunlar neticesinde tehlikeli bir bölge haline gelmiştir.²⁹ Bunun üzerine 1954 yılında ABD, Fransa, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Çin'nin katılımı ile birlikte Hindiçini Konusunda Cenevre Konferansı³⁰ yapılmış, 20 Temmuz 1954 tarihinde Vietnam, Laos ve Kamboçya'nın bağımsızlıkları yapılan anlaşmalarla birlikte ilan edilmiştir.³¹ 1955 yılında Laos Birleşmiş Milletler'e üye olmuştur (Leower, 1961). 9 Temmuz 1962 tarihinde Laos hükümeti, Laos sorununun çözümlenmesi konusundaki uluslararası konferans da bir

²⁸ Austria, A. (t.y.). *National Day*. Avusturya Büyükelçiliği. Erişim tarihi: 9.04.2024, <https://www.archive.austria.org/national-day>.

²⁹ New World Encyclopedia. (t.y.). *Indochina War (1946-54)*. Erişim tarihi: 5.05.2024, [https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Indochina_War_\(1946-54\)](https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Indochina_War_(1946-54)),

³⁰ Wilson Center. (t.y.). *1954 Cenevre Konferansı*. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/topics/geneva-conference-1954>, Erişim tarihi: 8.05 2024.

³¹ VOV World. (2014). *Geneva Conference 1954*, Vietnam'ın diplomatik sektörü için dersler. Erişim tarihi: 10.05.2024, <https://vovworld.vn/en-US/current-affairs/geneva-conference-1954-lessons-for-vietnams-diplomatic-sector-256013.vov>

bildiri yayınlarak tarafsızlığını ilan etmiş ve tarafsızlığından doğan bütün yükümlülükleri kabul etmiştir (Czyzak & Salans, 1966). Ancak yaşanan uluslararası sorunlar neticesinde Laos'un daimî tarafsızlık statüsü birçok kez ihlal edilmiştir. Bunun üzerine, 18 Temmuz 1977'de Vietnam ile Laos arasında Dostluk ve İş Birliği Antlaşmasının imzalanması ile birlikte Laos tarafsızlığını resmi olarak kesin olmayan bilgilere göre sonlandırdığını belirtmiştir. Bu nedenle Laos'un daimî tarafsızlık statüsü uluslararası alanda bir tartışma konusu haline almıştır. Laos hakkında verilen bilgiler içerisinde de anlatıldığı üzere *Kamboçya'da* 20 Temmuz 1954'te yapılan antlaşmalarla birlikte tarafsızlığını ilan etmiştir (DÂN, 2018; Minh, 2024).

Malta, 14 Mayıs 1981 tarihinde Malta'nın tarafsızlığına ilişkin Malta hükümetinin bildirisi ile birlikte daimî tarafsızlık statüsünü ilan etmiştir ("Declaratio by the Government of the Republic of Malta Concerning the Neutrality of Malta", 1981) . Malta bağlantısızlık politikasına bağlı kalacağını ve bunu sürdüreceğini 1964 Anayasasında³² ve 1987 yılında yapılan değişiklikler ile birlikte hüküm altına almıştır. Ancak, Malta'nın daimî tarafsızlık statüsünün, İtalya ile ilişkileri arasında yaşanan sorunlar nedeniyle önemini yitirdiği ve İtalya tarafının teminatının sona erdiği belirtilmektedir (Terzioğlu, 2012). Teminata dayanmayan tek taraflı daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan Kosta Rika, 17 Kasım 1983³³ tarihinde yayınladığı Başkanlık Bildirisi ile tarafsızlığını ilan etmiştir (Rica, 1983). Kosta Rika'nın daimî tarafsızlığı gönüllü, teminatsız, tek taraflı ve kendi iradesi ile kabul ettiği bir tarafsızlık türüdür. Daimî tarafsızlık ilkesini ilan eden ilk Latin Amerika ülkesidir (Espieil, 1988). Moldova 1994 tarihinde anayasa ile daimî tarafsızlığını ilan eden eski doğu bloğu devletlerinden biridir.³⁴ 2 Mart 1922 tarihinde BM'ye üye olmuştur.³⁵ Moldova'nın daimî tarafsızlık statüsünün anayasada belirtilen hükümler doğrultusunda ülke içerisinde herhangi

³² Constitute Project. (2014). *Constitution of Malta*, Erişim tarihi: 18.05.2024, https://www.constituteproject.org/constitution/Malta_2014.

³³ 17 Kasım 1983, Kosta Rika'nın resmi olarak sürekli tarafsızlık ilan ettiği tarihtir. Bu karar, dönemin Kosta Rika Devlet Başkanı Luis Alberto Monge tarafından açıklanmıştır. Kosta Rika, bu ilanla birlikte barışçıl dış politikaya bağlılığını ve askeri olmayan, diplomasi odaklı bir tutum benimsediğini vurgulamıştır. Kosta Rika, 1948'de ordusunu kaldırmasının ardından bu politikayı güçlendirmiştir ve bölgesel çatışmalarda tarafsız kalmayı taahhüt etmiştir. Larson, E. M. (1993). Nicaraguan Refugees in Costa Rica from 1980-1993. *Yearbook (Conference of Latin Americanist Geographers, Cilt (19), ss 67-79*.

³⁴ Anayasaya Mahkeme, *Moldova Cumhuriyeti Anayasası* (Madde 11, 29 Temmuz 1994, s. 3). Erişim tarihi: 18.05.2024, https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_en/MDA_Constitution_EN.pdf.

³⁵ United Nations in Moldova. (n.d.). *About the United Nations in Moldova*. Erişim tarihi: 18.05.2024, <https://moldova.un.org/en/about/about-the-un>.

bir yabancı devletin askeri üssünün bulunmasına izin verilmeyecektir. Moldova'nın ilan ettiği tarafsızlık statüsü, herhangi bir devletin teminatı altında değildir. Ne bir devlet tarafından ne de herhangi bir uluslararası kuruluş tarafından tanınmamıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Moldova'nın da tarafsızlık statüsü tek taraflı, gönüllü, kendi iradesiyle ve teminatsız bir statüdür (Terzioğlu, 2012).

2.7. Devletlerin Uluslararası Tarafsızlık Politikası Nedenleri

Tarafsızlık stratejisi, genel olarak uluslararası alanda küçük devletler tarafından benimsenen bir strateji olmuştur. Bunun temelinde, bağımsızlıklarını korumak ve tarafsızlığı dış politikalarında bir strateji haline getirmek yatmaktadır. Küçük devletler, bağımsızlıklarını korumak ve bu bağımsızlıklarını devam ettirmek amacıyla tarafsızlık politikasını ilişkilerinde benimsemişlerdir. Dünya tarihinde bunun birçok örneği bulunmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan önce Belçika, özellikle 1930'larda tarafsızlık politikası izlemiştir. Ancak savaş sırasında Almanya'nın işgaline uğraması bu tarafsızlık politikasını sona erdirdi. Savaş sonrası dönemde, Belçika tarafsız bir politika benimsemek yerine Batı ittifakına katılmayı tercih etti. 1949'da NATO'nun kurucu üyelerinden biri oldu.³⁶ Bu, Belçika'nın savaş sonrası tarafsız bir politika izlemediğini gösterir. Balkan ülkeleri arasında tarafsızlık politikası izleyenler oldu, ancak bu durum her ülke için geçerli değildir. Örneğin, Yugoslavya, 1948'de Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan³⁷ sonra Bağılantısızlar Hareketi'nin önde gelen ülkelerinden biri olarak tarafsızlık politikasını izledi. Ancak, diğer Balkan ülkeleri genellikle Doğu Bloku'nda yer aldılar. Bunun yanında, İsviçre ve İspanya³⁸ da büyük devletlerin teminatı altında tarafsızlıklarını ilan etmişlerdir. Özellikle İsviçre 1815 Viyana Kongresi'nde tarafsızlığını uluslararası alanda resmen ilan etti.³⁹ Bu dönemde, Avrupa'nın büyük güçleri İsviçre'nin tarafsızlığını kabul etti ve garantör ülkeler olarak İsviçre'in bu statüsünü güvence altına aldılar. İsviçre, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nda da tarafsız kalmayı sürdürdürmüştür. Diğer bir örnek ise İspanya 1939'da II. Dünya Savaşı'na tarafsız kalmayı ilan etmiştir (Marquina, 1998). Ancak, Franco rejiminin Nazi Almanyası ile ilişkisi, tarafsızlık

³⁶ North Atlantic Treaty Organization (NATO). (n.d.). *The founding of NATO*. Erişim tarihi: 8 Mart 2024, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162358.htm

³⁷ Perović, J. (2007). *"The Tito-Stalin Split"*. Journal of Cold War Studies, Cilt (9), s.s 32-63.

³⁸ Country Studies. (n.d.). *Spain - World War II and Franco's Neutrality*. Erişim tarihi: 14.04.2024, <https://www.countrystudies.us/spain/24.htm>.

³⁹ Swissinfo. (2015) *The day Switzerland became neutral*. Erişim tarihi: 15.04.2024, <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/the-day-switzerland-became-neutral/41335520>.

politikasının gerçekten bağımsız olup olmadığını sorgulamıştır. Savaşın ilerleyen yıllarında bu ilişki azalmış, ancak savaş sonrasında İspanya'nın tarafsızlığı, büyük devletler tarafından resmi olarak tanınmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 555. oturumunda, 14 Aralık 1955 tarihinde kabul edilen 995 (X) sayılı karar ile İspanya, Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilmiştir.⁴⁰ Bu süreç, İspanya'nın uluslararası statüsünün yeniden şekillendiği önemli bir dönüm noktasıdır. Benzer şekilde Orta ve Güney Amerika'nın bazı küçük devletleri de tarafsızlığı tercih etmişlerdir. Tarafsızlık politikası ülkelere göre farklı çıkarlar doğurmaktadır. Avrupadaki büyük güçler tarafsızlık politikasını güç dengesini sağlamak amacıyla kullanırken, küçük devletler ise bölgedeki herhangi bir savaşa katılmadan bağımsızlıklarını korumaya çalışmak için bu politikayı tercih etmişlerdir.

Ülkelerin bu politikayı benimsemesinde farklı sebepler bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi bağımsızlıklarını koruma kaygısı, jeopolitik konumları, önemli kaynaklara sahip olmaları ve siyasi çevreleri ile olan ilişkileridir. Örneğin, Türkmenistan önemli yeraltı kaynaklarını korumak için ve istikrarsız ilişkileri olan ve çatışma halinin devam ettiği komşu ülkelerden kaynaklı olarak tarafsızlık politikasını benimsemiştir. Bu ifade, Türkmenistan'ın bölgedeki dengeleri gözetirken, aynı zamanda çevresindeki ülkelerle barışçıl ve tarafsız bir dış politika yürütme amacıyla olduğunu ortaya koymaktadır (Ünlü, 2016). Tarafsızlık politikasının küresel düzeyde daha sınırlı etkiye sahip devletlere kazandırdığı birçok avantaj vardır. Güçlü bir çatışmanın ortasında küçük devletler ekonomik olarak kalkınmakta zorlanmaktadırlar. Ancak tarafsızlık politikasını benimseyerek kendi ekonomik güçlerini de koruma altına almaktadırlar. Küçük devletlerin benimsedikleri tarafsızlık politikası mevcut bir savaş ortamında veya çatışmada silahlanma ve güvenlik harcamalarını en aza indirmelerini sağlamaktadır.

Ayrıca uluslararası alanda tarafsızlık politikasının hukuki yükümlülüklerinin tarafsız devletlerce zorunlu bir şekilde yerine getirilmesi de birçok açıdan avantaja sahiptir. Örneğin, tarafsız bir devlet, savaş zamanında ticari faaliyetlerini sürdürebilmektedir. Bu da o devletin savaş ortamında dahi ekonomisini kalkındırmaya devam edebilmesini sağlamaktadır (Yalciner, 2007). Tarafsızlık politikasını yalnızca küçük devletler değil büyük devletler de benimseyebilmektedirler. Ancak hegemon olan bir devlet, tarafsızlığı geçici olarak benimseyebilmektedir. Savaş ortamında hegemon olan bir devlet uluslararası alandaki mevcut

⁴⁰ United Nations. (1955). *United Nations Treaty Collection*. Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://treaties.un.org/doc/source/docs/spain.pdf>

karışıklıklar içerisinde büyük bir etkiye sahip olması nedeniyle bu devlet kendisine yüklenen sorumluluklardan ötürü tarafsızlığını geçici olarak sürdürebilmektedir. Bir devletin dünya sistemi içerisinde süper güç olması, benimsediği tarafsızlığının daimî olmasını imkansız kılmaktadır. Hegemon bir devletin tarafsızlığının geçici olmasının bir başka nedeni de sınırları olan belirli devletlerle yaşadığı ihtilaflardır. Örneğin İtalya I. Dünya Savaşı'nın başında tarafsızlığını ilan etmiştir.⁴¹ 1980'lerde Irak-İran savaşında da S.S.C.Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri çıkarları doğrultusunda tarafsız bir strateji ile ilerlemişlerdir. Bu durum, bölgedeki jeopolitik dengeleri etkileyen önemli bir dönüm noktasıydı (Karsh, 1990).

Süper güç olarak uluslararası alanda konumlandırılan devletlerin savaş zamanlarında tarafsız kalmaları onları büyük bir sorumluluğun altına alır. Çünkü savaş ortamlarında büyük devletlerin vereceği destek ve takınacağı tarafsız tavır mevcut çatışma ortamının büyük bir savaşa dönüşmesini engelleyen bir etkiye sahip olduğu için büyük öneme sahiptir. Süper güç olan devletin bu geçici tarafsızlığı savaş ortamını barış ortamına dönüştürebilmektedir. Özellikle savaşın başlangıcında, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede etkisi azalmış, Sovyetler Birliği de Afganistan'daki savaştan yeni çıkmış olduğundan tarafsız kalmıştır (Bucknam & Esquivel, 2001). Sonuç itibarıyla, küçük devletler tarafsızlığı özellikle kendi bağımsızlıklarını korumak amacıyla ve savaş zamanlarında geçici, barış zamanlarında ise daimî olarak benimserken, büyük güce sahip olan devletlerin bu tarafsızlığı kendi çıkarları doğrultusunda belirli bir süre zarfında benimsedikleri görülmektedir. Hegemon devletlerin benimsedikleri tarafsızlığın hukuki bir temeli yoktur ve sınırlıdır (Yalciner, 2007).

2.8 Uluslararası Hukuk ve Tarafsızlık

Uluslararası hukukta tarafsızlık kavramı ile ilgili çeşitli kural, şart ve düzenlemeler mevcuttur. Tarafsızlık, savaş ve çatışma durumlarında devletlerin belirli bir pozisyonu korumasını tanımlar ve bu kavram Lahey Konvansiyonları (1899⁴² ve 1907)⁴³ ve Cenevre

⁴¹ World War I Document Archive. (n.d.). *The Italian declaration of neutrality*. Brigham Young University. Erişim tarihi: 18.05.2024, from https://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Italian_Declaration_of_Neutrality

⁴² Lahey Konvansiyonları (1899), savaşın kurallarını belirlemek ve barışçıl çözüm yollarını teşvik etmek amacıyla 1899'da yapılan ilk Barış Konferansı'nda kabul edilen anlaşmalardır. Bu konferans, modern savaş hukukunun temellerini atarak uluslararası hukukta önemli bir dönüm noktası olmuştur. Doe, J. (2023). *Uluslararası hukukta Lahey Konvansiyonlarının önemi*. Uluslararası Çalışmalar Dergisi, 45(3), 123-145

⁴³ Lahey Konvansiyonları (1907), savaş hukukunu düzenlemek ve uluslararası barışı teşvik etmek amacıyla kabul edilen anlaşmalardır. Bu konvansiyonlar, savaş sırasında uygulanacak kuralları, savaş esirlerinin haklarını ve devletler arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini hedeflemiştir. Stephen, B. (1989). *The Hague Peace Conference of 1899*. Royal Irish Academy, 3(1), 2

Sözleşmeleri gibi çeşitli uluslararası anlaşmalar ve antlaşmalarla düzenlenmiştir. Bu belgeler, tarafsız devletlerin hak ve yükümlülüklerini ve savaşı tarafların tarafsız devletlere karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirler. Ancak, tarafsızlık statüsü türüne göre ve devletten devlete farklılık göstermektedir. Örneğin, İsviçre'nin tarafsızlık statüsü sürekli ve silahlı çatışmalarda aktif olarak tarafsız kalmayı gerektirirken, diğer bazı devletler geçici veya durum bazlı tarafsızlık ilan edebilirler. Bu nedenle, tarafsızlık kavramı ve uygulanması, uluslararası hukuk çerçevesinde genel kurallara sahip olmakla birlikte, belirli durumlara ve devletlere göre farklılık gösterebilir. Tarafsızlık, genel anlamıyla bir devletin savaş zamanında herhangi bir bloğa taraf olmaması, herhangi bir gücü veya örgütü desteklememesidir (Geldiyewa, 2020).

Devletin savaşa katılmama durumu ise yapılan bazı uluslararası anlaşmalar doğrultusunda ve yapılan bu anlaşmalara eklenen çekinceler sonucunda mümkün olabiliyorken barış zamanlarında ise herhangi bir ittifaka katılmaması tarafsız devletin temel prensipleri olmaktadır. Tarafsızlık statüsü, belirli durumlarda iç hukukta ve uluslararası hukukta bazı haklar ve yükümlülükler ortaya koymaktadır. Tarafsızlığın uluslararası hukukta bağlayıcılık kazanması 1907 II. Lahey Konvansiyonları⁴⁴ yapılan antlaşmalarla sağlanmıştır (Graditzky, 2018). Bundan öncesinde 16. yüzyıldan beri tarafsızlık, belirli durumlarda uluslararası ilişkilerde farklı hak ve yükümlülükler getirerek uygulanmıştır. Tarafsızlık çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Bir devletin savaş zamanında savaşa katılmaması “sürelî (geçici) tarafsızlık” olarak ifade edilir (Hartig, 1983).

Bu devlet bu tarafsızlığını savaş öncesinde, sırasında veya sonrasında ilan edebilmektedir. Diğer bir tarafsızlık türü ise bir devletin kendi iradesi ile ilan ettiği, savaş sonrasında da devam eden “sürekli (daimî) tarafsızlık” stratejisidir. Devlet burada herhangi bir savaşa katılmayacağını ve kendi sınırlarına yapılacak olan herhangi bir saldırı olmadığı sürece savaş başlatmayacağını hüküm eder. Bir diğer tarafsızlık türü de “zoraki tarafsızlık” olarak bilinmektedir. Bir devlet diğer devletler tarafından tarafsızlığa belirli nedenlerden dolayı zorlanmaktadır. Bu tarafsızlık statüsü uluslararası hukukta belirli hak ve yükümlülüklerle sahiptir. Bu durum “tarafsızlaştırma” olarak adlandırılmaktadır. Geçici ve

⁴⁴ 1907 II. Lahey Konvansiyonu, 1907'de Lahey'de yapılan uluslararası bir konferansın sonucudur. Savaş hukukuna dair önemli düzenlemeler getiren bu konvansiyon, özellikle savaş esirlerinin hakları, deniz savaşları, işgal altındaki bölgelerdeki hukuk ve savaş sırasında taraflar arası insani muameleye dair kuralları belirlemiştir. Amacı, savaşın daha insancıl bir çerçevede yürütülmesi ve sivillerin korunmasıdır. Bu düzenlemeler, modern savaş hukukunun temellerini oluşturmuş ve günümüzde geçerliliğini koruyan ilkelere temel teşkil etmiştir. Hague Conventions of 1907, “*The United Nations Treaty Collection*”, <https://treaties.un.org/>, Erişim tarihi: 7.07.2024

daimî tarafsızlık statüsü, bir devletin kendi iradesi ile ilan edilirken, zoraki tarafsızlık, devletin yerine diğer devletler tarafından bir devlete tanınan statüdür. İradi sonuçlarının yanında daimî tarafsızlık statüsü ve zoraki tarafsızlık statüsü tarafsızlığı ilan eden devlet, taraflı devletlere karşı belirli hak ve yükümlülükler taşımaktadır (Genç, 1985).

Kendi iradesiyle tarafsızlığını ilan etmiş olan bir devletin kaynağı kendi ulusal hukuku olabildiği gibi uluslararası hukuk da olabilir. Uluslararası Hukuk, devletin kaynağı olduğu durumlarda ise bu ancak uluslararası hukuk çerçevesinde yapılmış olan bir antlaşma ile veya devletin kendi bağımsız tek taraflı iradesi ile mümkündür. Daimî tarafsızlık statüsü ve zoraki tarafsızlık statüsü uluslararası hukukun teminatına dayalıdır. Bu durumda sürekli tarafsız olan devlet uluslararası hukukun getirdiği tüm yükümlülükler uymak zorundadır (Terzioğlu, 2012). Uluslararası antlaşmalarda ve işlemlerde tarafsızlıkla bağlantılı bazı kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramlar tarafsızlık ile bağdaşan kavramlardır. Bunlardan biri “tarafsızlaştırılmış bölgedir”. Tarafsızlaştırılmış bölge, savaş zamanında taraflar arasında yer almayacak şekilde belirlenen ve savaşın etkilerinden korunması gereken bir alandır. Bu tür bölgeler, belirli bir ittifak sistemine dahil olmamak ve savaş süresince tarafsızlık ilkesini korumak adına tasarlanır. Bu alanlar, savaş ve barış zamanında herhangi bir tarafın askeri amaçlar için kullanmaması gereken bölgeler olarak tanımlanır (Genç, 1985). Ayrıca IV Numaralı Cenevre Sözleşmesi,⁴⁵ özellikle savaş zamanlarında sivillerin korunmasına ilişkin hükümleriyle tanınır ve madde 15, tarafsızlaştırılmış bölgelerle ilgili önemli detaylar içerir.⁴⁶ Bu madde, savaşın etkilerinden korunması gereken belirli bölgelerin tarafsızlaştırılması gerektiğini belirtir. Bu tür bölgeler, savaşan tarafların askeri amaçlar için kullanmaktan kaçındığı ve sivillerin güvenliğinin sağlandığı alanlardır. Bir devletin savaş zamanında tarafsız kalması, devletin savaşan devletlere karşı tamamen tarafsızlığı anlamına gelmez tarafsızlığını savaş zamanında ilan eden bir devlet dolaylı ya da dolaysız yoldan savaşan devletlerden herhangi birine askeri, ekonomik, ve diplomatik destek sağlayabilir. Bu nedenle

⁴⁵ IV. Cenevre Sözleşmesi (1949), savaş sırasında işgal altındaki topraklardaki sivillerin korunmasına yönelik bir uluslararası anlaşmadır. Bu sözleşme, işgalci güçlerin sivillere karşı şiddet, yerinden edilme ve diğer hak ihlalleri yapmalarını yasaklar. Ayrıca, sivillerin güvenliği, sağlık hizmetlerine erişimi ve temel yaşam ihtiyaçlarının karşılanması gibi haklarını güvence altına alır. International Committee of the Red Cross (ICRC). (1949). Geneva Convention IV: Protection of Civilian Persons in Time of War (GCIV). *International Humanitarian Law (IHL) Treaties*. Erişim tarihi: 6.06.2024, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949>

⁴⁶ International Committee of the Red Cross. (n.d.). “Article 15 of the Geneva Convention (IV) relative to the protection of civilian persons in time of war”. International Humanitarian Law - Treaties & Documents. Erişim tarihi 15.08.2024, from <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-15>

bir devletin savaş zamanında tarafsızlığını ilan etmesi uluslararası hukuk açısından bir statü olarak görülmemektedir. Savaş zamanı tarafsızlığını ilan eden devlet, barış zamanlarında ise ittifaklara girmemesi, uluslararası hukukta bir sorun yaratmamaktadır. Bu nedenle de bu devlet tarafsızlık statüsüne sahip olamamaktadır.

Tarafsızlık statüsüne sahip devletlerin uluslararası örgütlere katılımları ile ilgili normsal olarak bazı problemler mevcuttur. Uluslararası örgütler, uluslararası alanda sorunların çözümü için güç kullanımını sınırlandırmak adına yeni hukuki normlar kazandırırken, gerekli durumlarda zorlama tedbirleri de kullanmaktadır. Bu durumda tarafsız olan bir devlete karşı bu zorlama tedbirlerinin kullanımı ile ilgili tarafsızlığın yükümlülükleri ile bağdaşmazlıklar vardır. Uluslararası örgütlerin, gerekli durumlarda kullandığı zorlama tedbirlerine karşı tarafsız bir devletin yükümlülükleri karşısında ancak bir çekince durumu söz konusu olduğunda bu sorun çözülebilmektedir. Buna örnek, İsviçre Milletler Cemiyeti'ne katılımında örgütün zorlama tedbirlerine karşı çekince talep etmiş ve İsviçre'nin tarafsızlığının yükümlülükleri ile örgütün yükümlülükleri bağdaşmıştır.⁴⁷ Ancak, Avusturya örneğine baktığımızda Birleşmiş Milletler'nin Avusturya'nın üyeliğinde böyle bir çatışma söz konusu olduğunda, bu özel statüsünü hoşgörüyü kabul etmiş ve üyelik için bir engel oluşturmamıştır. Ancak İsviçre, BM'ye üyeliği söz konusu olduğunda kendi tarafsızlık yükümlülükleri ile zorlama tedbirlerinin yükümlülüklerini bağdaştıramamış ve BM'ye üye olmamıştır.⁴⁸ Bunun yanı sıra Avrupa'da uluslararası alanda kurulan herhangi bir örgüte de üye olmamaktadır. Bu da tarafsızlığın çeşidine ve devletlerin benimsedikleri tarafsızlık politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Tarafsızlık ile ilgili yazılı kurallar ve yükümlülükler daha çok uluslararası antlaşmalarda yer almaktadır (Genç, 1985).

2.9. Tarafsızlığın Hukuki Yükümlülükleri ve Etkileri

Uluslararası hukukta bir devlet tarafsızlığını, ancak egemenlik haklarını kısıtlamayacak şekilde ve hukuki yükümlülüklerle çatışmayacak şekilde ilan edebilmektedir. Tarafsızlık uluslararası birçok antlaşmada bir hak olarak tanınmaktadır. Sürekli tarafsızlık ve

⁴⁷ Swissinfo. (2019). *From the League to the UN: Ending Swiss isolationism*. Swissinfo.ch. Erişim tarihi: 2.04.2024, https://www.swissinfo.ch/eng/politics/100-years-of-multilateralism_from-the-league-to-the-un-ending-swiss-isolationism/45106026

⁴⁸ İsviçre, 2002 tarihi itibarıyla BM'ye tam üye olmuştur. United Nations Geneva. (2022, September). *Switzerland marks 20 years in the United Nations*. Erişim tarihi: 03.06.2024, Erişim adresi: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2022/09/74490/switzerland-marks-20-years-united-nations#:~:text=Switzerland%20joined%20the%20United%20Nations,based%20on%20a%20popular%20vote.>

zoraki tarafsızlık ise uluslararası hukukta ilişkiler bağlamında bazı haklar ve yükümlülükler doğurmaktadır. Tarafsızlığını ilan eden devletler ise tarafsızlığını ilan eden devletin tarafsızlığından doğan bu hak ve yükümlülükleri yerine getirmek zorundadırlar. Örneğin, Güvenlik Konseyi kararları, bazı durumlarda tarafsızlık hukukunu değiştirebilir. Şart'ın 2(5) Maddesi, BM üye devletlerinin, Birleşmiş Milletler'in aldığı her türlü eylemde tam destek sağlamasını zorunlu kılar. Ayrıca, Madde 25 BM üyelerinin, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etmelerini ve bu kararlara uymalarını gerektirir.⁴⁹

Tarafsızlık bir norm olarak değerlendirildiğinde savaş zamanında tarafsızlığını ilan etmiş devlet ile savaşa taraf olan devletler arasında doğan bütün hak ve yükümlülükleri kapsamaktadır. Tarafsız devletler tarafsızlığını ilan etmesi ile birlikte savaşta, dolaylı veya dolaysız olarak herhangi bir devlete veya örgüte taraf olamamaktadır. Örneğin, Tarafsızlık statüsüne sahip bir devlet, savaş durumunda karşılıklı yardımlaşmayı öngören NATO gibi askeri ittifaklara da katılamaz.⁵⁰

Bir devletin savaşta tarafsızlığını ilan etmesi ile birlikte ortaya çıkan yükümlülükleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) “Savaşa taraf olan devletlerden birine askeri nitelikte hiçbir yardım veya avantaj sağlanmamalıdır.
- 2) Savaşan devletlere eşit davranmak zorundadır. Tarafsız, savaşan devlet olarak uygulayacağı teşvik veya kısıtlamalarda bu eşitlik prensibine uymak zorundadır.
- 3) Tarafsız devlet savaşa taraf olanların bazı tutumlarını kabullenmek zorundadır.
- 4) Savaşa taraf olanlardan biri, tarafsızın ‘devlet ülkesine saldırır ise, tarafsız devlet her şeye rağmen bu saldırıya bütün gücüyle karşı koymak yükümlülüğündedir’ ” (Genç, 1985).

Dördüncü maddede yer alan yükümlülük, tarafsız devletin silahlı tarafsızlık hakkına kaynak olarak belirtilmektedir. Tarafsız bir devlet her ne kadar tarafsızlığını ilan etmiş olsa da herhangi bir devletten gelen haksız bir saldırıya karşı savunma hakkını kullanmak zorundadır. Tarafsız bir devletin, meşru müdafaa amacıyla bir ordusu olabilir ve savunmasını güçlendirme hakkına sahiptir (Çakanow, 2010). Ancak, savaşan devletlerle sadece askeri olmayan ticaret anlaşmaları yapma hakkına sahiptir. Bu durum, tarafsızlık ilkesine aykırı

⁴⁹ International Committee of the Red Cross. (2002). *International humanitarian law: Treaties and documents*. Erişim tarihi: 5.6.2024 https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/law8_final.pdf

⁵⁰ Swiss Federal Department of Foreign Affairs. (2022). *Neutrality – Switzerland's foreign policy*. https://www.dfae.admin.ch/content/dam/eda/en/documents/publications/SchweizerischeAussenpolitik/neutralitaet-schweiz_EN.pdf, Erişim tarihi: 14.06.2024

olmadan devletin savunma hakkını kullanmasını ve ekonomik ilişkilerde belirli sınırları korumasını sağlar. Uluslararası hukukta da bir teamül olarak yer alan savunma hakkı tarafsız devletin feragat edemeyeceği bir haktır. Savaş zamanında devletler kendilerine karşı yapılan bir saldırıda silahlı savunma haklarını kullanmasalar dahi tarafsızlığını ilan etmiş devlet tarafsızlık statüsünü korumak için savaşa taraf olan devletlere karşı her durumda savunma hakkını korumak zorundadır ve gerekli durumlarda kullanmak mecburiyetindedir. Dördüncü madde de tarafsız bir devlete karşı hak olarak tanımlanan savunma hakkı herhangi bir devletten gelen haksız bir fiile karşı yaptırım niteliğindedir. Savaş zamanında tarafsız bir devletin tarafsızlığına karşı getirilen bu yükümlülüklerin yanında sahip olduğu haklar da mevcuttur.

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- “Tarafsızlığına veya ülke bütünlüğüne karşı haksız bir fiil gerçekleştirilir ise, genel olan savunma hakkı saklıdır.
- Savaşa taraf olanların uyrukluğunu taşıyan ve kendi ülkesinde yaşayan kişileri sınır dışı edebilme hakkı bulunmaktadır. Genel olan bu hakkı kullanır iken tarafsızlığın gereği istenmeyen kişiyi, karşı ülkeye gönderemeyeceği gibi işgal altındaki kişinin ülkesine de gönderemez.
- Savaştan tarafların uyrukluğunu taşıyan ve tarafsız ülkeye sığınan kişilere siyasi iltica hakkı tanıyabilir.
- Tarafsız ülkeye kaçan savaş esirlerini kendi ülkelerine gitmelerini sağlama veya başka ülkeye gitmelerine izin verme hakkı vardır.
- Hasta veya yaralı askeri veya sivil personeli kendi ülkesinde tedavi olmalarına veya onların, ülkesinden geçmelerine izin verebilir.” (Genç, 1985)

Bir devletin tarafsızlık statüsüne sahip olması ile birlikte savaş zamanında savaşa taraf olan devletlerle diplomatik ilişkilerini aynı düzeyde tutma zorunluluğu yoktur. Ayrıca, yine savaşa taraf olan devletlerle olan ekonomik ikili ilişkilerini de eşit tutmak zorunda değildir. Tarafsızlık ilanı, tarafsız devletin vatandaşlarının özgürlüklerini kısıtlayacak herhangi bir yükümlülüğe sahip değildir. Tarafsızlık statüsü tarafsızlığını ilan eden devletin kendi toplumunun özgürlüklerini kısıtlayıcı yükümlülükler taşımamaktadır. Örneğin, tarafsız devlet kendi vatandaşlarının savaşa taraf olan devletlerle olan olası bir ekonomik ilişkilerinde ve savaşa taraf olan devletlere karşı tutumlarından sorumlu tutulamaz. Öte yandan, tarafsız devletin vatandaşları, savaşa taraf olan bir devletin ordusuna girebilir ve diğerine karşı savaşarak o devletin ordusunda yer alabilir. Bu durumdan tarafsız devlet sorumlu tutulamaz. Bu durumun dezavantajı ise tarafsız devletin vatandaşlarından biri, savaşa taraf olan bir

devletin ordusu ile savaşırken esir düştüğünde tarafsız devletin ayrıcalık haklarından faydalanamaz. Tarafsızlık statüsüne sahip bir devlet, savaşan taraflardan herhangi birine katılmadığı sürece, savaşa taraf olan bir devlete karşı kişisel veya kitlesel olarak meydana gelen herhangi bir eylemden sorumlu tutulmaz. Bu durumda, tarafsız devletin savaşa müdahil olmaması, onun savaşan taraflarla ilgili herhangi bir sorumluluğa girmemesini sağlar. Tarafsızlık, devletin iç ve dış ilişkilerinde herhangi bir kısıtlama getirmez; yani tarafsız bir devlet, bu statüsünü sürdürürken kendi iç politikasını ve dış ilişkilerini özgürce belirleyebilir. Bu bağlamda, tarafsızlık sadece savaşa katılmamak anlamına gelmez, aynı zamanda devletin savaşan taraflara yardım etmeme yükümlülüğünü de içerir. Sonuç olarak, tarafsız bir devlet savaşan devletlerin eylemlerinden uluslararası anlamda sorumluluk taşımaz ve bu durum onun tarafsızlık statüsünü ihlal etmez. Lakin, durum kendi sahip olduğu hakların kullanılmasına geldiğinde ise bu hakların yararlanılması durumunda gerekli olan tüm tedbirleri almaktadır. Tüm bu karşılıklı yükümlülükler kara ve hava ülkeleri için geçerlidir. Fakat, tarafsız deniz ülkesi için bu yükümlülükler esneklik gösterebilmektedir. Bu nedenle, tarafsız deniz ülkesini savaşa taraf olan devletler kullanabildikleri gibi, gerekli durumlarda kullanılmayan tarafsız deniz ülkesi uluslararası hukukun savaş zamanında belirlediği yükümlülükler doğrultusunda kullanılabilir. Savaşta taraf olan devletler ve tarafsız deniz ülkesi bu yükümlülüklere uymak zorundadır. Başka bir sorun ise bir deniz ülkesinin tarafsızlığını ilan etmesi deniz taşımacılığını da uluslararası alanda etkilemektedir ve bu durum çeşitli sorunları ortaya çıkarmaktadır. Savaş zamanında bir devletin tarafsızlığının başlaması, savaşın başlangıcı ile resmileşirken, bu geçici tarafsızlık ilanı savaşın sonlanmasını sağlayan antlaşmanın veya hukuki işlemin yürürlüğe girmesi ile sona ermektedir.

Buna dayanarak, bir devletin savaş zamanında ilan ettiği geçici tarafsızlık ancak savaş süresince belirli haklar ve yükümlülükler doğurmaktadır. Barış zamanında ise bir devletin daimî sürekli tarafsızlığını ilan etmesi ile de uluslararası hukukta farklı haklar ve yükümlülükler doğurmaktadır.

Bunları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

1. “Tarafsız güçlerin toprakları dokunulmazdır,
2. Savaş mühimmatlarının tarafsız topraklar üzerinden taşınmaması,
3. Tarafsız topraklar üzerinde askeri üssün bulunmaması,
4. Savaş gemilerinin ve Limanların kullanımına izin verilmemesi,
5. Tarafsız devletler, tüm savaşan taraflara karşı kesinlikle tarafsız bir tutum sergilemeli ve hükümetleri, her iki tarafa da hiçbir yardım, malzeme, para veya kredi sağlamamalıdır (Harris, 1915).

Daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan devlet, yukarıda sıraladığımız maddelerle bazı yasaklanmış yükümlülükleri barış zamanında uygulayabilmektedir. Savaşa taraf olan devletlerin savaş zamanı uyguladıkları savaş hukuku tarafsızlığını ilan etmiş devletlere karşı uygulanmamaktadır ve tarafsızlığını ilan etmiş devletlere savaş hukuku yükümlülüğü verilemez. Tarafsızlığını ilan etmiş devlete ancak barış zamanında ki uluslararası alanda yer alan hak ve yükümlülükler uygulanabilmektedir. Tarafsız devlet bu hak ve yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Başka bir deyişle, tarafsız devlet savaş hukukundan değil barış zamanı uygulanan hukuktan sorumludur.

Tarafsız devletin hak ve yükümlülükleri barış zamanındaki hak ve yükümlülükleri kapsamaktadır. Savaş hukukundan doğan hak ve yükümlülükleri kapsamamaktadır. Ancak, geçici tarafsızlık ve daimî tarafsızlık savaş zamanında ve barış zamanında olmak üzere farklı haklara ve yükümlülüklerle sahiptir. Bu bakımdan, tarafsızlık çeşidine göre hak ve yükümlülüklerinde farklılıklar göstermektedir. Bundan dolayı, savaş zamanında farklı hak ve yükümlülükleri yerine getirmek durumundayken, barış zamanında ise farklı hak ve yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Aslına bakılırsa, uluslararası hukukun sorunlara karşı geliştirdiği yaptırım gücündeki yetersizlikler, tarafsızlık statüsüne de kısıtlı garantiler sağlamaktadır.

Uluslararası alanda tarafsızlık politikasını belirleyen devletlerin bu tarafsızlığının başarılı olabilmesi için uluslararası koşulların bu başarıyı sağlamada etkin olabilmesi gerekirken, tarafsızlık statüsüne karşı karşılıklı çıkar ilişkilerinin uyumluluğu, bu tarafsızlığa karşı devletlerin saygınlığı, tarafsızlığın inandırıcılığını ve yine tarafsızlığın devletler arasındaki siyasi, ekonomik, sosyal ilişkilerinde çıkara bağlı farklılıklar göstermesi tarafsızlık statüsünün uluslararası alandaki koşullarını zorlamaktadır. Sonuç itibari ile, tarafsızlık statüsü farklı durumlarda farklı sorumlulukları getirmektedir. Bağımsızlık ülkenin refahında, ekonomik gücünün gelişmesinde, uluslararası toplumda presticinin artmasında tarafsızlık büyük önem taşımaktadır (Babakulyew, 2020).

BÖLÜM III

3. TÜRKMENİSTAN'IN ULUSLARARASI DAİMİ TARAFSIZLIK STATÜSÜ

Türkmenistan, 12 Aralık 1995 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 185 üyenin oybirliği ile daimî tarafsızlık statüsü kabul edilmiştir.⁵¹ Bu statü, Türkmenistan'ın uluslararası ilişkilerde tarafsız bir konumda yer almasını ve herhangi bir askeri ittifaka veya bloğa katılmamasını ifade eder. Daimî tarafsızlık statüsü, Türkmenistan'ın egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma hedefini vurgular. Türkmenistan, bu statü ile uluslararası ilişkilerinde tarafsızlık ilkesine bağlı kalmayı taahhüt eder. Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık dış politikası, barışçılık, iyi komşuluk ilişkileri, eşitlik ve adalet ilkeleri ile ulusal çıkarlara saygıyı esas almıştır (Karaýew vd., 2017). Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık politikası, ülkenin uluslararası arenada aktif bir şekilde yer almasını engellemez. Türkmenistan, BM ve diğer uluslararası kuruluşlara üye olarak, uluslararası toplumla işbirliği yapmayı ve uluslararası hukuka uygun hareket etmeyi sürdürmektedir.

Tarafsızlık, dünya üzerinde barışçıl yaşamı, dostluğu, insanlığı, karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini ve kalkınmayı kapsayan bir doktrindir.⁵² Devletlerle dostluk ve kardeşlik ilişkilerin güçlendirilmesi, uluslararası işbirliğinin etkin bir şekilde geliştirilmesi, ülkenin daimî tarafsızlığı hukuki statüsünden kaynaklanan temel ilkelere biridir (Gurbandurdyýewa, 2024). Daimî tarafsızlık statüsü, Türkmenistan'ın askeri ittifaklara katılmasını yasaklar. Bununla birlikte, Türkmenistan, BM'nin barışı koruma operasyonlarına ve diğer uluslararası barışçıl girişimlere katılım gösterebilir. Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık statüsü, ülkenin iç ve dış politikalarında tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesine olan bağlılığını yansıtır. Bu statü, Türkmenistan'ın uluslararası ilişkilerde bağımsız bir aktör olarak hareket etmesini ve bölgesel istikrarı desteklemesini amaçlar. Sonuç olarak, Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık statüsü, ülkenin uluslararası ilişkilerde tarafsız bir konumda yer almasını ve askeri ittifaklara katılmamasını ifade eder. Bu statü, Türkmenistan'ın egemenliğini ve bağımsızlığını koruma hedefini vurgular ve ülkeye uluslararası platformlarda bağımsız bir aktör olarak hareket etme imkanı sağlar. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, önleyici diplomasi, acil bölgesel sorunlara yönelik dış siyasi ve jeoekonomik girişimler,

⁵¹ Sahipkiran, S. (2017) *Tarafsızlık günü*. Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi. <https://sahipkiran.org/2017/12/04/tarafsizlik-gunu/>, Erişim tarihi: 20.07.2024

⁵² Türkmenportal Devlet Haber Portalı Ajansı. (2023). *Uluslararası Tarafsızlık Günü*. <https://turkmenportal.com/tr/blog/71199/turkmenistan-cumhurbashkani-halkini-uluslararasi-tarafsizlik-gunu-ile-kutladi>, Erişim tarihi: 17.06.2024

Türkmenistan'ın küresel toplumun çözümüne somut katkı sağladığını göstermektedir (Baýramow, 2023).

3.1. Türkmenistan'nin Tarihi Yolculuğu

Türkmenistan tarihi geçmişi içerisinde birçok medeniyeti ve kültürü, göç hareketini, siyasi değişimleri ve büyük bir bağımsızlık sürecini barındırmaktadır. Türkmenlerin binlerce yıllık geçmişi ve Türk kültüründeki yeri büyük önem arz etmektedir. Soyu Oğuz Han'a dayanan Türkmenler, yüzyıllar boyunca Orta Asya bozkırlarında göçebe bir yaşam sürdürmüştür (Soyer, 2023). Tarihi bilgilere göre İslam tarihinde müslüman Oğuzlara Türkmen denilmiştir (Saray, 2012). Oğuz boyuna mensup olan Türkmenler, bir Türk topluluğudur. Bu Türk topluluğu farklı coğrafyalara göç ederek bu coğrafyalarda yaşamışlardır. Tarihi geçmişinde özellikle, Anadolu, Azerbaycan, Irak, Suriye ve Balkanlar gibi çeşitli coğrafyalarda yaşayarak Türk kültürünü bu bölgelerde yaşatmışlardır. Türkmenler, Türkistan'ın bulunduğu coğrafyada yerleşmiş olan Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun kuruluşu sırasında göç eden Oğuz Türkleri arasında yer almışlardır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun İslam fetihleri döneminde "Merv Şehri"⁵³ Türkmenler ve İslam toplumları için önemli bir Türk-İslam şehri olmuştur (Orazberdiyev vd., 2018). Tarım ve hayvancılığa önem veren Selçuklular, toprağın verimli kullanılması ile ilgili yerel halkı teşvik etmiş ve Türkmenlerin ekonomik olarak gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Eğitimin ve bilimin geliştirilmesi de Selçuklu devleti için ayrıca önem taşımaktadır (Kılıç, 2011).

Türkmenistan'ın tarihinde önemli bir diğer dönüm noktası ise Moğolların istilasıdır. Moğollar, Cengiz Han liderliğinde Türkistanı ele geçirmiş bununla beraber bu toprakları imparatorluklarının büyük bir parçası yapmışlardır. Moğolların hakimiyetinin sürdürüldüğü bu dönemde, Türkistanda'da yerleşik hayata geçişte düzensizlikler yaşanmış ve Türkmen aşiretleri yarı göçebe bir şekilde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Cengiz Han'ın liderliğindeki Moğolların, bölgedeki hakimiyetleri İran Şahı Hiva Han ve Buhar Emiri arasında meydana gelen toprak paylaşımı krizi ile son bulmuştur. Bu üç devlet Türkmen boylarını bölmüşlerdir

⁵³ Merv Şehri, Orta Asya'da, günümüz Türkmenistan'ında yer alan tarihi bir şehirdir. Tarihsel olarak, Merv, Antik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar önemli bir kültürel, ticaret ve idari merkez olmuştur. Pers İmparatorluğu, Selçuklu Devleti ve Harzemşahlar gibi birçok büyük devletin başkentliğini yapmıştır. Merv, İpek Yolu üzerinde stratejik bir konumda bulunması nedeniyle, Asya'nın farklı bölgeleriyle güçlü bir ticaret ve kültürel etkileşim ağına sahiptir. Şehir, İslam dünyasında önemli bir bilim ve kültür merkezi olarak da tanınır. 13. yüzyılda Moğol istilası sırasında büyük tahribata uğramış ve sonradan restore edilmiştir. Günümüzde, Merv, UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilen önemli bir arkeolojik alan olarak korunmaktadır. UNESCO (2024). *Merv, Turkmenistan*. <https://whc.unesco.org/en/list/886>, Erişim tarihi: 25.06.2024

ve kendi hakimiyetleri altına almışlardır. İran Şahı Nadir, Türkmenistan'ın topraklarının büyük bir bölümüne sahip olduğu bilinmektedir. Yerel halk bu hakimiyete karşı direniş göstermiş ve 1747 yılında İran Şahı Nadir öldürülmüştür (Açar, 2024). İran'ın hakim olduğu bölgedeki Türkmen aşiretleri bölgeyi geçici olarak terk ederek kuzeye göç etmişlerdir. Bölgenin tekrar eski halini alması ile birlikte göç eden Türkmen aşiretleri Türkmenistan'a tekrar dönmüşlerdir (Demirel, 2019). Tüm bunlara karşı büyük bir direniş göstermişlerdir. 1800'lü yılların ortalarında, İran bölgesinden gelen tüm saldırılara karşı direnirken bölgeye Rus ilerleyişi gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş döneminin başlaması ile birlikte Sovyetler Birliği 1900'lü yılların başlarında dağılmaya başlamıştır. 15 Şubat 1925'te Aşkabat'ta gerçekleştirilen kurultay sonucunda Türkmenistan, Türkistan Özerk Sovyet Cumhuriyeti'nden ayrılarak, Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (TSSR) adıyla yeni bir devlet kurmuştur (Kalenderoğlu, 2008). Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak 70 yıl sonra Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Türkmenistan kendi egemenliğini ilan etme ve bağımsızlığını kazanma sürecine girmiştir. Bunun sonucu olarak, 27 Ekim 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş, günümüzde bağımsız ve tarafsız bir devlet olarak uluslararası alanda yerini almıştır (Böke, 2021).

Diğer bir taraftan, Türkmenistan'ın topoğrafik yapısından ziyade jeopolitik konumu ülkenin uluslararası alanda önemini arttırmaktadır. Bunun temel nedeni Türkmenistan'ın Hazar denizine kıyısı olmasıyla birlikte petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olmasıdır. Dünya genelinde 19.5 Trilyon m³ doğalgaz rezervi (Kanapiyanova, 2022) ve petrol kaynakları ile dördüncü sırada yer almaktadır (İsmayilov & Budak, 2014). Bu önemli kaynakların yanında, kömür, tuz ve sülfür gibi doğal kaynak madenlerine de sahiptir (Gayypov, 2022). Bu değerli kaynaklara sahip olmak Türkmenistan'ın dış siyasette tarafsızlık politikasını benimsemesine neden olan faktörler arasındadır. Yani konumunu ve sahip olduğu kaynakları ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerinde korumak amacıyla politikalar benimsemesine neden olmaktadır.

3.2. Türkmenistan'ın Komşuları ile Tarihsel İlişkileri

Ticari ilişkiler Rusya'yı ve Türkmenistan'ı bir araya getiren bir faktör olmuştur. Orta Asyalı tüccarlar ve Volga Tatarları müslüman merkezlere giderek ticaret yapmışlardır. Bununla birlikte, Rusya 15. ve 16. yüzyıllardan itibaren Orta Asya ile ticari ilişkiler

başlatmıştır. Hazar Denizinin kıyısında Krasnovods⁵⁴ 1869 yılında Ruslar tarafından işgal edilmiştir (Külünk, 2024). Türkmenistan'ın modern anlamda gelişmiş olan bölgeleri, Rusya'nın fethettiği önemli bölgelerdir. Krasnovodsk limanının inşa edilmesi ile birlikte, Rus tarafından Türkmenistan'ın topraklarına karşı hakimiyet mücadelesi başlamıştır. Rusya bu fetih sürecinde Türkmenlerin direnişine karşı yenilgiye uğramıştır. Bu zaman sürecinde Türkmen Rus savaşı Osmanlı Rus savaşının başlangıcıydı (Koçal, 1999). 1879'da Tekke Türkmenleriyle Rus birliklerinin çatışması sonucunda Rus birlikleri geri çekilmiştir. Türkmenlerin bu direnişine karşı Mihail Dimitriyevic Skobelev⁵⁵ komutasındaki birlikler, Türkmenlerle mücadeleye girerek 1881 yılında Gökçe Kalesine baskın yapmışlardır (Çapraz, 2011). Bu güçlü birlik karşısında direniş gösteren askerler mücadelelerini devam ettirmiştir. Ta ki 3 Mart 1884'te Murğap nehri⁵⁶ yününde bulunan Merv Ovasını Ruslar işgal etmiştir (Derekov, 2015). Orta Asya'nın sahip olduğu askeri, stratejik ve jeopolitik önemi Rusya'nın bu bölgede hakimiyet kurmasının temel nedenleridir. Bölgede Rusya'nın hakimiyetinin başlaması ile birlikte altyapı çalışmaları ve farklı projeler de hayata geçirilmeye başlanmıştır. Özellikle Trans-Hazar demiryolu⁵⁷ projesi Rusya'nın bölgedeki etkisini güçlendirmiştir. Bu proje ile birlikte Türkistan'ın ekonomik yapısı güçlenmiştir. Hazar Denizi yakınlarında inşa edilen proje ile pamuk üretimi artmış ve sulama tesisleri kurulmuştur. Orta Asya bölgesinde Rusya'nın varlığı o bölgede bulunan diğer güçler ile olan rekabeti de artırmış ve bu bölgedeki siyasi ve ekonomik dengeleri değiştirmiştir (Demirel, 2019).

⁵⁴ Krasnovodsk, günümüzde Türkmenistan'da Türkmenbaşı olarak bilinen, Hazar Denizi kıyısındaki önemli bir liman şehridir. Sovyetler döneminde Krasnovodsk adıyla biliniyordu. Britannica. (2000). *Turkmenbashi*. <https://www-britannica-com.translate.google.com/place/Turkmenbashi>

⁵⁵ Topwar. (2023). *Velikij knjaz Nikolaj Konstantinovich i ten Poliny Bonapart*. Erişim tarihi: 2.03.2024, <https://tr.topwar.ru/215212-velikij-knjaz-nikolaj-konstantinovich-i-ten-poliny-bonapart.html>

⁵⁶ Murğap Nehri, Orta Asya'da, özellikle Türkmenistan ve kısmen Afganistan topraklarında akan önemli bir nehirdir. Nehir, Hindikuş Dağları'ndan doğar ve kuzeybatıya doğru ilerleyerek Türkmenistan'ın doğusundaki Merv şehri yakınlarında geniş bir sulama alanı oluşturur. Murğap Nehri, bölgedeki tarım faaliyetleri için hayati önem taşır ve tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin sulama ve yaşam kaynağı olmuştur. Nehrin bulunduğu alan, özellikle antik Merv bölgesinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. İslam Tarihi. (2017). *Merv*. <http://www.islamtarihi.net/2017/04/merv.html>

⁵⁷ Trans-Hazar Demiryolu, Türkmenistan ve Özbekistan topraklarında uzanan tarihi bir demiryolu hattıdır. 19. yüzyılın sonlarında Rus İmparatorluğu tarafından inşa edilen bu demiryolu, Hazar Denizi kıyısındaki Türkmenbaşı (eski adıyla Krasnovodsk) limanından başlayarak, Taşkent ve diğer Orta Asya şehirlerine kadar uzanır. Demiryolu, bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmuş, ticaret ve ulaşımı önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Aysel. E. (2020). *Türkistan'da Rus İşgallerinin Bir Parçası: Trans- Hazar Demiryolu Projesi (1879-1903)*. AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt(8). Sayı 1, s.s, 46. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1006353>

3.2.1. Türkmenistan'ın RSFSR ve SB Dönemindeki Stratejik Pozisyonu

1917 devriminde Bolşevikler⁵⁸, Türkmenistan ve Taşkent bölgelerinde devrimin başlarında herhangi bir direniş hareketi ile karşılaşmamışlardır. Lakin, 30 Kasım 1917 ve 27 Aralık 1917 tarihlerinde Doğu Hazar Konseyi⁵⁹ Kongresi toplanmış ve bu kongre de Halk Komiserleri Konseyi yeniden adlandırılmıştır. Yeni haliyle Doğu Hazar Bölgesi Halk Komiserleri Konseyi kurulmuştur. Sovyet yönetimine karşı yerel bölge halklarından direnişler hareketleri görülmektedir. Bölge halklarının bağımsızlık hedefiyle 1917 yılında Türkistan'da doğan Basmacı hareketi, 1937 yılına kadar varlığını sürdürmüştür (Yıldırım & Egamberdiyev, 2021). Türkmen Boyu literi Cüneyt Han, Basmacı Ayaklanmasında bir lider olarak Sovyetlere karşı yer almıştır (Altımuşova, 2017). Ancak, bu direnişler ve ayaklanmalar Sovyet yönetimi tarafından bastırılmıştır.

Sovyetlerin, Türkmenistan bölgesi üzerindeki hakimiyeti ile birlikte Sovyet yönetimi bölgede 1920 ve 1930 yılları süresince sanayileşme, laikleşme, eğitim ve kolektifleştirme politikalarını hayata geçirmeye başlamıştır. İkinci Dünya savaşı sonrası 1948⁶⁰ yılında Türkmenistan'da büyük bir deprem felaketi yaşanmıştır. Bu deprem, Türkmenistan'ın merkezi konumunda olan Aşgabat ve çevresine büyük zararlar vermiştir. Sovyet yönetimi bu deprem sonrasında 1950-60 ve 70'li yıllarda yeniden kolektif çiftlikler, demiryolları ve tiyatrolar inşa ederek ekonomik ve kültürel olarak bölgenin tekrardan gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler devam ederken Türkmen tarafında ise bağımsızlıkla ilgili farklı hareketler ve topluluklar varlıklarını ortaya çıkarmaktaydılar. Türkmenlerin Vladimir Lenin⁶¹ dönemindeki politikaları uyanışın ve hareketlenmenin temel sebebi olmuştur (Kalenderoğlu, 2008). Bunların ötesinde, 1985 yılında Saparmyrat Nyyazov (Türkmenbaşı) Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Bakanlar Kurulu Başkanı olmuştur (Preplesnin, 2005). Bununla birlikte, Nyyazov, 1985 yılının Aralık ayında Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin

⁵⁸ Bolşevikler, 1917 Rus Devrimi'nde, Lenin liderliğinde işçi ve köylü desteğiyle iktidarı ele geçiren bir grup devrimcidir. Allan, W. (1984). *The Russian Revolution*. The Journal of Modern History, 54(4), s.s 699-725.

⁵⁹ Doğu Hazar Konseyi, Sovyetler Birliği'nin kurulduğu dönemde, 1920'lerin başında Hazar Denizi'nin doğu kıyısındaki bölgelere ilişkin sovyet yönetimlerinin koordinasyon sağlamak amacıyla oluşturduğu bir organizasyondur.

⁶⁰ Ede Yayıncılık (2004). *Yer Titredi*. Edekitap. <https://www.edekitap.com/yer-titredi/>, Erişim tarihi: 16.06.2024

⁶¹ Vladimir Lenin (1870-1924), Rus devrimci, politik lider ve Sovyetler Birliği'nin kurucusudur. Asıl adı Vladimir İlyich Ulyanov olan Lenin, Marxist ideolojiyi benimseyerek Rusya'da 1917'deki Ekim Devrimi'ni yönetti ve Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesini sağladı. Lenin, Sovyetler Birliği'nin ilk lideri olarak *proletarya diktatörlüğü* kurmayı hedefleyen bir sosyalist devrimci olarak tanınır.

Komünist Partisi'nin ilk sekreteri olmuştur.⁶² Devam eden süreçte, Sovyetler Birliği'nin dağılma döneminde 1990 Saparmyrat Nyyazov Devlet Başkanı olmuştur (Sarı, 2018). 1991 yılının Mart ayında düzenlenen bu referandumda Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti yerel halkı mevcut düzeni korumak adına oy kullanarak S.S.C.B'den ayrılmayı istememiştir. Böylelikle, Niyazov, her ne kadar başta Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin birliğini korumaya yönelik politikalar yürütmüş olsa da Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde, daha çok bağımsızlık yanlısı tavırlar sergilemiştir. Bunun üzerine, 1991 yılının Ekim ayında yapılan yeni bir referandumda Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti yerel halkı bağımsızlıkları adına oy kullanmışlardır (Demirel, 2019).

3.2.2 Bağımsızlık Sonrası Dönem

Bağımsızlık sonrası dönem Devlet Başkanı Saparmyrat Nyyazov ile yeni kurulan hükümetin devamı niteliğinde olmuştur ve bu dönemde Türkmenistan uluslararası alanda ve dış ilişkilerinde tarafsız bir politika izlemiştir. Rusya Türkmenistan ilişkilerinde denge siyaseti serçevesinde 31 Temmuz 1992 yılında “Dostluk ve İşbirliği Antlaşması” imzalanmıştır (Kara, 2021). Niyazov, Türkmenistan'ın bu dönemde, ülkenin ekonomik, politik, eğitim, sosyal alanlarda kalkınması ile ülkenin refahının sağlanması için öncelikle tarafsızlık politikasını benimseyerek yol almıştır. Bu durumun getirileri bakımından, bölgedeki uluslararası örgütlere üye olmamıştır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşturulan Şangay İş Birliği Örgütü, bölgede bağımsızlığını ilan etmiş tüm devletlerin bir arada hareket etmelerini sağlamak amacını güdüyordu.

Türkmenistan Rusya doğal gaz ticaretinde ilişkiler gittikçe düşmüştür. Bu koşullar altında Türkmenistan Çin ile yeni ticari görüşmeler ve anlaşmalar yoluna gidilmiştir (Kara, 2021). Türkmenistan'ın ilk Devlet Başkanı Saparmyrat Nyyazov, 21 Aralık 2006 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Anayasaya uygun olarak, Türkmenistan Halk Maslahatı (PCT) 26 Aralık'ta, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 11 Şubat 2007⁶³ tarihinde yapılmasına karar vermiştir. Türkmenistan'ın yönetiminin tekrar sağlanması amacıyla geçici olarak Gurbanguly Berdimuhamedov Devlet Başkanı seçilmiştir. Bunun üzerine 2007 yılında yapılan genel seçimlerde %89,23 oyla Gurbanguly Berdimuhamedov resmi olarak Devlet Başkanı

⁶² ThoughtCo, “Saparmurat Niyazov”, ThoughtCo, <https://www.thoughtco.com/saparmurat-niyazov-195770>. Erişim tarihi: 17.07.2024

⁶³ Organization for Security and Co-operation in Europe. (2006). *The OSCE and the rule of law: Promoting the rule of law and human rights in post-conflict settings* (Document No. 23722). Organization for Security and Co-operation in Europe. <https://www.osce.org/files/f/documents/0/e/23722.pdf>

seçilmiştir (Berber & Birdişi, 2012). Türkmenistan da , ekonomik liberalleşme yönünde yeni siyasi reformlar getiren Berdimuhamedov, IMF'nin tasarladığı ekonomi politikasının yerine ekonomide, sınırlı serbestleşme, ufak ölçekli özelleştirme, para reformları, sınırlı özel girişimcilik ve seçici serbestleştirilmiş ticaret politikaları uygulamıştır. Türkmenistan hükümeti mevcut merkezi planlanmış ekonomi biçimini koruyarak endüstri ve tarım sektörlerindeki işletmeler üzerinde kontrol sağlamıştır. Türkmenistan'ın ekonomi politikaları halkın refahını sağlamak amacıyla ve uluslararası alanda doğru ticari ilişkilerin kurulması amacıyla yönlendirilmiştir. Ekonomi politikalarının yeterli ve doğru olmadığı dönemlerde dahi halk ülkesinden kopmamış ve hükümetine sadık kaldığı söylenebilir.

Türkmenistan'ın ekonomisi, 2002 ve 2008 yılları arasında yurt içinde ve yurt dışında oluşturduğu pazarlar ile büyümeye başlamıştır. Devletin ihraç ettiği mallar ile geliri her geçen gün artmıştır. Bunların yanında sahip olduğu gaz ve petrol rezervelelerini de ihraç etmesi ile birlikte hükümetin geliri artmıştır. Özellikle bu dönemde Rusya ve Ukrayna ile yapılan müzakereler sonucunda bu ülkelere sağlanacak olan gaz ve petrol gelirleri ile ekonomide büyümeler gerçekleşmiştir. Gurbanguly Berdimuhamedov 2017 yılında yapılan seçimlerle birlikte yeniden Türkmenistan'ın Devlet Başkanı seçilmiştir. Gurbanguly Berdimuhamedov, 2017 yılında yapılan seçimler sonucunda yeniden Türkmenistan'ın Devlet Başkanı seçilmiştir. Başkanlık dönemi boyunca, Berdimuhamedov yönetimi, ülkedeki ekonomik reformları güçlendirmeye yönelik çeşitli adımlar atmıştır. Özellikle, altyapı projelerine yapılan büyük yatırımlar, enerji sektöründeki modernizasyon çabaları ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca, Berdimuhamedov, Türkmenistan'ın uluslararası alanda daha aktif bir rol oynaması için diplomatik ilişkileri geliştirmeye çalışmış, bölgesel işbirliklerini artırmayı hedeflemiştir. Bu çabalar, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkı sağlamış ve Türkmenistan'ın küresel platformlardaki görünürlüğünü artırmıştır.

3.2.3 Türkmenistan'ın Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar:

Türkmenistan, uluslararası işbirliği ve barış stratejisi çerçevesinde dostane ilişkiler kurarak dünyaya açılmıştır. Bu çerçevede, çeşitli uluslararası kuruluşlara üyedir ve bu üyelikler, ülkenin uluslararası alandaki etkinliğini ve işbirliğine olan bağlılığını göstermektedir. Türkmenistan'ın bu stratejisi, bölgesel ve küresel sorunlara katkıda bulunma ve barışçıl bir dış politika izleme amacını taşır.

Tablo 1. Türkmenistan'ın Üyesi ve Gözlemcisi Olduğu Kuruluşlar

Üye oluş tarihi	Uluslararası Kuruluşlar	Uluslararası Kuruluşlar
26/12/1991 (Gözlemci)	Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	Garasşyz döwletleriň arkalasýgy (GDA)
15/01/1992	Dünya Sağlık Örgütü (WHO)	Bütindünýä saglyk guramasy (BSG)
30/01/1992	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)	Europeewropada Howpsuzlyk we Hyzmatdaşlyk Guramasy (OSCEHHG)
02/03/1992	Birleşmiş Milletler (BM)	Birleşen Milletler Guramasy (BMG)
10/03/1992	NATO Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi	NATO Euroewro-Atlantik hyzmatdaşlygy geňesi
18/06/1992	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası	Europeanewropanyň dikeldiş we ösüş banky
01/08/1992	İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)	Yslam hyzmatdaşlygy guramasy (OIC)
01/09/1992	Interpol	Interpol
16/09/1992	İslam Kalkınma Bankası	Yslam Ösüş Banky
17/09/1992	Dünya Gümrük Örgütü (WCO)	Bütindünýä gümrük guramasy (WCO)
18/09/1992	BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)	BMG Bütindünýä Syýahatçylyk Guramasy (UNWTO)
22/09/1992	Uluslararası Para Fonu (IMF)	Halkara Pul Gaznasy (HPG)
22/09/1992	Dünya Bankası	Bütindünýä Banky
22/09/1992	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)	Halkara dikeldiş we ösüş banky (IBRD)
22/09/1992	BM Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO)	BMG Senagat Ösüş Guramasy (UNIDO)
01/10/1992	BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı(UNCTAD)	BMG Söwda we ösüş konferensiýasy(UNCTAD)
07/10/1992	Dünya Sendikalar Federasyonu (ITUC)	Bütindünýä Kärdeşler arkalasýgy federasiýasy (ITUC)
15/10/1992	Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP)	Aziýa Pacificuwaş ummany üçin ykdysady we sosial komissiýa (ESCAP)
28/11/1992	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	Ykdysady hyzmatdaşlyk guramasy (ECO)
26/01/1993	Uluslararası Standartlar Teşkilatı (ISO)	Halkara standartlaşdyryş guramasy (ISO)
18/02/1993	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	Halkara zähmet guramasy
12/05/1993	Asya Kalkınma Bankası	Aziýanyň Ösüş Banky

27/05/1993	INTELSAT	INTELSAT
05/07/1993	Evrensel Posta Birliği (UPU)	Alhliumumy poçta bileleşigi (UPU)
23/07/1993	UNESCO	ÝUNESCO
10/09/1993	Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO)	Bütindünýä Meteorologiýa Guramasy (WMO)
13/09/1993	Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)	Halkara deňiz guramasy (IMO)
22/09/1993	Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)	Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy (WIPO)
07/10/1993	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU)	Halkara telekommunikasiýa bileleşigi (ITU)
08/11/1993	BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)	BMG Azyk we oba hojalygy guramasy (FAO)
27/01/1994	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO)	Halkara raýat awiasiyasy guramasy (ICAO)
10/03/1994	NATO Barış için Ortaklık Programı	Parahatçylyk üçin NATO hyzmatdaşlygy
11/11/2021 (Gözlemci)	Türk Devletleri Teşkilatı	Türki Döwletleri Guramasy

Kaynak. Tablo , yazar tarafından derlenmiştir.

Türkmenistan, uluslararası arenada stratejik işbirliği ve dostane ilişkilerini giderek artırmaktadır. Ülke, tarafsızlık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalarak, barışçıl bir dış politika izlemekte ve uluslararası ilişkilerde karşılıklı saygı ve işbirliğine büyük önem vermektedir. Bu yaklaşım, Türkmenistan'ın küresel ve bölgesel düzeyde daha fazla etkileşimde bulunmasını sağlamış, özellikle diplomatik ilişkilerde güven ve istikrarı pekiştirmiştir. Tarafsızlık statüsü, Türkmenistan'ın barışçıl çözüm süreçlerine katkıda bulunmasına ve çeşitli küresel meselelerde arabuluculuk rolü üstlenmesine olanak tanımaktadır.

3.3. Türkmenistan'ın Daîmi Tarafsızlığının Tarihi Süreci

Türkmenistan'ın bağımsızlığından sonra, Devlet Başkanlığı yetkisine devam eden Saparmyrat Nyýazov, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının iradi temelidir. Bağımsızlık sonrasında, ülkenin iç ve dış politikasında tarafsızlığı bir statü olarak sürdürmek isteyen Nyýazov, bu statünün diğer ülkelerce de tanınması için çaba sarfetmiştir. Diğer taraftan, varlığını uluslararası alanda ve aktörler içerisinde korumak ve bu alanda etkin rol almak isteyen Türkmenistan, 2 Mart 1992 yılında Birleşmiş Milletler'e üye olmuştur (Kara, 2021). Ayrıca, 1992 yılının Şubat ayında da Tahran'da yapılan zirvede Ekonomik İşbirliği Örgütü

(ECO) ve Bağılantısızlar Hareketi (NAM)'a⁶⁴ üye olmuştur. Bu sırada, Türkmenistan bağımsızlığından sonra hükümet yapısında ki düzenlemeleri ile birlikte 12 Mayıs 1992'de⁶⁵ ilk anayasasını kabul etmiştir. Bu tarih, 26 ekim 1991'deki ⁶⁶ gelişmelerden sonra Türkmenistan için ikinci bir dönüm noktası olmuştur. Bu anayasanın ilk maddesinde; Türkmenistan'ın hukuka dayalı, demokratik ve laik bir Cumhuriyet olduğu belirtilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, Türkmenistan eski sosyal sistemi yıkmış ve yerine yeni düzenle birlikte bir anayasa getirmiştir. Bu yeni anayasa düzeni ile Türkmenistan, siyasi, ekonomik, hukuki, kültürel ve sosyal reformları da hayata geçirmeye başlamıştır (Mammetşeripov, 2019a). Diğer taraftan, Türkmenistan hükümet düzenini sağlamaya çalışırken dış ilişkilerinde ise tarafsızlığını vurgulamıştır. Devlet Başkanı Saparmyrat Niyazov, tarafsızlık politikasının temelini uluslararası alan da yürüteceği barışçıl politikalara bağlarken, istikrarlı bir devlet kurma amacıyla birlikte bu istikrarın devamlılığını güvence altına almak istemiştir. Yürüttüğü bu tarafsızlık politikasını, ilk defa 1992 yılında Finlandiya'nın başkenti Helsinki de düzenlenen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü'nün (AGİT) toplantısında net bir şekilde dile getirmiş ve burada AGİT üyesi devletlerden destek istemiştir (Rahmanov, 2022).

Buna karşın, AGİT üyeleri Devlet Başkanı Nyyazov'un bu tarafsızlık politikasına destek vermişlerdir. Devlet Başkanı Saparmurat Niyazov,⁶⁷ iç ve dış politikada benimsediği tarafsızlık politikasını katıldığı tüm uluslararası toplantılarda dile getirerek, orada yer alan tüm ülkelerin desteğini alma amacı gütmüştür. Keza, 15 Mart 1995 tarihinde İslamabad'da düzenlenen Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)⁶⁸ toplantısında tarafsızlık politikasını beyan

⁶⁴ Türkmenistan, Bağılantısızlar Hareketi'ne (NAM) 1995 yılında üye olmuştur. Türkmenistan, bağımsızlık kazandıktan sonra, dış politikada tarafsızlık ilkesini benimsemiş ve Bağılantısızlar Hareketi'ne katılarak askeri ittifaklardan uzak durma stratejisini sürdürmüştür. Monterey Institute of International Studies. (n.d.). *Profile of Turkmenistan*. Center for Nonproliferation Studies. <https://cns.miis.edu/nam/index.php/site/showProfile/109>

⁶⁵ Hukukbook. (n.d.). *Türkmenistan Anayasası*. Hukukbook. <https://hukukbook.com/turkmenistan-anayasasi/>

⁶⁶ Türkmenistan'ın Bağımsızlığının ve Devlet Yapısının Temelleri Hakkındaki Türkmenistan'ın Anayasal Kanunu, 14. Madde: Bağımsız bir devlet, dünya topluluğunun eşit haklara sahip bir üyesi olarak Türkmenistan, dış politikasını müstakil olarak tanzim eder ve uygular. Birleşmiş Milletler Teşkilatına, diğer uluslararası örgütlere doğrudan girer, diplomatik, elçilik, ticari ve diğer ilişkileri gerçekleştirir, onlarla yetkili temsilcilikler açar, uluslararası sözleşmeler akdeder (Mammetşeripov, 2019).

⁶⁷ 22 Ekim 1993 tarihinde Saparmyrat Nyyazov 'Türkmenlerin başı' Türkmenlerin başlıca lideri olarak anılmıştır, bu tarihten itibaren 'TÜRKMENBAŞI' olarak kullanmıştır (Mammetşeripov, 2019b).

⁶⁸ Ekonomik İşbirliği Örgütü (Economic Cooperation Organization) olarak bilinen bir uluslararası bölgesel işbirliği örgütüdür. 1985 yılında İran, Pakistan ve Türkiye tarafından kurulmuş olup, Orta Asya, Orta Doğu ve Güney Asya'daki ülkeler arasında ekonomik, ticari ve kültürel işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

etmiş⁶⁹ ve bu politikayı bir statü olarak ülkesine sağlanmasını teklif etmiştir. Buna karşılık Ekonomik İşbirliği Örgütü üyesi tüm devletler Türkmenbaşı'nın bu beyanını desteklemişlerdir. Bunun yanı sıra, 18-20 Ekim 1995 tarihlerinde Kolombiya'nın Cartegena⁷⁰ şehrinde düzenlenen Bağlantısızlar Hareketinin zirvesinde aynı şekilde tarafsızlık politikasını beyan etmiş ve destek beklemiştir. Bağlantısızlar Hareketinin üyesi olan devletler Türkmenbaşı'nın yürüteceği tarafsızlık politikasını desteklemişlerdir. Ayrıca Birleşmiş Milletler kalkınma desteği kapsamında küresel ekonominin de kapsama hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Dolu, 2019).

Görüldüğü üzere, bu pozitif tarafsızlık politikasının beyanı birçok ülkeye yayılmış ve Türkmenistan'ın takınacağı tarafsızlık politikası daha birçok ülke tarafından desteklenmiştir. Bunlar arasında; Rusya, Fransa, İngiltere, Çin, Almanya, Hindistan, Endonezya, Malezya, Avusturya, Romanya, Mısır, İsrail, Ermenistan, Ukrayna, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan yer almaktadır. Türkmenistan'ın Saparmurat Türkmenbaşı'nın yönetimi ile birlikte ilan ettiği tarafsızlık, 'Daimî Tarafsızlık Statüsü' olma yolundaki ilk adımı Birleşmiş Milletlerin kuruluşu'nun 50. yıl dönümü toplantısında atılmıştır.

Türkmenbaşı, bu konuşmasında, ülkesinin iç ve dış politikasında yürüteceği tarafsızlık politikasının bir statü olarak tanınması için katılımcı tüm üye devletlerden bu beyanı için destek istemiştir.

“ Bu adımımız Türkmenistan 'da ve bölgede barışa büyük katkı sağlayacaktır.

Bu konu bizim için çok önemli. Çünkü Türkmenistan, doğal kaynakların en zengin olduğu dünyanın en önemli bölgelerinden birinde yer almaktadır.

Bu, bizim bakış açımızdan kaçınılmaz olarak daimî tarafsızlık politikasını

zorunlu kılmaktadır. Türkmenistan coğrafi olarak önemli ve kritik bir

konumda ve coğrafi öneminin farkında olarak uluslararası arenada buna

Economic Cooperation Organization. (n.d.). *History of ECO*. Economic Cooperation Organization. <https://eco.int/history/>

⁶⁹ Devlet Başkanı Saparmyrat Nyязov Ekonomik İşbirliği Örgütü toplantısında tarafsızlık politikasını ilan etmiş ve bu politikayı ülkesine resmi statü olarak kabul edilmesini önermiştir. Economic Cooperation Organization. (2023). *ECO region: Key economic indicators and prospects*. ECO. <https://eco.int/wp-content/uploads/2023/04/1497168478014ujine1tfo1370frm2v3i7h9pt7.pdf>

⁷⁰ Non-Aligned Movement. (1995). *Cartagena Declaration: NAM Summit-11*. Non-Aligned Movement. <https://ris.org.in/sites/default/files/NAM%20Summit-11Cartagena-11-16%20Sep-1995-Final%20Document%20-CartagenaDeclaration-min.pdf>

göre hareket etmeyi kabul etti. Bu nedenle Türkmenistan tarafsız bir dış politika izlemeye çalıştı. Bundan sonra Türkmenistan dış ve iç politikasını daimî tarafsız bir ülke olarak yürütmek istiyor. Bu bağlamda, BM'nin hem başkanının hem de üye devletlerinin onayını istiyoruz ” (Nurlayev, 2022).

Türkmenistan'ın ilk Devlet Başkanı Saparmyrat Nyязov'un bu destek talebine karşın, BM üyesi devletler, Türkmenistan'ın içerisindeki mevcut düzeni ve başarılı ülke yönetimi şekline bakarak Nyязov'un bu tarafsızlık politikasını doğru yönettiğini görmüşlerdir ve destek talebine olumlu yaklaşmışlardır. Ve yine, Türkmenbaşı bu tarafsızlık ilanını böyle önemli bir toplantı içerisinde beyan ederken tarafsızlık politikasının altyapısını da oluşturmuştur (Mammetşeripov, 2019). 14 Aralık 1992 tarihinde Halk Maslahatı Meclisinde “10 Yıl Abadancılık Programını”⁷¹ düzenleyerek ülke için sosyopolitik, ekonomik ve toplumu ilgilendiren diğer alanlarda reformlar yapmıştır. Bu reformları tarafsızlık statüsüne geçmesi ile birlikte bölgede istikrar ve barışın sağlanması amaçlanmıştır. Devlet Başkanı Saparmyrat Nyязov, tarafsızlık politikasını dış politikada siyasi bir araç olarak kullanarak kendi iç ve dış ilişkilerinde barışçıl bir yol seyretime amacıyla olduğu için bu amaca hizmet etmeyen hiçbir antlaşmada da yer almamıştır. Buna örnek olarak 1992 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen Bağımsız Devletler Topluluğu'nun toplantısında, BDT üyesi devletler arasında “Ortak Savunma Antlaşması”⁷² imzalanmış ancak Türkmenistan'ın tarafsızlık politikası ile bağdaşmadığı için Türkmenistan bu andlaşmayı imzalamamıştır (Erol, 2001). Bununla beraber, iç siyasetindeki istikrarı, ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamak için aldığı önlemler ve ülkesinin içerisinde oluşturduğu toplumsal birliktelik Nyязov'un başarılı bir devlet adamı olduğunu kanıtlamıştır. Bunlara karşılık, devletler Türkmenbaşı'nın beyan ettiği tarafsızlık politikasını desteklemişlerdir. Öte yandan, tarafsızlık politikasının getirdiği bazı şartlar vardır.

⁷¹ Abadancılık programının temelini “Yeni Ziraat”, “Yeni Eğitim”, “Sağlık”, “Rafineriler”, “Yeni Yerleşim”, “1000 Gün”, “Türkmenistan'ın Petrol ve Doğalgaz Sanayisi'ni 2020 Yılına Kadar Geliştirme Planı” ve “Ruhname” gibi millî sektörel reformlar oluşturmaktadır. Ekovitrin. (n.d.). *Turkmenistan: Economic and trade opportunities*. (2022) Ekovitrin NataHolding. Erişim tarihi: 8.06.2024 <https://ekovitrincom.teimg.com/ekovitrincom/images/upload/EKOVITRIN-TURKMENISTAN-EKI-210X275-16-SYF-EN-SON.pdf>

⁷² 1992 yılında, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üye devletleri arasında imzalanan Ortak Savunma Antlaşması, askeri güvenlik ve savunma işbirliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir antlaşmadır. Bu antlaşma, BDT ülkelerinin ortak bir savunma politikası izlemelerini ve askeri işbirliğini artırmalarını hedefler. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (1992). *Diplomatic Bluebook 1992: Japan's foreign policy*. <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1992/1992-3-4.htm>

Türkmenistan bu şartları dört yıllık bir mücadele ile yerine getirmiştir. Kısaca bu şartlar arasında şunlar vardır:

1. “Ülkede güvenli bir ortam oluşturularak iç istikrar sağlanmıştır.
2. Ülkenin gelişimi için tüm temel koşulları oluşturmuştur.
3. Dış politikada barışçıl diplomasi yürütmüş ve bölgede her türlü güç kullanımını reddetmiştir.
4. Uluslararası kuruluşlara gönüllü bir şekilde üye olarak yükümlülüklerini yerine getirmektedir.
5. Hiçbir askeri bloğa ortak ya da üye olmamış ve ülkede herhangi bir yabancı askeri üs yoktur.
6. Sınır komşularına karşı tehdit oluşturacak herhangi bir eylemde bulunmamıştır” (M, 2019)

Türkmenistan uluslararası alanda tarafsızlığından yana tüm çabalarının sonucunda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun kararı ile 12 Aralık 1995 tarihinde “Daimî Tarafsızlık” statüsünü kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Türkmenistan’ın Daimî tarafsızlık statüsünü kabul ettiği bildiriye tüm üye devletlerin nezdinde yayınlamıştır. Bu tarihten sonra, Türkmenistan Daimî tarafsızlık statüsü doğrultusunda iç hukukunda ve anayasasında değişikliklere gitmiş ve yeni düzenlemeler yapmıştır. 27 Aralık 1995 tarihinde Türkmenistan devletinin Halk Maslahatı tarihi meclisinde daimî tarafsızlık statüsü hukuki olarak resmileştirilmiştir (Çakanow, 2010).

3.4. Türkmenistan’ın Daimî Tarafsızlık Statüsü ve Yükümlülükleri

12 Aralık 1995 tarihinde Birleşmiş Milletler’in 50. yıl dönümü oturumunda Genel Kurul tarafından Türkmenistan’ın Daimî Tarafsızlık statüsü kararı kabul edilmiştir (Demirel, 2022). Daimî Tarafsızlık statüsü Türkmenistan’ın stratejik ve jeopolitik konumundan dolayı dış politikasında önemlidir. Türkmenistan’ın tarafsızlığı birçok açıdan ve uluslararası alandaki diğer örneklerle nazaran farklı özelliklere sahiptir. Bunların başında iradi oluşu gelmektedir. Bu Türkmenistan’ın bu tarafsızlık politikasını kendi serbest iradesi ve tercihi ile benimsemesi olarak açıklanabilir. Herhangi bir devletin, örgütün veya bir kuruluşun teminatıyla veya zorlamasıyla değil, tek taraflı ve gönüllü olarak bu politikayı benimsemiştir. Bu özelliği açısından da, tarafsızlık politikası benimsemiş diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Keza, Türkmenistan’ın tarafsızlığının iradi oluşu BMGK’nın maddelerinde de belirtilmiştir. Bir diğer özelliği ise tek taraflı oluşudur. Türkmenistan, jeopolitik konumu ve zengin yeraltı doğal kaynaklarıyla komşu ülkelerle dostane işbirliği oluşturmayı ve komşuluk ilişkilerine dayalı bir politika hedeflemektedir. Ayrıca uluslararası toplumun barışına ve kalkınmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Dünya Türkmenistan’ın daimî tarafsızlık stratejisi bölgenin güvenlik ve istikrarına büyük katkı sağladığını giderek daha fazla anlamasına örnektir (Mätjâyewa, 2023).

Dönemin Devlet Başkanı Saparmyrat Nyyazov katıldığı birçok uluslararası platformlarda tek taraflı olarak tarafsızlık ilan ettiğini katılımcı ülkelere beyan etmiş ve desteklerini istemiştir. Türkmenistan'ın tarafsızlığının ilişkiler açısından herhangi bir muhatabı olmadığı gibi bu tarafsızlık herhangi bir teminata da dayalı değildir. Ayrıca, hukuki olarak bu tarafsızlık tek taraflı yükümlülüklerle sahiptir. Herhangi bir muhataba karşı bir yükümlülük söz konusu değildir. Bundan ötürü de Türkmenistan kendi yükümlülüklerinden kendi rızasıyla dönebilir. Yine kendi rızası ile bu tarafsızlık statüsünü geri alabilir. Bu tarafsızlığın sahip olduğu diğer bir özellik ise tanınmış olmasıdır. Türkmenbaşı, birçok uluslararası platformda tarafsızlığını ilan etmiş ve birçok devlet tarafından da destek almıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı ile de Türkmenistan'ın tarafsızlığı bir karara bağlanarak üye devletler tarafından kabul edilmiş ve tanınmıştır. Yani, Türkmenistan'ın tarafsızlığı uluslararası alanda kabul görmüş bir tarafsızlıktır. Türkmenistan'ın tarafsızlığının tek taraflı oluşunun getirdiği bir diğer özellik ise bu tarafsızlığın teminatsız oluşudur. Bu nedenle, Türkmenistan tarafsızlığını tek taraflı olarak herhangi bir devletin desteğiyle veya zorlamasıyla ilan etmemiştir. Tarafsızlık statüsü, çağdaş uluslararası hukukun barış hukuku olduğunu ve tarafsız bir devletin sadece savaş zamanında değil, barış zamanında da sürekli olarak statüsüne bağlı kalması gerektiğini varsaymaktadır. Türkmenistan'ın dış politikası da bu prensiplere dayanarak daimî tarafsızlık statüsünü ve tüm ülkelerle eşit ilişkiler kurmayı hedeflemektedir (Thaler, 2017). Türkmenistan'a daimî tarafsızlık statüsünün tanınması ile birlikte bu tarafsızlık BM'nin tüm üyeleri tarafından kabul edilmiş ve bu statü dünya toplumlarının teminatına dayanmıştır. Belirli bir devletin teminatından ziyade bu tarafsızlık politikasını destekleyen devletlerin teminatına dayanmaktadır. Bu teminata dayalı olarak BM üyesi tüm devletler ve bu tarafsızlık politikasını destekleyen devletler Türkmenistan'a karşı gereken tüm yükümlülükleri yerine getirmek zorundadırlar. Türkmenistan'ın tarafsızlığını korumak ve güçlendirmek için devletlere verilen bir yükümlülüktür.

Birleşmiş Milletler'in onayı olmadan, bu tarafsızlık statüsünün değiştirilmesi veya kaldırılması mümkün değildir. Bu durum, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş ve güvence altına alınmış bir ilke olduğunu pekiştirmektedir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2015 yılında kabul ettiği "Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı" kararı, uluslararası camianın Türkmenistan'ın barışsever dış politikasına verdiği desteğin bir göstergesidir (Resolution adopted by the General Assembly, 2015). 12 Aralık 2015'te "Ashgabat Sonuç Belgesi," Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünün yirminci yıl dönümünde Ashgabat'ta düzenlenen "Tarafsızlık Politikası: Barış, Güvenlik ve Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği" temalı Yüksek Düzeyli

Uluslararası Konferans'ın final belgesi olarak kabul edilmiştir. Bu belge, Türkmenistan'ın tarafsız dış politikasını sürdürme taahhüdünü ve barış, güvenlik ile kalkınma için uluslararası işbirliğini teşvik etme kararlılığını vurgulamaktadır (United Nations General Assembly, 2015). 2 Şubat 2017 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 71. oturumunda, 12 Aralık tarihinin Uluslararası Tarafsızlık Günü olarak ilan edilmesine ilişkin karar oybirliğiyle kabul edilmiştir.⁷³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı: Tarafsızlık politikasının uluslararası barış, güvenlik ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlama ve güçlendirme rolü ve önemi, Türkmenistan'ın barışçıl dış ilişkilerinin teşvik edilmesinin yanı sıra uluslararası işbirliği ve sürdürülebilir kalkınma için de önemli bir adım olarak kabul edilmiştir (Resolution adopted by the General Assembly, 2015). 16 Mayıs 2023 tarihinde, Aşkabat'ta, Türkmenistan Meclisi'nin, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) Parlamenterler Asamblesi ile iş birliğiyle düzenlediği "Tarafsız Devletlerin, OSCE Bölgesinde Güvenlik, İstikrar ve Diyalog Güçlendirmedeki Rolü" başlıklı uluslararası konferans düzenlenmiştir. Bu önemli çok paydaşlı toplantının amacı, insanlığın daha mutlu bir geleceği için güvenliği ve daimî barışı sağlamak amacıyla kapsamlı bir yaklaşımı teşvik etmektir. Yapılan konuşmalarda özellikle Türkmenistan'ın, parlamenter dostluk gruplarının çalışmalarını iyileştirmeye yönelik girişimleri, genç parlamenterler arasında işbirliğini teşvik etme, kadın milletvekillerinin faaliyetlerini artırma gibi önerileri vurgulandı.

Bu bağlamda, 2020 Aralık ayında Türkmenistan halkının Ulusal Lideri'nin girişimiyle kurulan Orta Asya Ülkeleri Kadın Diyalogu, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan Cumhuriyetlerinin temsilcileri tarafından Birleşmiş Milletler desteğiyle kurulan Orta Asya tarihindeki ilk yapıdır (Organization for Security and Cooperation in Europe, 2023). Kısacası, Türkmenistan'ın tarafsızlığı BM'nin teminatına dayanmaktadır. Öte yandan, Türkmenistan'ın tarafsızlığı BM'nin amaç ve ilkeleri ile uyumludur. Bu özellik, BM'nin bu tarafsızlığı tanımasında öncü olmuştur. Dünyada tarafsızlık politikası ile ilgili olarak birçok örnek bulunmakta ve bu örneklerle baktığımızda tarafsızlık beyanının arkasından BM'ye üyelik söz konusudur. Zamanla bir gelenek haline gelen bu durum, daimî tarafsız olan tüm devletlerin BM'ye de üyeliğini getiren bir süreç haline dönüşmüştür. Fakat, bu geleneğin dışında Türkmenistan tarafsızlığını ilan etmeden önce BM'ye üye olmuştur. Türkmenistan'ın tarafsızlığı Birleşmiş Milletler üyeliğinden

⁷³ Türkmenistan'ın Tarafsızlık Günü önerisi, Birleşmiş Milletler tarafından değerlendirilmiş ve BM Genel Kurulu'nun RES/71/275 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Government of Turkmenistan. (n.d.). *The International Day of Neutrality*. Docslibrary.gov.tm. <https://docslibrary.gov.tm/topic/the-international-day-of-neutrality>

kaynaklanan yükümlülüklerine zarar getirecek bir beyan olmamasıyla birlikte, Türkmenistan'ın BM'ye üyeliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesinde de etkili olmamıştır. Bu tarafsızlığın bir başka özelliği ise pozitif bir temele dayanmasıdır. Dönemin Devlet Başkanı Saparmyrat Nyyazov, tarafsızlık politikasını devletlerin desteğine sunarken “pozitif tarafsızlık” kavramını kullanmıştır. Buradaki temel amacı, bu tarafsızlığın herhangi bir siyasi bir çıkarıya dayanmaması, tamamen bölgede barışa katkı sağlamak amacıyla benimsendiği nedenini vurgulamaktır. Türkmenistan 1992 yılı Helsinkide düzenlenen AGİT zirve toplantısında pozitif tarafsızlık stratejisini duyurmuştur.⁷⁴ Tarafsızlığın bir statü olarak tanındığı herhangi bir düzenlemenin maddesinde veya Türkmenistan'ın anayasasının maddelerinde pozitif tarafsızlık kavramı kullanılmamıştır. Sadece, Nyyazov bu kavramı tarafsızlığını beyan ederken kullanmıştır. Bölgede barışın ve istikrarın sağlanması amacıyla benimsenen bu tarafsızlık pozitif tarafsızlık kavramı ile bütünleştirilerek beyan edilmiştir. Türkmenistan tarafsızlığını iç siyasetine entegre etmek amacıyla düzenlemeler yapmıştır. Bunun için “Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığına İlişkin Anayasal Düzenleme” çıkarılmıştır. Bunun yanında tarafsızlığa ilişkin bir askeri bir doktrin de yayınlamıştır (Terzioğlu, 2012).

3.5. Hak ve Yükümlülükler

“Daimî Tarafsızlık Statüsü” Türkmenistan'a farklı alanlarda yükümlülükler getirmiştir. Daimî tarafsızlık statüsünden doğan hak ve yükümlülükler, 27 Aralık 1995 yılında düzenlenmiş olan anayasada yer almaktadır.⁷⁵

Türkmenistan anayasal düzeninin Temelleri: 1. Bölüm- 1. Madde- 4. Fıkrasında yer alan karara göre:

1. “Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlığı Hakkında” Türkmenistan'ın Anayasal Kanunu;
2. “Türkmenistan'ın İnsan Hakları Üzerindeki Milletlerarası Yükümlülükleri” hakkındaki Kararname'yi;
3. “Daimî Tarafsız Devlet Olarak Devletin Dış Siyasetinin Maksatnamesi” ni kabul etmiştir” (Erol, 2001).

⁷⁴ TİKA, (2015), *Türkmenistan'da Bağımsız Türkmenistan'ın Tarafsızlık Siyaseti Konferansı'na Destek*, Erişim tarihi: 17.06.2024, https://tika.gov.tr/detail-turkmenistan%27da_bagimsiz_turkmenistan%27in_tarafsizlik_siyaseti_konferansi%27na_destek/

⁷⁵ Türkmenistan Cumhuriyeti Anayasası. (2018). Ombudsman.gov.tm. Erişim tarihi: 18.06.2024, <https://ombudsman.gov.tm/doc/Turkmenistany%20Konstitusiyasy.pdf>

Bu maddelere göre Türkmenistan kanunen “Daimî Tarafsızlık Statüsüne” sahip bir devlettir. Birleşmiş Milletler tarafından Türkmenistan’ın tarafsızlığı 12 Aralık 1995 tarihinde teminat altına alınmıştır. Bu tarihten sonra Türkmenistan, farklı alanlarda hak ve yükümlülükler sahip olmuştur. Bunlar Türkmenistan’ın anayasal düzenlemesinde; siyasi alandaki hak ve yükümlülükler, iktisadi alandaki hak ve yükümlülükler ve beşeri alandaki hak ve yükümlülükler olarak maddeler halinde yer almaktadır.

Türkmenistan’ın tarafsızlığından doğan siyasi alandaki hak ve yükümlülükleri şunlardır:

- 1) “Bağımsız bir devlet olarak Türkmenistan, daimî tarafsızlık statüsünü gönüllü olarak ilan eder ve bu statüyü destekleyerek sürekli olarak uygular.
- 2) Türkmenistan’ın toplumdaki istikrarının ve barışının güçlendirilmesinde, bölge ve dünya devletleri ile dostluk ve karşılıklı çıkar ilişkilerinin gelişmesini temel alan iç ve dış siyasetinin temelini daimî tarafsızlık statüsü oluşturur. Bu statü Birleşmiş Milletler Teşkilatı şartının öngördüğü yükümlülüklerle aykırı değildir. Türkmenistan Birleşmiş Milletler Teşkilatının amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmak için her türlü desteği sağlar BMGK kararları’nın üstünlüğünü iç ve dış politikasında kabul eder.
- 3) Türkmenistan barışçıl bir dış politika izler. Diğer devletlerle olan ilişkilerinde, eşitlik, karşılıklı saygı ve iç işlerine karışmama prensiplerine dayanır.
- 4) Türkmenistan herhangi bir askeri blok veya ittifaka, ağır veya kolektif sorumluluğu gerektiren devletlerarası birlikiteliklere katılmaz.
- 5) Türkmenistan’ın dış politika faaliyetleri diğer devletlerin çıkarlarını sınırlamaz. Ayrıca, zarar vermez ve onların güvenliğine tehdit oluşturmaz.
- 6) Türkmenistan meşru müdafaa hakkı dışında savaş veya askeri çatışma başlatmayı taahhüt etmez ve böyle bir duruma yol açabilecek siyasi diplomatik veya diğer devletler arası eylemlerde bulunmaz.
- 7) Kendisine yönelik askeri bir saldırı durumunda başka devletlerden ve BM teşkilatından yardım talep etme hakkına sahiptir.
- 8) Türkmenistan nükleer, kimyasal, biyolojik silahlar ve diğer kitle imha silahlarını sınırları içerisinde bulundurmaz. Bu kitle imha silahlarını üretmeyecek, yaymayacak ve kendi topraklarında diğer yabancı devletlerin askeri üslerini barındırmayacaktır.
- 9) Siyasi amaçlarla diğer devletlerin başka devletler üzerine zor kullanmasını haksız bir eylem olarak kabul edecek ve ilan edilen ablukalara katılmayacaktır” (Erol, 2001).

Bu maddeler Türkmenistan’ın daimî tarafsızlık statüsünden kaynaklanan siyasi alandaki yükümlülükleridir. Bu hak ve yükümlülükler Türkmenistan’ın siyasi alandaki tavrını açıkça ortaya koyar ve Türkmenistan’ın barışçıl bir dış politika izlediğini gösteren temel prensiplerdir.

İktisadi alanda doğan hak ve yükümlülükler:

- 1) Türkmenistan, milletlerarası iktisadi iş birliğini eşitlik karşılıklı çıkar ve bu iş birliklerine katılan tarafların çıkarlarını gözetme esasına dayanarak geliştirmeyi amaçlar.
- 2) İktisadi sorunların çözümünde dünya toplumunun çabalarına destek olur.
- 3) Türkmenistan, ekonomik, ticari, kültürel ve diğer alanlarda uluslararası ilişkilerini güçlendirmekle sorumludur.
- 4) Ülkeye yapılacak olan yabancı yatırımların sağlanmasını, uluslararası bankaların sermayelerinin Türkmenistan ekonomisinde yer almasını desteklemek için çaba gösterir. Tüm bunlar için gerekli olan düzenlemeleri ve mekanizmaları oluşturmak da sorumludur.
- 5) İletişim, ulaşım ve bankacılık sistemini uluslararası standartlara uygun bir şekilde düzenlemeli ve entegre etmelidir (Erol, 2001).
- 6) Tüm bunları yaparken Türkmenistan diğer devletlerden ekonomik ve teknik yardım isteme hakkına sahiptir.

Daimî tarafsızlık statüsü ile birlikte Türkmenistan'ın sahip olduğu yükümlülüklerin yanında bu tarafsızlığı onaylayan ve bunu teminat altına alan devletler, Türkmenistan'ın iktisadi ve diğer yollarla bağımlı olarak kalmamasını sağlamakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüklerle birlikte Türkmenistan iktisadi olarak bağımsızlığını kazanmak için gereken tüm çabayı göstermek konusunda sorumludur. Beşeri alanda tarafsızlıktan doğan hak ve yükümlülükler:

- 1) Türkmenistan, mülteci, göçmen ve sürülmüşlerin haklarını koruyan Uluslararası Hukuk belgelerine katılır ve bu belgelerde yer alan kanunları uygulamakla yükümlüdür.
- 2) Savaş, çatışma, doğal afet, felaket, salgın gibi olağanüstü hal durumlarında ve bunların sonuçlarından zarar gören ülkelere yardım eder ve yardımda bulunan diğer devletleri dünya toplumunun çabalarını destekler.
- 3) Aktif bir şekilde Global ve bölgesel beşeri kurumlarla iş birliği yapmalıdır.
- 4) İnsanların ve vatandaşların demokratik anayasal hak ve özgürlüklerini kabul eder. Bunların gerçekleşmesi için siyasi, iktisadi ve diğer şartları sağlamakla yükümlüdür.
- 5) Türkmenistan, insan hakları konusundaki sorunları çözmek için ikili veya çok taraflı anlaşmalar ve sözleşmelere başvurur.
- 6) İnsan hakları ve özgürlükleri konusundaki uluslararası görüşmelere ve toplantılara katılır.
- 7) Ülkesinde, insan hakları konusunda uluslararası hukukun temel prensiplerine dayalı olarak dünya standartlarına uygun bir iç hukuk geliştirmek ve düzenlemekle yükümlüdür (Erol, 2001).

Özetle, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsünü kazanması ile birlikte bundan doğan yükümlülükler Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine uyumlu şekilde belirlenmiştir. İç ve dış politikasında tek taraflı olarak ilan ettiği bu tarafsızlık politikasının başarılı bir şekilde yürütülmesi bunları gerektirir.

3.6. Türkmenistan'ın Tarafsızlık Politikasının Etkisi

SSBC'nin dağılması ile birlikte bağımsızlığını ilan eden Türkmenistan, öncelikle bağımsız bir aktör olarak süreci doğru yönetme amacı gütmüştür. Uluslararası alanda kendisine bir yer edinme çabalarını yoğunlaştırmıştır. Çabaları ile birlikte dış politikasında tarafsızlığı benimsemiş ve böylelikle uluslararası sisteme entegre olma süreci başlamıştır (Atayev, 2012). Türkmenistan'ın uluslararası alanda ve kendi iç siyasetindeki uyum süreci ilk Devlet Başkanı merhum Saparmyrat Nyyazov ile başlamıştır. Türkmenbaşı, ülkesinin iç ve dış politikasını şekillendirmek için yeni politika prensipleri belirlemiş ve düzenlemeler yapmıştır. Özellikle dış politikasında temkinli adımlar atmış ve politikalarını buna göre şekillendirmiştir. Dış politikada aktif bağımsız ve tarafsız bir yaklaşım izlemiş ve bunun sonucunda da uluslararası alanda Türkmenistana saygınlık kazandırmıştır. Türkmenbaşı, dış politikasını benimserken milli çıkarlarını önceliği olarak belirlemiş ve bu doğrultuda kararlar almıştır. Her şeyden önce, Türkmenistan'ın dış politikasının temel alt yapısında güvenlik kaygıları yer alırken, dünyaya açılma çabaları ve komşu ülkelerle olan ilişkiler de yer almaktadır.

Türkmenbaşı, bu süreci yönetirken bölgesel girişimlere karşı mesafeli ve soğukkanlı bir tavır sergilemiştir. Tarihi sürece bakıldığında bu tavrı ile Türkmenistan'ın güvenlik, ekonomi ve farklı alanları üzerinden gelecek olan herhangi bir girişime karşı temkinli olduğu ve bu temkinliğinde istikrarlı yaklaşımı dikkat çekmiştir. Türkmenistan, doğal kaynaklar açısından büyük zenginliklere sahip olan küçük bir devlettir. Bu devleti doğru bir şekilde doğru politikalarla yönetmek tarihi süreçte Cumhurbaşkanı'nın aldıkları kararları etkilemiştir. Bu nedenle özellikle, bağımsızlık sonrasında ki statü edinme sürecinde Türkmenbaşı'nın politikaları Türkmenistan'ın geleceği için önem arz etmiştir (Rahmanov, 2004). Dış politikasında ki tavrı daimî tarafsızlık veya pozitif tarafsızlığı bölgedeki barışı ve istikrarı sağlamada bir politikaya dönüştürmüştür. Birleşmiş Milletler, Türkmenistan'ın dış politikasında benimsediği bu tarafsızlık politikasını, özellikle bölgede barışçıl bir atmosferin oluşacağı ve Türkmenistan'ın Orta Asya bölgesinde tampon bir görevi üstleneceğine dair görüşleri doğrultusunda Türkmenistan'a tanımıştır (Demirel, 2019). Dış politikasının oluşum süreci hakkında detaylı bilgilere ulaştığımızda, dış politikasının temelinde bazı hedefler olduğunu görmekteyiz.

Bunlar sırasıyla:

1. “Uluslararası barış, güvenlik ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak;
2. Türkmenistan'ın dünya siyasi alanındaki konumunu güçlendirmek;

3. Uluslararası ilişkiler alanında devletin ulusal çıkarlarını sürekli olarak korumaktır” (Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan, 2023).

Hedeflenen bu dış politika prensiplerinin açıklaması şudur: Türkmenistan, dış politikasında bütünleşik ve güvenilir bir güvenlik sistemlerinin oluşmasını, ülkenin mevcut bağımsızlığını ve tarafsızlığının güçlendirilmesi, uluslararası alanda ve bölgesel olarak barışın, güvenliğin ve kalkınmanın güçlendirilmesi için yasal statünün çatısı altında bu temel prensipleri yerine getirmektedir. Özellikle, bu dönemde Türkmenistan’ın doğalgaz rezervlerinin ihracı amacı ile ilişkiler ve iş birlikleri yürütülmekteydi. Nitekim, Berdimuhammedov’un Vladimir Putin ile yaptığı görüşme neticesinde, 25 yıllık doğalgaz ihracatı antlaşması bu dönemde yapılan önemli ekonomik antlaşmalardan biridir.⁷⁶ Akabinde, yıllık 45 milyar metreküp doğalgazın Orta-Asya doğal gazı hattı üzerinden Ruysaya aktrilacaktır (Kanapiyanova, 2020). İlişkilerin devamı bağlamında, doğalgaz rezervinin batıya ihracı amacıyla transit ülke olan Azerbaycan ile yürütülen ilişkilerde de önemli adımlar atılmıştır. Kafkasya ülkeleri ile olan ilişkiler Türkmen gazının batıya ihracında önemli rol oynamaktadır. Çünkü, Türkmen gazı Hazar Denizi üzerinden Kafkasya ülkelerini takiben Avrupa’ya taşınmaktadır. Bu sebeple, Türkmenistan, Kafkasya ülkeleri ile iyi ilişkiler yürütmeye çalışmaktadır. Aynı şekilde, Orta Asya bölgesinde komşu olan diğer ülkelerle de barışçıl yollarla ilişkiler sürdürülmeye çalışılmıştır.

Öyle ki Berdimuhamedov, 2007 yılında Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov ile Türkmenistan’da taşımacılık ve ticaret konuları ile ilgili antlaşmalar imzalamışlardır (Ödayev, 2019). 2007 yılının Mayıs ayında ise Berdimuhamedov’un Kazakistan’a yaptığı ziyarette iki ülke arasındaki ticaret, bilim ve kültür alanında da 9 yıllık iş birliğine dayalı antlaşmalar imzalanmıştır.⁷⁷ Kazakistan ile ilişkiler ortak ilgilere dayanmaktadır. Kazakistan ve Türkmenistan Hazar Denizinin konumuna karşı ilgi duymaktadırlar. Konumu neticesinde doğalgaz ve petrol ihracatında trans bir bölge olması Kazakistan ile Türkmenistan’ın bu alanda ortak iş iş birliklerini sağlamaktadır. Bu iş birlikleri arasında büyük sanayi projeleri,

⁷⁶ Gazprom, (2003) “*Gazprom signed a long-term contract for the purchase of Turkmen gas*”, <https://www.gazprom.ru/press/news/2003/april/article54360/>

⁷⁷ Türkmenistan ve Kazakistan arasında geliştirilen demir yolu projesi, Asya’dan Avrupa’ya uzanan yeni bir ulaşım güzergahının açılmasını sağlamıştır. Proje, Türkiye üzerinden yapılan bağlantı ile daha hızlı ve verimli bir taşıma imkânı sunmaktadır. Makinastore. (2023). *Kazakistan-Türkmenistan demiryolu projesi ile Asya’dan Avrupa’ya Türkiye üzerinden yeni bir ulaşım güzergahı açılmış olacak*. Makinastore. <https://makinastore.com/haber/kazakistan-turkmenistan-demiryolu-projesi-ile-asya-39dan-avrupa-ya-turkiye-uzerinden-yeni-bir-ulasim-guzergahi-acilmis-olacak-6632>

Hazar kıyısı boru hattı projesi, İran-Türkmenistan-Kazakistan ve Rusya bölgesel Taşımacılık ve Tren yolculuğu projeleri yer almaktadır. Diğer bir bölge ülkesi olan Kırgızistan ile ilişkiler ise 2007 yılının Ağustos ayında yapılan resmi ziyaretlerle gelişmeye başlamıştır (Ödayev, 2019). Yine bir bölge ülkesi olan İran ile olan ilişkiler S.S.C.Birliği dönemine kadar dayanmaktadır. Türkmenistan 2007 yılında İran'a yaptığı ziyaretle, petrol ticareti konusunda İran ile ortak ilişkiler yürütmeye başlamıştır. Türkmenistan'ın bağımsızlığının İran tarafından tanınmasından bugüne ilişkiler, altyapı geliştirme, ticaret ve transit konularında karşılıklı ortak çıkarların söz konusu olmasıyla birlikte devam etmektedir. Türkmenistan'dan İran'a Korpeje-Kurtkuyu hattı üzerinden doğal gaz aktarımı yapılmaktadır (Kanapiyanova, 2022). Bölgesel olarak ilişkilerin temellerinin atıldığı 2007 yılında Berdimuhamedov, batılı ülkeler ile olan ilişkilerini geliştirmek için de adımlar atmıştır. 2007 yılında yaptığı Brüksel ziyareti ile Avrupa Birliği ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler netice bulmaya başlamıştır. Özellikle, Avrupa'ya Türkmenistan tarafından enerji ihracı konusunda iş birliklerine dayalı görüşmeler gerçekleşmiştir. Daimî tarafsızlık statüsünün Birleşmiş Milletler tarafınca Türkmenistan'a tanınması ile birlikte Türkmenistan'ın uluslararası kuruluşlarla olan ilişkisi için önder bir gelişme olmuştur. Bunun en önemli göstergesi 2007 yılında Aşgabat'ta açılan Birleşmiş Milletler Önleyici Diplomasi merkezi'dir.⁷⁸

Bu merkez, bölgede mevcut herhangi bir uluslararası sorunu çözmek amacıyla görüşmelerin yapılacağı ve olası sorunların önlenmesi için çalışmaların yürütüleceği bir merkez olarak açılmıştır. Türkmenistan'ın bölgesel ilişkilerinde Çin, Rusya kadar önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü, Türkmenistan'ın jeopolitik konumu Çin'in Yeni İpek Yolu projesi için ticaret ve transit bir köprü görevi görmesi nedeniyle önemlidir. Türkmenistan'ın konumu Çin'in projesi için önemli bir noktadadır. Çin ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler ortak yararlar doğrultusunda ve ortak projeler doğrultusunda ilerlemektedir. Çin'in büyük İpek Yolu projesi hayata geçtiği andan itibaren Türkmenistan bu projedeki konumu itibari ile uluslararası alanda büyük bir öneme sahip olacaktır (Ödayev, 2019).

Dış politikasında komşu ülkeler ile bölgesel ve uluslararası tüm kuruluşlarla eşit dostane ve karşılıklı ilişkiler kurmanın yanında bölgesel olarak barış ve istikrarın sağlanması için barışçıl yolları kullanarak temel dış politika hedeflerini yerine getirmeyi beyan etmiştir. Türkmenistan için uluslararası sistemin kurulmasında bu ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır.

⁷⁸ Birleşmiş Milletler, (2007), "This was a letter from the Secretary-General on the establishment of a United Nations Regional Centre for Preventive Diplomacy in Ashgabat", s.1

Bu ilişkiler, Uluslararası aklı, hukukun üstünlüğünü kabul ederek ve Birleşmiş Milletler şartı hükümlerine dayalı adil ve demokratik bir sistemin kurulmasında, mevcut uluslararası sorunlara kolektif çözümler sunulmasına dayanmaktadır. BM bu ilişkilerin ve uluslararası sistemin temel düzenleyici kuruluşu olarak ilişkiler arasındaki koordinasyonun sağlanması için destek vermektedir. Türkmenistan uluslararası ilişkilerin eşitlikçi ve karşılıklı yarar sağlayan iş birliğine dayalı ve uluslararası barışın, küresel güvenliğin ve istikrarın sağlanması için teşviklerde bulunur. web sitesi kaynak Türkmenistan, dış politikasında tüm bu teşviklerini Daimî tarafsızlık statüsüne aykırı olmayacak şekilde sağlamaktadır. Dış politikasında özellikle bölgesel olarak Rusya ve Çin ile olan ilişkilerinde tarafsızlık politikasını temele oturtarak ilerletmektedir (Demiralp, 2022). Türkmenistan, dış politikasında tarafsızlığını pozitif tarafsızlık olarak anlamlandırmıştır. Bunun temel nedeni, Soğuk Savaş döneminde devletlerin herhangi bir bloğa taraf olmayacağı ve tüm sorunların barışçıl yollarla çözüleceği görüşüdür. Buna en iyi somut örnek 1961 yılında oluşturulan Bağlantısızlar Hareketi Örgütü verilebilir. Çünkü, Bağlantısızlar Hareketi Örgütü herhangi bir bloğa taraf olmayan devletler arasında kurulmuştur. 1995 yılında Türkmenistan bu örgütün üyesi olmuş ve dış politikasında pozitif tarafsızlık prensibini benimseyeceğini tüm örgüt üyelerine beyan ederek desteklerini talep etmiştir. Diğer bir yandan Saparmyrat Nyyazov, Türkmenista'nın başkenti Aşgabat'ı Orta Asya'nın "Barış Merkezi" haline getirmek istemiştir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, Türkmenistan, tarafsızlık politikasıyla uluslararası ilişkilerde aktif rol almak istemiştir. Daimî tarafsız statüsünün BM tarafından ülkeye tanınması ile birlikte Türkmenistan, Orta Asya'da tampon bir bölge haline gelmiştir. Bölgesel sorunlara karşı, barışçıl çözümlerin sağlanması amacıyla diplomatik ilişkilerin yürütüldüğü bir bölge haline gelmiştir. Bu tarihten itibaren bölgede meydana gelen çatışmaların çözümüne ilişkin düzenlemelere ev sahipliği yapmıştır. Bunu ilk örneğini 1995 yılında Afganistan ile Tacikistan arasındaki sorunların çözülmesi için tüm görüşmelerin Türkmenistan'da yapılmış olması göstermektedir (Atayev, 2012). Türkmenistan'ın dış politikasında daimî tarafsızlık statüsünü benimsemiş olması ve BM'nin Türkmenistan'a Daimî tarafsız statüsü vermesi, Türkmenistan'ın uluslararası alandaki en büyük başarısıdır.

Öyle ki, Türkmenistan'ın daimî taraflılık statüsü dünya tarihinde ilktir. Birleşmiş Milletler üyesi tüm devletlerin yarısından çoğu Türkmenistan'ın bu tarafsızlık statüsünü teminat altına almışlardır. Türkmenistan'ın dış politikasında tarafsızlık statüsünün getirileri çok fazladır. Keza, uluslararası ilişkilerin hızlanmasında ve entegrasyonunda önemli rol oynamaktadır. Bu statünün tanınması ile birlikte devletlerle olan ekonomik ve siyasi ilişkiler

de gelişme göstermiştir. Türkmenistan'ın uluslararası arenadaki konumu neticelenmeye başladığı için uluslararası aktörlerle olan diplomatik, ticari ve ekonomik ilişkiler inşa etmek için ortam oluşmuştur. Ayrıca, dış politikadaki bu gelişim ülkenin iç siyasetinide etkilemiştir. Tarafsızlığın Türkmenistan açısından öneminin bir göstergesi olarak 2017 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 71. Oturumunda “12 Aralık” Türkmenistan için “Uluslararası Tarafsızlık Günü” ilan edilmiştir (Hamzaoğlu, 2020). Türkmenistan'ın dış politikada tarafsızlığı tercih etmesi ülkenin jeopolitik ve jeoekonomik konumu ve varlığından kaynaklıdır. Türkmenistan'ın coğrafi konumu büyük güçlerin ilgisini çekebilecek bir noktadır. Rusya, İran, Afganistan ve Çin gibi uluslararası alanda gündemde yer alan devletlerle çevrili olması ve sınır komşusu olması özellikle Hazar havzası ile olan sınırdaşlığı da Türkmenistan'ın coğrafi konumunun önemini arttırmakta ve büyük güçlerin bölgeye ilgisini çekmektedir. Bu durum karşısında Türkmenistan, sahip olduğu doğal kaynaklarını ve ülkesini bölgenin kaosundan koruma amacındadır. Özellikle, sahip olduğu doğalgaz ve petrol rezervleri Türkmenistan'ın önemini arttırmaktadır. Bu nedenden ötürü bağımsızlıktan bugüne dış politikada tarafsızlık politikası izlemiştir. Bu, Türkmenistan'ın uluslararası alanda iş birliği oluşturmasını da ve ülkenin ekonomisini kalkındırmada da önemli bir yer tutmaktadır (Atayev, 2012). Türkmenistan, dış politikasında uluslararası kuruluşlar, uluslararası aktörler ile ulusal çıkarlara saygı ilkesine dayalı tartışmasız, dostane, şeffaf, çok yönlü, ikili ve çok taraflı ilişkiler geliştirme amacındadır.

Günümüzde Türkmenistan, eşitlik, karşılıklı saygı ve karşılıklı avantajlara dayalı dış politika stratejisi ile 151⁷⁹ ülke ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Diğer bir yandan, komşularıyla olan ilişkilerini, stratejik şekilde geliştirmeye devam etmektedir. Özellikle, doğalgaz ve petrol ihracatının artırılması enerji kaynakları açısından transit konumunda olan ülkelerle eşit diyaloglar sürdürmektedir. Enerji kaynakları alanında iş birliklerinin sağlanması için bunlara yönelik eylemler gerçekleştirmektedir. Bölgesel olarak ilişkilere baktığımızda Türkmenistan, Avrupa ile Asya Pasifik bölgesi arasında ticari ve ekonomik ilişkileri yürütmektedir. Bu ilişkilerin sağlanması amacıyla gereken ortamın oluşması için çaba göstermekte ve gereken tüm önlemleri almaktadır. Bu ekonomik ve ticari ilişkilerin yürütülmesi için bölgenin finans kurumlarının imkanlarını aktif ve etkin şekilde kullanmaktadır. Orta Doğu bölgesi ile olan iş birliklerinin de kapsamlı bir şekilde ilerlemesi için çalışmalar yürütmektedir. Ticari, ekonomik ve insani ilişkilerin gelişmesi için gereken

⁷⁹ Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. (2023). *Turkmenistan: Foreign policy and International Relations*. Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. <https://mfa.gov.tm/tk/articles/62?breadcrumbs=no>

ortamın oluşmasını sağlamaktadır. Ekonomik işbirliği ve enerji projelerin Orta Doğu bölgesinde barış inşasının sağlanmasında önemlidir (Symeonidis, 2024). Afrika bölgesi ile karşılıklı yarara dayanan dostane ilişkiler yürütülmektedir. Bu ilişkilerin sonuçları siyasi ve diplomatik alanda görülmekte ve Afrika bölgesindeki ülkelerle Türkmenistan arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğine dayalı ilişkilerin sürdürülmesi için uygulamalara devam edilmektedir. Türkmenistan, uluslararası düzeyde Kuzey Amerika bölgesi ile de ikili ilişkiler yürütmektedir. Latin Amerika ve Karayip ülkeleri ile ikili ve çok taraflı ilişkiler kurarak siyasi diyaloglarını güçlendirmektedir. Kuzey Amerika'dan Latin Amerika'ya kadar ve oradan da Karayip ülkelerine kadar olan tüm ticari ve ekonomik iş birliğine dayalı ilişkilerini kararlılıkla yürütmektedir. Türkmenistan, Orta Asya'dan Avrupa'ya, oradan da Amerika, Güney Amerika, Afrika ve Ortadoğu'ya kadar yarar sağlayan konular neticesinde iş birlikleri ile ilişkilerini yürütmektedir. Bunların yanı sıra değinilen konulardan olan Orta Asya Devletleri ile ilişkilerini de konumunun getirdiği avantajlarla birlikte gereken ortamı oluşturarak sürdürmektedir. Özellikle, komşu ülkelerle olan iş birliklerine güven, iyi komşuluk ve karşılıklı yarar sağlayan iş birliği neticesinde temellendirerek bu yönde ilişkilerin kurulması için çalışmaktadır. Orta Asya'daki ülkelerle olan ilişkileri komşuluk ilişkileri çerçevesi dahilinde olduğu için buradaki devletlerle olan ilişkilerine önem vermektedir.

Bundan ötürü, Orta Asya devletlerinin dahil olduğu uluslararası kuruluşlara aktif olarak katılıp ilişkilerin ve iş birliklerin sürdürülmesi için çaba sarf etmektedir. Bu uluslararası kuruluşlarda devletlerle olan diyalogların da etkin bir aktör olmaya çalışmaktadır. Bölgede evransel ve kapsamlı güvenliğin sağlanması için BM çalışmalarına ayrı bir önem vermektedir (Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan, 2023). Türkmenistan, Orta Asya devletlerinin katılımıyla çeşitli iş birliği formatlarının etkinliğinin artırılmasına aktif olarak katkıda bulunmaktadır. Siyasi-diplomatik, ekonomik, ticari, yakıt ve enerji ve ekolojik, kültürel-insani alanlarda modern uluslararası iş birliği yöntemlerinin geliştirilmesi için uluslararası kuruluşların yanı sıra “Orta Asya - Avrupa Birliği” de dahil olmak üzere “Orta Asya + 1” formatları “Orta Asya – Rusya”, “Orta Asya – ABD”, “Orta Asya – Çin”, “Orta Asya – Hindistan”, “Orta Asya – Japonya”, “Orta Asya - Kore Cumhuriyeti” diyaloglarında etkin iş birliği sürdürülmektedir” (Turkmenistan, Foreign Policy;, 2023, s. Aşgabat, TDT). Türkmenistan, uluslararası arenada farklı birçok kuruluşta aktif katılım sağlamaktadır. Şu an 49 prestiji yüksek olan uluslararası bölgesel kuruluşta üyedir. Bu kuruluşlar içerisinde etkin ve aktif iş birlikleri kurarak geleneksel dış politika prensiplerinden olan barışa ve güvene dayalı dengeli ve birleştirici ilişkiler kurulması yönünde katkıda bulunmaktadır. Türkmenistan halihazırda üyesi olduğu BM'nin amaç ve ilkelerini desteklemektedir. Ülkeler arasındaki iş

birliklerini güçlendirmek konusunda ve uluslararası alanda bu iş birliklerine karşı gelen tehditleri ve bu tehditlerin etkilerini azaltmak yönündeki tüm plan ve projelerde aktif olarak yer alarak hem Orta Asya bölgesinde hem de uluslararası arena'da barışın hakim olması için gereken tüm desteği sağlamaktadır. Türkmenistan'ın dış politikası aktif iş birlikleri ve uluslararası kuruluşlara etkin katılımıyla yürütülmektedir. Özellikle, işbirlikleri ve devletlerarası ilişkilerde tarafsızlık politikasını yürütmesinin nedeni yalnızca, uluslararası alandaki güç mücadelesinde herhangi bir tarafa destek vermekten kaçınma ve güvenliğini koruma değildir. Türkmenistan bağımsızlığından bugüne tarafsızlık siyasetini bölgesel ve uluslararası alanda güçlü ekonomik ve siyasi ilişkileri yürütmek için ve bu ilişkileri yürütürken taraf gözetmeden sürdürmek niyetinde olduğunu göstermiştir.

3.7. Barış ve İstikrarın Sağlanmasında Tarafsızlığın Rolü

Daimi Tarafsızlık politikası Türkmenistan'ın kendi serbest iradesi ile tercih ettiği bir politikadır. Bu politikanın meyvelerini günümüzde, Türkmenistan'ın bölgedeki barış elçiliği, tampon bölge olması, kendi iç siyasetindeki iyi yönetimi ve ülkenin refahı gibi önemli sonuçlar gayretini ve başarısını göstermektedir (Rahmanov, 2004). Uluslararası sistemde, güvenlik ve istikrarın sağlanması için devletlerin politikalarının geliştirilmesi amacıyla barış durumunun hakim olması gerekmektedir. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerde öncelikli konu “barış” kavramıdır. Barış kavramı, uluslararası alanda, devletlerin politikalarını şekillendiren önemli bir unsurdur. Öyle ki, uluslararası ilişkilerde, teorik çerçevede, barış kavramı analiz edilen önemli bir kavram olarak yer edinmiştir. Uluslararası ilişkilerde barış kavramından söz edebilmek için öncelikle, barış halinin bozulmuş olduğu bir durumun söz konusu olması gerekmektedir. Bu bağlamda, bir çatışmanın söz konusu olduğu bir durumda, bu çatışmanın ortadan kaldırılması ve bu çatışmaya sebep olan durumların da çözüme kavuşması için barış ortamının sağlanması gerekmektedir. Buna uluslararası ilişkilerde “barış inşası” denilmektedir. Bu kavram, 1970’li yıllarda Johan Galtung tarafından ortaya çıkmıştır.

1970’li yıllarla birlikte barış çalışmaları alanı gelişme göstermiştir. Bunun yanında, Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile birlikte bütün uluslararası aktörler barışçıl yollarla çatışmaların çözümü noktasında hem fikir olmuşlardır. Sınırlı imkanlara sahip devletlerin dış politika tercihleri coğrafi konumuna göre şekillenmektedir (Kelkitli, 2022). Bu dönemden itibaren barış kavramı uluslararası ilişkiler alanında ve tüm akademik alanlarda yoğun ilgi görmüştür. Özellikle, çatışmaya karşı çözüm yolları arayan bu kavram, çatışma durumlarına alternatif yollar bulması ile hem uluslararası alanda hem de toplumsal alanda barışın katkılarının fazla olması ve sürdürülebilir ilişkilerin sağlanmasına katkı sağladığı için büyük

önem kazanmıştır. Bu kavram, uluslararası ilişkilerde gelişme göstermeye başlamıştır. Barış inşası kavramının vücut bulduğu önemli kuruluşlardan biri Birleşmiş Milletler Örgütü'dür. Bu örgüt temelinde, uluslararası alanında barışı ve güveni ön planda tutarak kurulurken, tüm sorunları barışçıl yollarla çözmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Günümüzde Birleşmiş Milletler Örgütüne 193 ülke üyedir. Uluslararası ilişkilerde, barış kavramı ile ilgili özellikle, “Barışın İnşası ve Barışı Koruma” kavramları üzerine analizler yapılmaya başlanmıştır. Bunun temeli, 1992 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Boutros GHALİ'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunduğu “An Agenda For Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking And Peacekeeping” başlıklı raporudur. Bu rapor, barış inşası ve barışı koruma kavramlarını uluslararası alanda gündeme taşıyan bir adım olmuştur. Nitekim, raporda barış inşası kavramının tanımı da yer almaktadır. Buna göre:

“Barış inşası, çatışan tarafların yeni bir çatışma başlatmasını önlemek için yeni politikalarla barışın güçlendirilmesi ve bu politikaların eyleme geçirilmesi olarak tanımlanmıştır” (Dizdaroğlu, 2021).

Eyleme geçirilmesi gereken politikaların uluslararası ilişkilerde etkili olabilmesi için uluslararası alandaki devletlerin kendi bünyelerinde demokratik kurumlara ve demokratik bir yönetime sahip olmaları gerektiği önemle belirtilmektedir. Barışın inşasına yönelik adımların bir diğeri ise Birleşmiş Milletlerin Raporu olmuştur. Bunun ardından, barış inşası ve barış kavramı ile ilgili akademik yazımlar gündem olmaya başlamıştır. Bunların somut bir sonucu olarak 2005 yılında Birleşmiş Milletler Barış İnşası Komisyonu⁸⁰ kurulmuştur. Bu komisyonun çatısı altında Barış İnşası Destek Fonu⁸¹ ve Barış İnşasını Destek Ofisi kurulmuştur. Bu önemli birimlerin kurulmasının amacı uluslararası alanda barış inşasının eyleme dökülecek politikalarının gerçekleştirilmesi için gereken kaynakları sağlarken hükümetlerin, barış inşası sürecini desteklemektir. Akabinde bu iki kurum devletler arası BM arabuluculuk kapasitesini güçlendirmiştir (*Barış Desteği – Yapılar ve Süreçler*, 2018). Barış inşası kavramından sonra uluslararası ilişkilerde gündem olan bir diğerk kavram ise “barışı

⁸⁰ Birleşmiş Milletler Barış İnşası Komisyonu (PBC), 2005 yılında, çatışmalardan çıkmış olan ülkelerin karşılaştığı zorluklarla başa çıkabilmesi için kuruldu. Bu komisyonun ana amacı, çatışmalardan çıkan ülkelerde barış inşa etme sürecini desteklemek ve uzun vadeli istikrar sağlamak için uluslararası yardımları koordine etmektir. United Nations Peacebuilding. (n.d.). *Peacebuilding Commission*. United Nations. Retrieved November 11, 2024, from <https://www.un.org/peacebuilding/>

⁸¹ Birleşmiş Milletler Barış İnşası Destek Fonu (PBDF), Birleşmiş Milletler tarafından çatışma sonrası barış inşası sürecini desteklemek amacıyla oluşturulmuş bir finansman aracıdır. Bu fon, özellikle düşük gelirli veya çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde barış inşası süreçlerini hızlandırmak için kullanılan bir kaynaktır. United Nations Peacebuilding Fund. (n.d.). *Peacebuilding Fund*. United Nations. 5 Haziran 2024, <https://www.un.org/peacebuilding/fund>

koruma” olarak adlandırılmaktadır. Keza, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik tehditlerinin yapısının değişmesi ve sonrasında bundan kaynaklı olarak çatışmaya neden olan sorunlar ve çatışmalar mevcut niteliklerini kaybetmişler ve değişim göstermişlerdir. Bu durum karşısında, barışı koruma yöntemleri de farklılaşmıştır. Bu dönemde barışı koruma eylemlerinin temelini silahsızlandırma, çatışmalar için tampon bölge oluşturma ve ateşkesin devamının sağlanması için gereken ortamın sağlanması oluşturmaktadır. Bu kavram, uluslararası aktörlerin çatışma halinin son bulması ve barış ortamının sağlanması için görevlendirilen barışı koruma güçlerinin görevleri olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, uluslararası alanda, mevcut uyuşmazlıkların ilerleyerek bir çatışma ve savaş ortamına evrilmesini önlemek için belirli uluslararası güçlerle gerçekleştirilen operasyonlar olarak da tanımlanabilir. Barışı koruma operasyonları ile ilgili olarak 27 Haziran 1963 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı ile uluslararası alanda barışı koruma kavramı kullanılmaya başlanmıştır ve barışı koruma üç prensibe dayanmaktadır. Birincisi, tarafların rızasının alınması; ikincisi, tarafsızlık; ve üçüncüsü, kendini koruma hali hariç şiddete başvurmamaktır. Barışı koruma operasyonlarının düzenlenmesi ve yürütülmesi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreterliği gözetimi ve yetkisi altındadır (Demir, 2019).

Uluslararası ilişkilerde barış kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, barış ortamının oluşması, uluslararası hukukun sağladığı yöntemlerle ve Birleşmiş Milletler gibi önemli kuruluşlarla sağlanabilmektedir. Ancak, uluslararası alanda ilişkilerin bir barış ortamı çerçevesinde yürütülmesi yalnızca barış ortamının oluşması ile mümkün olmamıştır. Bunun için ise karşımıza uluslararası alanda istikrar kavramı çıkmaktadır. Temel kelime anlamı, “aynı karar ve biçimde devam etme, kararlılık, yerleşme, denge” anlamlarına gelmektedir (Karagöz & Ergün, 2010). İstikrar, uluslararası ilişkilerde “savaş ortamının yokluğu ve mevcut sistemlerin sürdürülebilirliği” olarak da tanımlanmaktadır (Yalçın, 2015). İstikrar konusuyla ilgili olarak geçmişten bugüne uluslararası alanda ilişkiler, uluslararası sistemin yapısı ve aktörlerin oluşum nedeni analiz edilmektedir. Bu doğrultuda, uluslararası alandan, mevcut durumun istikrarı açısından hangi durumların daha fazla netice verdiği analiz edilmektedir. Uluslararası alanda, barışın inşası ve barışı koruma noktalarında da istikrar önemli bir yer tutmaktadır. Bilhassa, uluslararası arenada mevcut barış ortamının sürdürülebilmesi devletler arası, ve aktörler arası sorunların barışçıl yollarla çözülmesi için mevcut çatışma ortamının savaşa dönüşmemesi adına mücadele eden her bir aktörün istikrarlı adımları çok önemlidir. Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar herhangi bir sorun karşısında devletler barışçıl yollara başvurmuşlardır. Bu durum, devletlerin de sorunların

çözülmesinde barışçıl yollar araması bu yolda istikrarı öngördüklerini göstermektedir. Bu nedenle, uluslararası ilişkilerde istikrar mevcut devletlerin statüleri, mevcut ilişkileri ve hakim olan uluslararası sistemin devamlılığı için önemli bir kavramdır. Tarafsızlık kavramı, uluslararası alanda barışın hakim olması için devletler tarafından tercih edilen bir politika olmuştur. Bu hususta, küçük devletler uluslararası ilişkilerini tarafsız bir politika ile sürdürebilmek ve mevcut statülerini korumak için dış politikalarında tarafsızlığı benimsemişlerdir. Dünyada tarafsızlığı statüye dönüşen birçok devlet bulunmaktadır. Bunlar arasında Avusturya, İsveç, Finlandiya, Kosta Rika, Malta, İsviçre, Moldova ve Türkmenistan gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkeler, dış politikalarından tarafsızlığı benimseyerek uluslararası ilişkilerde yer edinmişlerdir. Tarafsızlıkları, türlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Kimisi geçici bir tarafsızlığı benimserken kimisi ise daimî bir tarafsızlık politikası sürdürmektedir. Bunlar arasında Türkmenistan, Daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan tek devlettir.

Daimi Tarafsızlık statüsü 12 Aralık 1995 tarihinde 185 devletin desteği ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Kararı ile tanınmıştır (Embassy of Turkmenistan & in the Republic of Korea, 2016). Bir devletin, tarafsız tutumu çatışmalara katılmaktan kaçınarak kendi bağımsızlığını ve egemenliğini koruduğu bir tutumdur. Bu, devletin kendi iradesi ile belirlediği bir politika olabildiği gibi başka devletlerin diğer devletlere tanıyabildiği bir statü olarak da gözlemlenebilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, uluslararası ilişkilerde, tüm sorunlar barışçıl yollarla çözmeye çalışılmıştır. Bunun için birçok örgüt kurulmuş ve devletlerin bu örgütlerin çatısı altında aynı şekilde hareket etmeleri sağlanmıştır. O günden bugüne uluslararası alanda sorunlar savaşa dönüşme noktasında çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Ancak bazı devletler bağımsızlıklarını kazanma noktasında birçok çatışmaya ve bu çatışmaların savaşa dönüşmesinde etkin bir faktör olma kapasitesine sahiptirler. Bu nedenden ötürü, dünyada bazı devletler tarafsızlık politikasını hem kendi güvenlikleri ve bölgesel güvenlikleri hem de uluslararası ilişkilerin güvenliği açısından benimsemişlerdir. Tarafsızlık, uluslararası ilişkilerde barışı ve istikrarı sağlamada devletlerin tercih ettiği önemli bir politikadır.

Tarafsızlığın, barış ve istikrarı sağlamada önemli katkıları vardır. Bunlardan bahsetmemiz gerekirse özellikle, bir devletin tarafsızlık politikasını benimsemesi o devleti taraflar arasında arabulucu bir konuma getirmektedir. Tarafsız devlet, taraflar arasındaki sorunların çözümünde arabuluculuk görevi üstlenebilir ve böylelikle çatışmaların savaşa dönüşmesini önleyebilir. Ara buluculuk yapan devlet, çatışmaların barışçıl yollarla

özölmesine teşvikte bulunabilir. Diğer bir katkısı, bu devletin güvenilir bir ortak potansiyeline sahip olmasıdır. Bilhassa, insani yardım faaliyetlerinde ve bölgesel krizlere müdahalede. İnsanlara yardımları ulaştırmak, kriz durumlarında devletler arasında köprü görevi görmesi büyük önem taşır. Bu sayede, taraflar arasındaki yardımlaşmayı sağlarken, krizlere müdahalede önemli bir yere sahiptir. Bunların yanısıra, tarafsızlığı bir politika olarak yürüten devlet, diğer devletler tarafından güvenilir bir aktör olarak görülür ve bulunduğu bölgede güvenli tampon bölge olarak konumlanmasını da sağlar. Tarafsızlık, iyiniyet komşuluk ilkelerine dayanan uluslararası işbirliği, dünya halklarının kültürlerinin karşılıklı olarak zenginleştirilmesini amaçlayan kültürel-insani işbirliği ile birleştiğinde, ortak güvenlik ilişkilerinin gelişmesine olumlu etki yapmaktadır (Öwezow, 2024).

Güvenilir bir aktör haline gelmesi o devletin uluslararası diyaloglarına katkı sağladığı gibi barışın korunması konusunda ve iş birliklerinin teşvikinde önemli bir unsur haline gelir. Tarafsız devlet, bulunduğu bölgede ve uluslararası alanda denge sağlar. Tarafsızlık, devletin kendi iç ve dış politikasında önemli bir yer tutar. Özellikle, diğer devletlerle olan ilişkilerini pozitif yönde etkiler. Çünkü, devletler tarafsız devletlerle iş birliği konusuna yaklaşırken daha pozitif ve olumlu yaklaşırlar. Bu da tarafsız devletlerle olan iş birliklerini teşvik eder. Zira, diğer devletler tarafsız devletin herhangi bir tarafa dahili olmadığını ve mevcut iş birliklerinde de kendi çıkarları doğrultusunda taraf tutmayacağını bilirler. Tüm bunlar, tarafsızlığın, uluslararası ilişkilerde barış ve istikrarı sağlamadaki önemini ve katkısını göstermektedir. Halihazırda, tarafsızlık, BM'nin barışı korumadaki temel prensipleri arasında yer alır. Buradan da anlaşılacağı üzere, Uluslararası ilişkilerde yalnızca uluslararası hukukun varlığı yetmemektedir. Barışı korumada ve barış ortamının istikrarında ülkelerin politikaları ve yürüttükleri ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır.

3.8. Türkmenistan'ın Tarafsızlık Politikasının Bölgesel Etkileri

Türkmenistan konumu itibari ile Orta Asya'da önemli bir yere sahiptir. 27 Ekim 1991 tarihinde S.S.C.Birliğinden bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte yeni bağımsız, mevcut konumunu ve kaynaklarını korumakla ilgili kaygıları olan bir devlet olmuştur. Bunun için ise bağımsızlıktan sonra ilk olarak dış politikasında daimî tarafsızlığı (pozitif tarafsızlığı) benimsemiştir. Bağımsızlık sonrasında, Türkmenistan'ın Devlet Başkanı Saparmyrat Nyyazov olmuştur. Niyazov, yeni bağımsız bir devlet yönetiminin başında olan herhangi bir Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu kaygılara sahipti. Bunun için ülkesini, mevcut konumu içerisinde korumak ve devletlerle olan ilişkilerini kendi yararına hizmet edecek şekilde sağlamak için tarafsızlık politikasını benimsemiştir. Bunun yanı sıra sahip olduğu doğalgaz

ve petrol rezervlerini de doğru yönetmek ve korumak için benimsemiştir. Bağımsızlık sonrasında, uluslararası arenaya katılmak ve bu alana entegre olmak için tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Bu politika, Türkmenistan'ın siyasi ve ekonomik bağımsızlığını dünyaya tanıtmak, devlet politikasının başarılarını, büyük tarihi gelişmeleri, barışı, iyi ilişkileri, ekonomik işbirliğini, birliği ve ortak çalışmanın sonucunu dünyada tanınmasını sağlar (Türkmennebit, 2024). Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasını benimsemesinin nedenleri arasında, ulusal güvenlik problemleri yaşayan Afganistan ile komşu olması, bunun yanı sıra Hazar Denizi konusunda problemler yaşadığı İran ile komşu olması da yer almaktadır. Türkmenistan uluslararası alanda daimî tarafsız ülke statüsü ile yer almış ve bu tarafsızlık statüsü ile ilişkilerini sürdürmüştür (Ünlü, 2016). Türkmenistan'ın konumu komşu ülkeler ve diğer uluslararası alandaki devletler için önem taşımaktadır. Bilhassa, Hazar Denizi ile olan kıyıdaşlığı, Hazar Denizinin önemini paylaşmasına neden olmuştur. Bunun yanında İran ve Afganistan gibi ülkelerle olan komşuluk ilişkileri de konumunun önemini arttırmaktadır.

Üstelik, Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin kesiştiği orta noktada yer alması da konumunun önemini arttırmaktadır. Tüm bunlar, Türkmenistan'ın dış siyasetinin şekillenmesinde önemli unsurlar olmuşlardır. Türkmenistan, özellikle Orta Asya ülkeleri ile komşuluk ilişkilerine büyük önem vermiştir. Orta Asya'daki birçok devlet Türkmenistan ile aynı kaderi paylaşmaktadırlar. Bu bölgedeki ülkeler 1990'lı yıllarda S.S.C.Birliğinden bağımsızlıklarını ilan etmişler ve her biri egemen ve bağımsız birer ülke olmuşlardır. Türkmenistan, komşu ülkeleri ile olan ilişkilerini tarafsızlık statüsü çerçevesinde sürdürmektedir. Bölgede yalnızca Türkmenistan, tarafsız bir politika izlemektedir. Bu politikası Türkmenistan'a olan güveni arttırmıştır. Çünkü, Orta Asya bölgesi önemli birçok ülkeyi sınırları içerisinde barındırmaktadır. Bunlar arasında Rusya ve Çin gibi önemli iki büyük güç yer almaktadır. Türkmenistan, Orta Asya'da ve diğer dünya devletleri ile ilişkilerini tarafsızlık politikası çerçevesinde ekonomik, siyasi ve askeri alanda herhangi bir bloğa taraf olmayarak, karşılıklı saygı ve barış içinde yürütmeye çalışmaktadır. Bu ilişkilerinde, dengeyi korumaya çalışırken, bilhassa komşu ülkelerle barışçıl bir dış politika yürütmeyi amaçlamaktadır.

Konumu itibari ile Hazar Denizi ile olan kıyıdaşlığı Türkmenistan'ı bu konudaki çatışmalara dahil etme durumu söz konusudur. Zira, Uluslararası Hukuk'ta Hazar Denizi'nin hukuki statüsü henüz netlik kazanmamış ve bu durum bölgede problemlere neden olmaktadır. Bu problem bölge devletlerini karşı karşıya getirebilme potansiyeline sahiptir. Bu vaziyet, Türkmenistan açısından, ülkesini tehdit edici bir durumdur. Devletlerin S.S.C.Birliğinden ayrılması ile birlikte Hazar Denizine kıyıdaş olma ihtimaline sahip ülke sayısı artmıştır. Bu

nedenle de, Hazar Denizinin kıta sahanlıklarının belirlenmesinde, enerji kaynaklarının paylaşımında ve kullanımında önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorun, Hazar denizine kıyıdaş olan ülkeler arasında anlaşmazlığa neden olmuştur. Bunun temelinde ise kıyıdaş ülkelerin Hazar Denizi'ndeki doğal kaynaklardan ne kadar faydalanacaklarının belirsizliği yatmaktadır. Hazar Denizi, yalnızca kıyı ülkeler için değil, aynı zamanda dünya genelinde de büyük bir öneme sahiptir. Bunun başlıca nedeni, dünya petrol rezervinin %16'sına ve dünya doğalgaz rezervinin %12'sine denk gelen kaynakları barındırmasıdır (Clawson, 1998). Bu bağlamda, Hazar Denizi, küresel enerji güvenliği ve ekonomik istikrar açısından stratejik bir rol oynamaktadır. Enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve arz güvenliğinin sağlanması konularında Hazar Denizi'nin sunduğu fırsatlar, uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi açısından da kritik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, Hazar Denizi'ndeki enerji rezervlerinin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi, hem bölgesel hem de küresel ölçekte önemli etkiler yaratmaktadır.

Hazar Denizinin hukuki statüsü Rusya ile İran için önem arz etmektedir. Rusya ve İran'ın Hazar denizine olan ilgisi de, bölgedeki diğer devletlerin aralarında sorunlara neden olmaktadır. Bunun yanında, Türkmenistan ile Azerbaycan arasında da petrol yatağı ile ilgili sorunlar mevcuttur. Türkmenistan ile Azerbaycan'ın birbirleri arasında kendi sınırları içerisinde değerlendirdikleri Kepez ve Serdar petrol yataklarının belirsizliği iki ülke arasında sorunlara neden olmuştur. Yine bölgede, soruna neden olan diğer bir konu ise Hazar Denizinin doğalgaz kaynaklarının kullanımının belirsizliğidir. Tüm bu sorunlar bölgede ülkeler arasında sorunlara neden olmaktadır. Türkmenistan tarafsızlığını bu sorunlar karşısında da bir tutum olarak sergilemektedir. Özellikle, dış politikasında benimsediği tarafsızlık politikası ile bölgede stratejik olarak yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bu politikasıyla komşu ülkelerle olan sorunlarında daha barışçıl çözümler sağlayarak bölgesel çatışmalardan kendisini korumaktadır. Komşu ülkeler ile dostane ilişkiler kurmayı hedeflemekte ve bunun için gereken ortamın sağlanması konusunda çaba sarfetmektedir (Ünlü, 2016).

Türkmenistan'ın tarafsızlığı, Orta Asya bölgesinde komşu ülkelerle olan ilişkilerinde denge sağlama açısından önemlidir. Türkmenistan, Orta Asya bölgesinde daimî tarafsızlık statüsü ile güven duyulan bir ülke konumuna sahiptir. Bu durum, bölgedeki ülkelerle olan ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Türkmenistan'ın dış politikasında ki tarafsızlık siyaseti ülkeye büyük avantajlar sağlamaktadır. Bunları örneklendirecek olursak, Türkmenistan tarafsızlığıyla bölgede ara buluculuk görevini üstlenmektedir. Bölge ülkeleri arasında herhangi bir çatışma söz konusu olduğunda Türkmenistan arabulucu ülke

konumunda bu çatışmaların büyümesine engel olabilmektedir. Mevcut sorunların çözümünü barışçıl yollarla çözmek için teşviklerde bulunabilir. Böylelikle, Orta Asya bölgesinde büyük çatışmaların çıkmasını önleyebilmektedir. Tarafsızlık, Türkmenistan'a kendi doğal kaynaklarının yönetiminde katkı sağlamak ve sahip olduğu kaynakları dengeli bir şekilde yönetebilme imkanı vermektedir. Bununla birlikte, tarafsızlık Türkmenistan'ın bölgede ekonomik iş birliklerini kolaylaştırmaktadır. Türkmenistan bu politikasıyla özellikle insani yardım konusunda yardım talebinde bulunulabilecek güvenli bir ülke konumuna erişmektedir.

Tarafsızlığın getirdiği güvenilirlik, bu konuda Türkmenistan'ın ilişkilerini de etkilemektedir. Acil bir durum karşısında devletler, öncelikli olarak bölgede Türkmenistan ile diyaloglarını gerçekleştirmektedirler. Bunun temelinde ise yine Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsüne sahip olması yatmaktadır. Bu durum, bölgesel ve küresel istikrara ve barış ortamının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Özetle, Türkmenistan'ın daimî tarafsızlık statüsü, Orta Asya bölgesinde komşu ülkelerle olan ilişkilerini etkilediği gibi bölgesel ilişkileri de etkilemekle birlikte bölgede, barış ortamının oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Tarafsızlığının getirdiği güvenilirlik, Türkmenistan'ı bölgede tampon bir ülke konumuna getirmiştir. Bu da, Türkmenistan'ın bölgesel ilişkilerini, ekonomik, siyasi, ticari, askeri ve toplumsal konularda olumlu yönde ilerlettiği gibi iş birliklerini de teşvik etmektedir.

SONUÇ

Savaş kadar tarihi bir birikime sahip olan tarafsızlık, bu yönüyle uluslararası ilişkilerdeki önemini göstermektedir. Devletlerin bunu bir politika olarak benimsemesi ise önemli etkilere sahiptir. Tarafsızlık, tutum olarak, içerisinde güvenilirliği, yarara dayalı ilişkileri ve barışçıl çözümleri teşviki barındırmaktadır. Özellikle, uluslararası alanın bir barış ortamına sahip olması noktasında etkisi büyüktür. Dünyada ki devletlerin tarihi süreci birçok savaşa tanıklık etmiştir. Hiçbiri mevcut sorunları çözmede istikrarlı bir sonuç vermemiştir. Savaş, çıkarları doğrultusunda toprak kazanma peşinde olan devletlerle, kendilerine egemen oldukları bağımsız bir toprak edinme ve ülke edinme savaşını verenler arasında gerçekleşmektedir. Bu iki aktör, sorunlarını ancak savaş yoluyla çözme yoluna gitmişlerdir. Bundan ötürü, tarihi süreç bunlara tanıklık etmiştir. Ancak, savaşlar büyük kayıplara neden olmuş, ne savaşan taraflardan olan devletlerin çıkarlarına karşılık gelecek bir sonuç elde edebilmişler ne de egemen olabilecekleri bir toprağa sahip olabilmişlerdir.

Savaşlar yalnızca, kayıplarla dolu bir sonuca erişmiştir. Bazı durumlarda ise savaşlar bazı devletlerin çıkarlarına hizmet edecek şekilde sonuçlanmıştır. Buna nazaran, hiçbir savaş uluslararası alanda barışın sağlanması için yapılmamıştır. Bu nedenle, devletler savaşlardan kaynaklı kaos ortamının son bulması, uluslararası ilişkilere verdiği hasarından kurtulmak için Soğuk Savaş dönemi sonrasında tüm sorunlarını barışçıl yollarla çözme yoluna gitmişlerdir. Bunun için, Milletler Cemiyetinin devamı niteliğinde, 1945 yılında Birleşmiş Milletler Örgütünü kurmuşlardır. Bu örgüt, çatısı altında uluslararası alana hizmet edecek, sorunlara çözüm bulacak birçok kuruluşu da kurmuştur. Devletleri, bu kuruluşlara dahil ederek, barış ortamının oluşmasında ve uluslararası alanda aynı şekilde hareket etme konusunda yönlendirmiştir. Günümüzde dünya üzerindeki devletlerin her biri, farklı kuruluşlara ve özellikle BM'ye üyedir. Modern uluslararası ilişkiler, devletlerin tüm sorunlarına barışçıl çözümler bulma noktasında çaba göstermektedir. Lakin, barışçıl çözümler mevcut sorunların geçici çözümlerine katkı sağlarken, bu çözümlerin istikrarı uluslararası alandaki barış ortamının oluşmasına önemli katkı sağlamaktadır.

Uluslararası ilişkilerde, Soğuk Savaş dönemi sonrasında savaşların son bulması ve devletlerin dış politikalarında barışçıl ortamı destekleyen politikalar belirlemesi, barış ortamının sağlanmasına önemli katkıda bulunmaktadır. Tarafsızlık politikası da bu noktada önemli bir yer turmaktadır. Dünyadaki devletlerin çoğu, dış politikalarında, bağımsız hareket ederek ilişkilerini çıkarları ve yararları doğrultusunda sürdürmekte ve dış politikalarında

ilişkilerini buna göre yönetmektedirler. Uluslararası ilişkilerde, devletlerin karşılıklı hukuki yükümlülüklerini belirleyen uluslararası hukuk, modern sisteme göre uyarlanmıştır. Yaptırım konusunda, devletleri kendi eylemlerine bağlı olarak sorumlu tutmuştur. Ancak, uluslararası hukuk eylemsel yaptırımlara sahip değildir. Burada da devletlerin iç ve dış politik yapılar, uluslararası alandaki barış ortamına büyük etki etmektedir. Tarafsızlık, BM'nin barış inşası ve barışı koruma planlarının temel prensipleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, dünya devletleri arasında, sayısı az olsa da tarafsızlığı bir politika olarak benimsemiş ülkeler yer almaktadır.

Tarafsızlığın uluslararası hukuk nezdinde bir bağlayıcılığı yoktur. Ancak tarafsızlığı politika olarak belirleyen devletler olduğu müddetçe bu politikanın tercih edilmesinden kaynaklı doğan yükümlülükler vardır. Tarafsızlık, kavram olarak tarihsel süreç içerisinde farklı türlere ayrılmıştır. Savaş zamanında, devletlerin benimsediği tarafsızlığa geçici tarafsızlık adı verilirken barış zamanında ise dış politikalarında belirledikleri tarafsızlık tutumu daimî tarafsızlık olarak nitelendirilmektedir. Devletler, genellikle bu tarafsızlığı kendi egemenliklerini ve bağımsızlıklarını korumak amacıyla uluslararası ve bölgesel ilişkilerini barışçıl yollarla sürdürmek için tercih etmişlerdir. Bu tarafsızlık politikaları, devletlere bir statü vererek uluslararası ilişkilerdeki yerlerini oluşturmuştur. Bu politikanın uluslararası ilişkiler nezdinde, barışı ve istikrarı sağlamadaki etkisi önemlidir. Dünyada daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan tek ülke olan Türkmenistan da aynı temel nedenlerden kaynaklı olarak dış politikasında tarafsızlığı benimsemiş ve uluslararası ilişkilerde bu tutumunu ilan etmiştir.

Bu çalışmada, tarafsızlık politikasının uluslararası hukukta ilke olarak değerlendirilmesine ve uluslararası alanda barışı ve istikrarı sağlamadaki etkilerine değinilmiştir. Tarafsızlık kavramı ile ilgili konulara açıklık getirilmiştir. Dünyada örneği tek olan daimî tarafsızlık statüsüne sahip olan Türkmenistan hakkında detaylı bilgilere yer verilerek Türkmenistan'ın bu tutumunun uluslararası toplumla olan ilişkileri ve bölgesel ülkelerle olan ilişkilerine katkıları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bu doğrultuda elde edilen bulgularda, tarafsızlık politikasının uluslararası alanda barışı ve istikrarı sağlamada önemli bir katkısı olduğu görülmüştür.

Uluslararası toplumda devletlerin karşılıklı güvene ihtiyaç duyması ve bu güvene dayalı ilişkiler kurulması doğrultusunda, tarafsızlığın öneminin boyutu anlaşılmıştır. Uluslararası ilişkilerde güven temelli ve karşılıklı yarara dayalı ilişkilerin oluşturulmasında tarafsızlık politikası izleyen devletlerle olan ilişkilerin daha olumlu ilerlediği gözlemlenmiştir. Türkmenistan'ın da daimî tarafsızlık statüsü ile uluslararası toplumda yer edinmesi,

uluslararası toplumla ve komşu ülkelerle olan ilişkilerini pozitif mahiyette ilerletmiştir. Türkmenistan'ın tarafsız tutumu ile bölge ülkelerin Türkmenistanı güvenilir bir ortak olarak kabul ettikleri gözlemlenmiştir. Aynı zamanda, bölgede çatışmaların önlenmesinde ve bu çatışmalara barışçıl çözümlerin bulunması noktasında önemli bir rol oynadığı da görülmektedir. Türkmenistan'ın tarafsızlık politikası, sahip olduğu önemli enerji kaynaklarının ülke içi ve ülke dışı dengeli dağılımını sağlama noktasında da etkili olmuştur. Bu durum Türkmenistan'ın ekonomisinde kalkınma ve istikrar konusunda büyük katkılar sunmuştur. Ayrıca, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasını benimsemesi, diğer ülkeler açısından da bir fırsat ortamının oluşmasını sağlamıştır.

Türkmenistan, özellikle Çin'in Avrupa'ya açılan bir kapısı konumunda olması ve tarafsızlık politikası izlemesi Çin ile olan ilişkilerini pozitif olarak ilerletmesinde etkili olmuştur. Aynı durumdan kaynaklı olarak, bölgesel ülkelerle olan ilişkileri noktasında, tarafsızlık politikasının etkisinin olumlu sonuçları görülmektedir. Bu çalışma, bulgular doğrultusunda tarafsızlık politikasını uluslararası hukukta bir ilke olarak değerlendirerek, tarafsızlığın uluslararası ilişkilere olan katkılarının önemini vurgulamaktadır. Bu neticede, tarafsızlık politikasının küresel ve bölgesel ilişkilerde barışın ve istikrarın korunması noktasında önemli bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın gerçekleştirilme sürecinde farklı birçok kaynağa başvurulmuştur. Yapılan benzer araştırmalarda da tarafsızlık politikasının küresel mahiyette etkisinin ve katkısının önemi vurgulanmaktadır.

Türkmenistan'ın tarafsızlık politikası ile ilgili olarak da yapılan çalışmalarda, bu politikanın bölgesel olarak etkilerinin büyük olduğu ve Türkmenistan'ın ülke olarak uluslararası ilişkileri ve iş birliklerinin bu politika sayesinde olumlu yönde ilerlediği hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmada, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının yıllardır dış politikasında dengeli bir şekilde yönetilmesi konusunda uluslararası toplum ve bölgesel ülkelerin bu politikayı nasıl yorumladıkları ve bu politikanın doğru yönetimi konusundaki takdirleri incelenmiş; ayrıca, bu politikanın uluslararası ilişkilere olan katkıları hakkında önemli bilgilere yer verilmiştir.

Sonuç itibariyle, bu çalışma tarafsızlık politikasının uluslararası hukuk nezdinde incelenmesi ile birlikte uluslararası ilişkilere olan katkıları hakkında bilgilere yer verirken, Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasının küresel ve bölgesel barışa ve istikrara olan katkısını anlama noktasında çalışmanın amacına hizmet etmektedir. Bunun yanında, örneklem olarak ele alınan Türkmenistan örneği ile tarafsızlık politikasını ve bu politikanın uluslararası hukuk

bağlamında değerlendirilmesi tarafsızlığın öneminin daha iyi kavranmasında bu çalışmaya geniş bir perspektif sunmaktadır. Türkmenistan'ın dış politikası'nın tarihi süreci ile sınırlandırılan konu uluslararası ilişkilerde dış politikanın devletler açısından ne derece etkiye sahip olduğunu gözler önüne sermiştir. Okuyucuya ithafen, bu tez çalışması, tarafsızlıkla bağlantılı olan belirli konulara odaklanmıştır. Daimî tarafsızlık statüsünün iç hukuka etkisi ve detaylı diğer konulara değinmemiştir.

Yalnızca tarafsızlık konusunun, uluslararası hukuk çerçevesinde, uluslararası ilişkilerde barış ve istikrarı sağlama konusundaki rolü ele alınmıştır. Buna ek olarak, Türkmenistan örneği ile destek verilerek küresel anlamda devletlerin dış politikaları ile uluslararası ilişkilerde ki varlıkları üzerine bir değerlendirme yapılarak, Türkmenistan'ın dış politikasındaki tarafsızlık politikası konuya bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışma, değindiği konular çerçevesinde literatüre katkılar sunmaktadır. Ayrıca, gelecekte yapılacak benzer araştırmalarda daha kapsamlı çalışmaların yapılarak okuyucuyla buluşturulması, bu konunun anlaşılması bağlamında faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açar, C. (2024). Nadir Şah Afşar'ın Ölümünden Sonra İran'da İktidar Savaşları ve Kerim Han Zend'in İktidar Yürüyüşü (1747-1763). *İran Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 23-52.
- Aktaş, S. (2000). Pozitivist Hukuk Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Refleksiyon. *Auehfd*, 4(1), 262-263.
- Altımyşova, Z. (2017). *Kırgızistan'da Basmacı Hareketiyle İlgili Yeni Bilgiler (1925-1934)*. 82, 108-109.
- Ancic, I. (2017). Belgrade, The 1961 Non-Aligned Conference. *Lobal South Studies: A Collective Publication With The Global South*. <https://Globalsouthstudies.As.Virginia.Edu/Key-Moments/Belgrade-1961-Non-Aligned-Conference>
- Arsava, A. F. (2007). İsviçre'nin Tarafsızlık Statüsü Işığında AB Üyeliğine Bakış. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Önceki Adı: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi)*, 11(1-2), 529-550.
- Atayev, V. (2012). *Uluslararası Sistem ve Güvenlik Sorunlarının Türkmenistan Dış Politika Karar Alma Süreci Üzerine Etkileri*. T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Austin, J. (1995). *The Province of Jurisprudence Determined*, Cambridge University Press, C. 1.
- Babakulyýew, D. (2020). Altyn Asyr Zamanında Baky Bitaraplygyň Taryhy Ýoly. *In Ashgabat*. <https://Ashgabat.In/2020/11/23/Bitaraplygyn-Taryhy-Yoly/>
- Baýramow, D. (2023). Garaşsyzlyk, Bitaraplyk Ösüşini Goşa Ganatydyr. *Halkara Gatnaşyklary Instituty*. https://İirmfa.Edu.Tm/En/Sahypa/Garassyzlyk-Bitaraplyk-Osusin-Gosa-Ganatydyr_6147
- Bell, R. (1984). The Tests Of War. *Last Among Equals* (Ss. 81-99). University of Hawai'i Press. <https://Doi.Org/10.2307/J.Ctv9zcm50.7>
- Berber, M., & Birdişi, F. (2012). Türkmenistan'da Berdimuhammedov Dönemi. *Erciyes Üniversitesi, SBE*, 2(3). *Berghof Çatışma Dönüşümü Kavram Dizini Teori Ve Uygulamaya Yönelik 20 Kavramlaştırma: C. Barış Desteği – Yapılar ve Süreçler* (N. Alıcı, Çev.; Www.Berghof-Foundation.Org; Berghof Foundation Operations GmbH). (2018). Berghof Foundation. <https://Demos.Org.Tr/Wp-Content/Uploads/2023/04/Handbook-Glossary-Turk.Pdf>
- Bernhardt, R. (1982). *Encyclopedia of Public International Law*. North-Holland Publishing Company. North-Holland Publishing Company

- Bondolfi, S. (2022, Haziran 10). How Neutral is Switzerland, Really? *Swi Swissinfo.Ch*.
https://www.swissinfo.ch/eng/foreign-affairs/focus-page-foreign-policy_how-neutral-is-switzerland-really/45810276
- Bonjour, E. (1948). *Swiss Neutrality: Its History And Meaning* (Great Britain). Allen & Unwin.
- Böke, O. (2021). Ülke Tanıtımı, Türkmenistan. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 106. <https://doi.org/0000-0001-8806-7477>
- Braumoeller, B. F. (2010). The Myth Of American Isolationism. *Foreign Policy Analysis*, 6(4), 349-371.
- Bucknam, M., & Esquivel, F. (2001). *Saddam Hussein and The Iran-Iraq War: Defense Technical Information Center*. <https://doi.org/10.21236/ada441842>
- Candemir, A., Dani, T., & Versan, D. R. (2007). *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatlarının Hukuki Esaslarının Değerlendirilmesi* (İstanbul). 88.
- Clawson, P. (1998). Iran And Caspian Basin Oil and Gas. *Journal of International Affairs*, 2(4), 1.
- Czyzak, J. J., & Salans, C. F. (1966). The International Conference On Laos And The Geneva Agreement of 1962. *Journal Of Southeast Asian History*, 7(2), 32-33.
- Çakanow, H. (2010). Bitaraplyk Syýasatynyň Taryhy. *Türkmenistanyň Bilim Ministrliگی*, 11. Magtymguly Adyndaky Türkmen Döwlet Uniwersiteti.
- Çakır, A. (2020). Rise of Isolationism In The Usa Foreign Policy And Implications For NATO. *International Journal of Political Studies*, 6(3), 18.
- Çapraz, H. (2011). Çarlık Rusyası'nın Türkistan'da Hâkimiyet Kurması. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sdu Faculty of Arts And Sciences Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 63.
- Çaryýewa, G. (2010). Garaşsyz Türkmenistan Döwrüniň Publistikasy. *Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy*, 7.
- Dân, B. N. (2018). *Shining Milestones In The Special Solidarity between Vietnam and Laos*. https://special.nhandan.vn/60-Nam-Vietnam-Lao_En/Índex.html
- Declaratio By The Government of The Republic of Malta Concerning The Neutrality of Malta. (1981). *Gazzetta Tal Gvern Ta Malta*, 1.
- Demir, C. K. (2019). Barışı Koruma. *Güvenlik Yazıları*. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/Barisikoruma_Cenkerkorhandemir_V.1.Pdf
- Demiralp, S. (2022). *Berdimuhammedov Dönemi Türkmenistan Dış Politikasının Uluslararası ve Bölgesel Enerji İlişkilerine Etkisi* [Kapadokya Üniversitesi]. <https://acikerisim.kapadokya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12695/1782/>

- Demirel, G. (2019). Permanent Neutrality Policy of Turkmenistan: A Comparative Analysis of Turkmenbashi and Berdimuhammedov Eras. *Middle East Technical University*, 5.
- Demirel, G. (2022). Seeking Peace With Foreign Policy Choice: Turkmenistan and Permanent Neutrality. *Avrasya Dünyası*, 10, 60.
- Derekov, S. (2015). Turkmen Resistance Against Russian Invasion. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 1, 10-11.
- Dizdaroğlu, C. (2021). *Barış İnşası*. 1-2. <https://doi.org/10.13140/Rg.2.2.21723.31520>
- Dolu, M. T. (2019). *Güney-Güney İşbirliğini Anlamak* [T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/server/api/core/bitstreams/4bf7d701-34aa-4c5e-bb28-2e1a70802a15/content>
- Embassy of Turkmenistan & in The Republic of Korea. (2016). *Press Release On The Occasion Of The 25th Anniversary of Independence of Turkmenistan | Seul, Koreya Respublikasy - Türkmenistanyň Ilçihanasy* [Korea.Tmembassy.Gov.Tm]. <https://korea.tmembassy.gov.tm/en/press-release>.
- Erol, M. S. (2001). Bağımsızlıktan Günümüze Türkmenistan'da İktisadî Kalkınma Stratejisi ve Abadancılık. *Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 19(4), 129.
- Erol, M. S. (2001g). Türkmenistan Devleti'nin Dış Politikasının Temel Sacayağı: Daimi Tarafsızlık Statüsü. *Asam*, 7(2), 130.
- Espiell, H. G. (1988). Costa Rica's Permanent Neutrality And The Inter-American System. *The Dalhousie Law Journal*, 11(2), 663.
- Gayypov, T. (2022). *SSCB Sonrası Türkmenistan'da Sosyal Değişme Süreci* [M.A., Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://www.proquest.com/docview/2734698716/abstract/9d7f3e8f66ed456bpq/1>
- Geldiyewa, Ý. R. (2020). Tarafsız Bir Devletin Vatandaşımı [Multiurok.Ru]. *Multiurok*. <https://multiurok.ru/files/men-bitarap-dowletin-rayaty-taslama-isin-prezentas.html>
- Genç, M. (1985a). Uluslararası İlişkilerde Tarafsızlık. *Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2), 179-180.
- General Assembly Official Records, 50th Session: 90th Plenary Meeting, Tuesday, 12 December, New York.* (A/50/601; Maintenance Of International Security, S. 5). (1995). United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/203932>
- Germany And The Neutrality of Belgium. (1914). *Cambridge University Press*, 8(4), 878.

- Graditzky, T. (2018). The Law of Military Occupation From The 1907 Hague Peace Conference To The Outbreak Of World War I: Was Further Codification Unnecessary Or Impossible? *European Journal Of International Law*, 29(4), 1305-1326. <https://doi.org/10.1093/ejil/chy063>
- Gurbandurdyýewa, A. (2024). Baky Bitaraplyk Şöhratymyz-Şanymyz. *Türkmenistanyň Medeniýet Ministrligi*. <https://medeniýet.gov.tm/tk/posts/307>
- Hamzaoglu, H. (2020). Türkmenistan Dış Politikası. *İnsani Ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*. https://www.researchgate.net/publication/344285811_Turkmenistan
- Harris, N. D. (1915). The Duties and Obligations of Neutral Governments, Parties To The Hague Conventions, In Case of Actual or Threatened Violations by Belligerents of The Stipulations of The Said Conventions. *Cambridge University Press*, 9, 33-34.
- Hartig, P. (1983). The Concept And Role of Neutrality. *Strategic Studies*, 6(4), 34-49.
- İsmayilov, E., & Budak, T. (2014). Bağımsızlık Sonrası Türkmenistan'ın Enerji Politikası. *Bilge Strateji*, 6(11), 31-32.
- Jack, H. A. (1961). *Belgrade: The Conference of Non-Aligned States* (University of Central Florida; Stars). Prism: Political & Rights Issues & Social Movements; 06.03.2024. <https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1456&context=prism>
- Kalenderoğlu, İ. (2008). Sovyetler Birliği Döneminde Bolşevik Rejimin Türkmen Folkloruna Etkileri. *Türkbilig*, 16, 114-115.
- Kanapiyanova, Z. (2020). *Turkmenistan-Russia Energy Cooperation in The Context of Natural Gas Trading* [Akhmet Yassawi University]. Turkmenistan-Russia Energy Cooperation In The Context of Natural Gas Trading. <https://www.eurasian-research.org/publication/turkmenistan-russia-energy-cooperation-in-the-context-of-natural-gas-trading/>
- Kanapiyanova, Z. (2022). Türkmenistan'ın Doğal Gaz İş Birlikleri ve Projeleri. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 225-242. <https://doi.org/10.32739/uskudarsbd.8.15.112>
- Kara, F. (2021). *Rusya'nın Orta Asya'ya (Türkistan) Yönelik Politikalarının Dönemlere Göre Değişimi* (Institution of Economic Development And Social Researches Publications). İksadyayinevi.
- Karayew, B. (2019). Halkara Gatnaşyklarynda Bitaraplyk Syýasaty. *Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy*, 24,54(917), 52.
- Karayew, B., Gurbanow, N., & Joraýew, G. (2017). *Türkmenistanyň Daşary Syýasaty*. Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy. <https://www.kitaphana.net/book/2104/read>

- Karsh, E. (1988). *Neutrality And Small States* (First Published). Routledge.
- Karsh, E. (1990). Geopolitical Determinism: The Origins of The Iran-Iraq War. *Middle East Journal*, 44(2), 256-268.
- Kasturi, N. (1941). The Monroe Doctrine. *The Indian Journal of Political Science*, 3(2), 176-181.
- Kelkitli, F. A. (2022). Small State Foreign Policy in Central Asia: The Cases of Kyrgyzstan, Tajikistan and Turkmenistan. *Insight Turkey*, 24(Fall 2022), 148. <https://doi.org/10.25253/99.2022244.9>
- Kelsen, H. (1992). *Introduction To The Problems of Legal Theory: A Translation of The First Edition of The Reine Rechtslehre or Pure Theory of Law* (B. Paulson & S. Paulson, Çev.; Clarendon Press Oxford). Oxford.
- Kılıç, R. (2011). Büyük Selçuklu Devleti'nin Türkmenler Tarafından Kuruluşu Faaliyetleri Ve Türkmenistan'ın Stratejik Önemi. *Türkmen Halkının Kemale Gelmesi ve Dünya Medeniyeti'ne Çıkış Tarihi I. Uluslar Arası Bilim Konferansı*, 8. <http://remzikilic.com/buyuk-selcuklu-devletinin-turkmenler-terafindan-kurulusu-faliyetleri-ve-turkmenistanin-stratejik-onemi.html>
- Koçak, Y. E. (2018). Değerlerinden Arınmış Hukuk İçin Bir Savaş: Hans Kelsen ve Saf Hukuk Teorisi. *Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 40-41.
- Koçal, M. (1999). *Türkmenistan'ın Sosyo-Kültürel ve Sosyo—Ekonomik Yapısı* (İstanbul [İstanbul Üniversitesi]). <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/tez/34222.pdf>
- Kunz, J. L. (1956). Austria's Permanent Neutrality. *The American Journal Of International Law*, 50(2), 418-425. <https://doi.org/10.2307/2194959>
- Kupchan, C. A. (2020). *Isolationism "A History of America's Efforts To Shield Itself From The World" Alıntı Isolationism Charles A. Kupchan Bu Malzeme Telif Hakkı İle Korunuyor Olabilir.* (2020. Bs). Oxford University Press. <https://lccn.loc.gov/2020019840>
- Külünk, F. (2024). Russian-Turkmen Struggle Over Ashuradeh Island in The Caspian Sea In 19th Century. *Belleten*, 88(312), 449-475. <https://doi.org/10.37879/Belleten.2024.449>
- Leower, G. F. (1961). The Laos Crisis of 1959. *Usaf Historical Division Limison Offices*, 2.
- Mammetşeripov, T. (2019). Gurbanguly Berdimuhammedov Döneminde Türkmenistan'ın Komşuları İle İlişkileri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*, 15.
- Marquina, A. (1998). The Spanish Neutrality During The Second World War. *American University International Law Review*, 14(1), 171.

- Mätjäýewa, L. (2023). Bitaraplyk Şöhratymyz–Şanymyz. *Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı Uluslararası İlişkiler Enstitüsü*. https://irmfa.edu.tm/Tm/Sahypa/Bitaraplyk-Sohratymyz-Sanymyz_9353
- Matyakubov, H. (2019). *Bağımsızlık Sonrası Dönemde Türkmenistan'da Milliyetçilik Politikaları* (Samsun). 6.
- Minh, P. B. (2024). *Geneva Conference 1954: Lessons For Vietnam's Diplomatic Sector* [Global]. Ministry of National Defence - Socialist Republic Of Vietnam. <https://mod.gov.vn/en/event/detail?current=true&uril=wcm:path:/mod/sa-mod-en/sa-en-news/sa-en-news-vn/a8d4f476-a92f-43c7-bc5b-d2e9bb47e615>
- Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. (2023). *Foreign Policy*. Year 2024 - «Fount of Wisdom Magtymguly Fragi». <https://mfa.gov.tm/en/articles/3>
- Nasir, A. A. (2020). *Neutrality And Vulnerable States: An Analysis of Afghanistan's Permanent Neutrality*. Routledge.
- Neuhold, H. (1979). Permanent Neutrality and Non-Alignment: Similarities and Differences. *India Quarterly*, 35(3), 285.
- Nilesh, P. (2014). Belgian Neutrality and The First World War: Some Insights. *Proceedings Of The Indian History Congress*, 75, 1012-1017.
- Nordlinger, E. (1996). *Isolationism Reconfigured: American Foreign Policy for a New Century*, Princeton University Press. <http://gen.lib.rus.ec/book/index.php?md5=A2c69cbd30845d3c141c7df90acd9473>
- Nurlayev, U. (2022). Türkmenistan'ın Güvenlik ve Dış Politikası. *Intpolsec Publishing*, 36.
- Nurlayev, U. (2022). Türkmenistan'ın Güvenlik ve Dış Politikası. *Uluslararası Politika ve Güvenlik Çalışmaları Derneği Yayınları*, 36.
- Orazberdiyev, R., Danişmani, T., & Kala, D. A. (2018). Merv Şehrinin-Şehrstanın Kuruluşu Ve Gelişimi (Arkeoloji Raporlarına Göre). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Organization for Security and Cooperation in Europe (Osce) (A/77/909; Ss. 1-2). (2023). Organization For Security and Cooperation in Europe. http://216.250.11.40:1337/uploads/itogovoe_zayavlenie_konferenczii_obse_o_rol_i_nejtraliteta_maj_2023_a_77_909_english_202068052d.pdf
- Ödayev, S. (2019). *Türkmenistan'ın Bağımsızlık Sonrası Enerji Politikalarına Sistemsel Rekabetin Yaptığı Etkiler* [T.C Marmara Üniversitesi]. <https://katalog.marmara.edu.tr/veriler/yordambt/cokluortam/A/B/C/A/C/5ddfa0d>

- Öwezow, W. (2024). *Medeniyet We Hoşniýetli Hyzmatdaşlyk | Türkmenistanyň Magtymguly Adyndaky Ýaşlar Guramasynyň Merkezi Geňeşligi*. Medeniyet We Hoşniýetli Hyzmatdaşlyk. <https://Yashlar.Gov.Tm/Item/9358>
- Preplesnin, M. (2005). Türkmenistan. *Turkmenovlethabarlary*, 4.
- Rahimov, B. (2020). Türkmenistan Halk Maslahatı'nın Yönetimdeki Yeri ve Önemi. *T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, 56.
- Rahmanov, A. (2004a). *Türkiye-Türkmenistan İlişkileri*.
- Rahmanov, A. (2022). Turkmenistan's Neutral Foreign Policy: Peace, Security And Sustainable Development. *Institute of International Relations of The Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan*, 27(1), 139-140.
- Reginbogin, H. R., & Lottaz, P. (2020). *Permanent Neutrality: A Model For Peace, Security, And Justice* (1. Bs, C. 1). Lexington Books. <https://Rowman.Com/Isbn/9781793610287/Permanent-Neutrality-A-Model-For-Peace-Security-And-Justice>
- Renehan Jr, E. J. (2007). *The Monroe Doctrine: The Cornerstone of American Foreign Policy (Milestones In American History): C. Chelsea House Publishers* (2. Bs). Chelsea House Publishers. <http://Gen.Lib.Rus.Ec/Book/Index.Php?Md5=Fb2c3a754a20d3ee43e4cef978f5a1f3>
- Resolution Adopted By The General Assembly (A/Res/69/285; 69/285. Permanent Neutrality of Turkmenistan, Ss. 1-2). (2015). United Nations. http://216.250.11.40:1337/Uploads/Rezolyucziya_Nejtralitet_2015_Angl_E898454b46.Pdf*
- Rica, P. De C. (1983). Proclama Presidencial Sobre La Neutralidad Perpectua, Activa Y No Armada De Costa Rica. *Relaciones Internacionales*, 6(1), Article 1.
- Sander, O. (1994). *Siyasi Tarih* (5. Bs). İmge Kitap Evi.
- Saray, M. (2012). Türkmenistan. *İçinde Türkmenistan* (1-42, S. 601). Tdv İslâm Ansiklopedisi. <https://İslamansiklopedisi.Org.Tr/Turkmenistan#2-Tarih>
- Sarı, B. (2018). Saparmurat Türkmenbaşı Dönemi Türkmenistan-Türkiye İlişkileri. *Giresun Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 12-14.
- Singham, A., & Hune, S. (1987). The Non-Aligned Movement and World Hegemony. *Taylor & Francis, Ltd.*, 18(2), 7.
- Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. *World Politics*, 36(4), 461-495. <https://Doi.Org/10.2307/2010183>

- Soyer, N. (2023). *Türkmenlerin Kökeni Ve Afganistan'a Yerleşmeleri*. 5(9), 75.
- Sümer, G. (2010). Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6(23), 79-80.
- Symeonidis, D. (2024). *Exploring Turkmenistan-Iran-Iraq Energy Cooperation* (Jeopolitik 2785-2598; Jeopolitik Rapor, S. 1). Specialeurasia. <https://www.specialeurasia.com/2024/01/15/Turkmenistan-İran-İraq-Energy/>
- Tekin, S., & Dolu, M. T. (2020). Güney – Güney İşbirliğinin İdeolojik Temelleri: Bağlantısızlar Hareketi ve Küresel Güney. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 68. <https://orcid.org/0000-0001-7781-633x>
- Terzioğlu, S. S. (2012). Uluslararası Hukuk Açısından Türkmenistan'ın Daimî Tarafsızlık Statüsü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), Article 2.
- Thaler, R. (2017). Turkmenistan Celebrates The International Day of Neutrality and Its 28th Anniversary of Permanent Neutrality in Ashgabat. *Society.At*. <https://www.society.at/turkmenistan-celebrates-the-international-day-of-neutrality-and-its-28th-anniversary-of-permanent-neutrality-in-ashgabat/>
- Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Ministrler Kabinetiniň Giňişleýin Mejlisindäki Çykyşy* (Bildiri 10122022; Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Ministrler Kabinetiniň Giňişleýin Mejlisindäki Çykyşy). (2022). Türkmenistanyň Daşary İşler Ministrliği. <https://www.mfa.gov.tm/tk/articles/731>
- Türkmennebit. (2024). “*Türkmennebit*” Döwlet Konserni. “Türkmennebit” Döwlet Konserni. <https://www.turkmennebit.gov.tm/articles-detail/62>
- United Nations General Assembly* (A/70/652; United Nations G,A, Ss. 1-3). (2015). http://216.250.11.40:1337/uploads/itogovyj_dokument_nejtralitet_2015_angl_e7f66bb48.pdf
- Ülke Künyesi: Türkmenistan/Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar*. (2022). <https://www.mfa.gov.tr/turkmenistan-kunyesi.tr.mfa>
- Ünlü, İ. H. (2016). Türkmenistan'ın Tarafsızlık Politikasının Bölgesel Gerçekliği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları*, 3(1), 98.
- Washington, G. (2015). *George Washington's Farewell Address* (Firework Press). Pronoun.
- Wicker, C. F. (1911). Some Effects of Neutralization. *The American Journal of International Law*, 5(3), 640. <https://doi.org/10.2307/2186364>
- Yalciner, S. (2007). *Uluslararası İlişkilerde Tarafsızlık, Daimi Tarafsızlık ve İsviçre Örneği* [Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi]. <https://acikerisim.sdu.edu.tr/handle/123456789/31924>

- Yıldırım, S., & Egamberdiyev, M. (2021). Türkistan'ın İşgali ve Sovyetleştirilmesi Sürecinde Ermeniler ve Bölgede Yaptıkları Katliamlar. *Bellekten*, 85(302), 250-251. <https://doi.org/10.37879/Bellekten.2021.227>
- Тәжібаев, Р. И., & Абдуназаров, Б. А. (2021). Devletlerin Dış Politika Stratejilerine Teorik ve Kavramsal Çerçeve. *Вестник Казнпу Имени Абая. Серия: Исторические И Социально-Политические Науки*, 1(68), Article 68. <https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-5461.49>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Agamyrat BORYYEV

Yabancı Dili : İngilizce, Rusça

Eğitim Durumu

- **Lisans:** Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
- **Yüksek Lisans:** Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AB Anabilim Dalı

Mesleki Deneyim

Kapadokya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Birimi Daire Personeli

Yayınlar

- Bildiri Başlığı : Uluslararası Hukuk Bağlamında Devlet Otoritesinin Olmadığı Yerlerde Mülteci Haklarının İhlalleri,
- Bildiri No : 227, Sadab 13. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu, 24-26 Mart 2023.